

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TATAR TÜRKÇESİNDEKİ “BAŞ” VE “BAŞ”TA
BULUNAN ORGAN ADLARI İLE KURULMUŞ
DEYİMLER VE BU DEYİMLERİN TÜRKİYE
TÜRKÇESİNDEKİ ŞEKİLLERİYLE
KARŞILAŞTIRILMASI

Tuğba AKTAŞ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mustafa TOKER

Bu çalışma SÜ Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından 11103018 nolu YL/Doktora tez projesi olarak desteklenmiştir.

KONYA 2013

T.C.

Selçuk Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Tuğba AKTAŞ

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'T. Aktaş'.

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Elçüba AKTAŞ
	Numarası	104201042002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mustafa TOKER
Tezin Adı	'Catar' Cürkçesindeki "Bas" ve "Baz" ta Bulunan Organ Adları ile Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Cürkçeye Cürkçe- sindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 'Catar... Cürkçesindeki...' başlıklı bu çalışma 13.../06.../2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Doç. Dr. Mustafa TOKER (Danışman)

Doç. Dr. Orhan YAVUZ (Üye)

Doç. Dr. Ufuk Deniz AŞCI (Üye)

Mustafa
Orhan
Ufuk

SÖZ BAŞI

Temel sözcük varlığının başında gelen, Türk dilinin en eski belgelerindeki anlam özelliklerini bugün tüm çağdaş lehçelerde küçük fonetik farklılıklarla aynı şekilde muhafaza eden organ adları, deyim yapıları içinde de çok sık ve işlek bir şekilde kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında organ adlarıyla kurulmuş deyimlerin incelenmesi ve değerlendirmeye tâbi tutulması ayrı bir öneme sahiptir.

İnsanın çevresini algılamasında önemli yeri olan beş duyu organının da başta bulunması; iletişimde, duygu ve düşüncelerin ifadesinde büyük rol oynayan jest ve mimiklerin, çoğunlukla “baş” ve “baş”ta bulunan organ hareketlerinden oluşması, bu organlarla kurulmuş deyimlerin sayı ve anlatım özellikleri bakımından daha zengin olmasını sağlamıştır. Bu durum çalışmamızı insan vücudunda yer alan “baş” ve “baş”ta bulunan organ adlarıyla sınırlandırmamıza sebep olmuştur.

Tatar (Kazan) Türkçesindeki deyimleri esas aldığımız çalışmamızda, Tatar (Kazan) ve Türkiye Türkçelerindeki deyimlerin *diyalektolojik eş değeri* (*eş zamanlı uyumu*) incelenmiştir. Bu incelemeyle söz konusu kelime kategorisinin her iki lehçe arasında kullanım bakımından ortaklıklarının ve farklılıklarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın I. Bölümü olan “Giriş” bölümünde, deyim ve deyimbilim kavramları hakkında bilgi verildikten sonra, bu kavramlar üzerinde farklı ülkelerde yapılan çalışmalar ile Türkiye Türkçesi ve Tatar (Kazan) Türkçesinde ortaya konulan çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Tezin II. Bölümünde Nekiy İsenbet’in Tatar Tëlënëñ Frezëologik Süzlëğë adlı eserinden “baş” ve “baş”ta bulunan 18 organ adlarıyla kurulmuş 2468 deyim tespit edilmiştir. Aynı organ adıyla kurulmuş deyimler kendi aralarında Latin alfabesine uygun dizilerek tabloya yerleştirilmiştir. İlk sütunda Tatar (Kazan) Türkçesindeki deyimler transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarılmış, ikinci sütunda ise bu deyimlerin açıklamaları Türkiye Türkçesiyle verilmiştir. Çalışmada

yazılı kaynaklardan alınmış deyimler dışında halk dilinde yaşamakta olan deyimler de yer almıştır. Bu deyimler “ağız” şeklinde incelemede belirtilmiştir.

III. Bölüm’de Tatar (Kazan) Türkçesine aktarılmış deyimlerin, başta Ömer Asım Aksoy olmak üzere çeşitli yazarların deyim sözlüklerinden Türkiye Türkçesindeki karşılıkları tespit edilmiş ve aralarındaki ortaklıklar belirlenmiştir. Daha sonra bu ortak deyimlerin, coğrafi konum, tarihî süreç ve her iki lehçedeki farklı sosyo-kültürel etkileşimler sebebiyle ortaya çıkan varyantlaşmaları, *Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde “Baş” ve “Baş”ta Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimlerde Varyantlılık* başlığı altında çeşitli açılardan ele alınmıştır.

IV. Bölüm’de ise *Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik* başlığı altında her iki lehçede aynı veya benzer bileşenlerle kurulmuş, yapı bakımından birbirine benzeyen, birbirini çağrıştıran fakat aynı anlama gelmeyen, hatta bazen tam tersi bir anlamı bile ifade eden deyimler üzerinde durulmuştur. İlgili çalışmalarda araştırmacıyı yanlış aktarımlara sevk edebileceği düşünülen deyimlerin anlamları her iki lehçede gösterilerek duruma dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın V. Bölümü olan “Sonuç” bölümünde, inceleme kısmından hareketle elde edilen veriler özetlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Türkiye’de deyimler üzerine yapılmış teorik çalışmaların az olması, lehçeler arası metin aktarımlarında deyimlerin anlamlandırılmasında yaşanan güçlükler ve Türkiye’de Tatar (Kazan) Türkçesi deyimleri üzerine yayımlanmış kapsamlı bir sözlüğün bulunmaması bizi bu çalışmaya yönlendirmiştir.

İki halkın yaşam tarzının, duygularının, düşüncelerinin, hayallerinin, inançlarının ve isteklerinin ortak kültürün bir parçası olduğunu belirtebilmek, bunun yanında coğrafi konum, tarihî süreç ve her iki lehçedeki farklı sosyo-kültürel etkileşimler sebebiyle oluşan farklılıkları gösterebilmek açısından ele alınan çalışmanın Türk lehçeleri araştırmalarına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Hiçbir konuda ve durumda desteğini esirgemeyen, varlığıyla güç bulduğum, öğrencisi olmaktan gurur ve mutluluk duyduğum değerli hocam Gürer Gülsevin’e ve mesleğe başladığım günden bu yana engin hoşgörüsü, güler yüzü ve yardımlarıyla bana çalışma azmi veren, disiplinli ve özverili çalışmalarını her daim örnek aldığım, tez çalışmamın her safhasında yanımda olan ve her konuda desteğini hissettiğim

değerli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa TOKER'e sonsuz şükran ve saygılarımı sunarım.

Tuğba AKTAŞ

Konya, 2013

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

<i>Öğrencinin</i>	<i>Adı Soyadı</i>	Tuğba AKTAŞ	Numarası: 104201042002
	<i>Ana Bilim / Bilim Dalı</i>	Türk Dili ve Edebiyatı/Türk Dili	
	<i>Danışmanı</i>	Doç. Dr. Mustafa TOKER	
<i>Tezin Adı</i>	TATAR TÜRKÇESİNDEKİ “BAŞ” VE “BAŞ”TA BULUNAN ORGAN ADLARI İLE KURULMUŞ DEYİMLER VE BU DEYİMLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ ŞEKİLLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI		

ÖZET

Tatar Türkçesindeki “Baş” ve “Baş”ta Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması adlı yüksek lisans tez çalışmamızda iki lehçenin deyimlerindeki diyalektolojik eş değerliğinin (eş zamanlı uyumunun) incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada Tatar (Kazan) ve Türkiye Türkçesi deyimlerinin zamana meydan okuyan benzer yönleri ile, coğrafi konum, tarihî süreç ve her iki lehçedeki farklı sosyo-kültürel etkileşimler sebebiyle zamana yenik düşen yönlerinin çerçevesi leksik (kelime), fonetik (ses), morfolojik (ek), sentaks (söz dizimi) ve semantik (anlam) olarak çizilmeye çalışılmıştır. Öncelikle esas aldığımız Tatar (Kazan) Türkçesi deyimlerinin sınırlandırılmasında bugün tüm çağdaş lehçelerde küçük fonetik farklılıklarla aynı şekilde muhafaza eden organ adları dikkati çekmiş ve bunların içinde sayı ve anlatım özellikleri bakımından zengin olan “baş” ve “baş”ta bulunan organ adlarıyla kurulmuş deyimler çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Tatar (Kazan) Türkçesi deyimlerinin Türkçe açıklamalarıyla birlikte yer aldığı bu çalışma, aynı zamanda 2468 madde başından oluşan küçük bir deyimler sözlüğü niteliğindedir.

Anahtar Sözcükler : Tatar Türkçesi, Türkiye Türkçesi, deyimbilim, deyimler, organ adları

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

<i>Öğrencinin</i>	<i>Adı Soyadı</i>	<i>Tuğba AKTAŞ</i>	<i>Numarası: 104201042002</i>
	<i>Ana Bilim / Bilim Dalı</i>	<i>Türk Dili ve Edebiyatı/Türk Dili</i>	
	<i>Danışmanı</i>	<i>Doç. Dr. Mustafa TOKER</i>	
<i>Tezin İngilizce Adı</i>		<i>Idioms Of Organ's Names Being Relevant With Head and On Head In Tatar Turkic and Comparison Of These Idioms With In Turkey Turkic Forms</i>	

ABSTRACT

In this postgraduate thesis as Idioms Of Organ's Names Being Relevant With Head and On Head In Tatar Turkic and Comparison Of These Idioms With In Turkey Turkic Forms, we aim to examine accord of simultaneous in idioms of these two dialect.

In the study, with similar sides of defy time idioms of Tatar (Kazan) and Turkey Turkic, beacuse of the geographical position, historical process and different socio cultural interaction in two languages, it i aimed to draw frame of sides which defetaded by time as sound, word, meaning, addition, syntax. First of all, in qualifying of idioms of Tatar (Kazan) Turkic, it is remarked limb names which are preserved samely with little phonetic dicrepancies in all modern dialects and inside this idioms that are created by names of limb being on head and being rich in terms of number and explanation incorporate to our study.

This study that preconditioned with Turkic meanings of Tatar (Kazan) Turkic, at the same time it has the characteristic of idioms dictionary consisting of 2468 lexical entry.

Key words: Tatar Turkic, Turkey Turkic, phraselogy, idioms, organ names

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
SÖZ BAŞI.....	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR VE İŞARETLER.....	xi
I. BÖLÜM	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1.TATAR TÜRKÇESİ	2
1.2.DEYİM	3
1.3.DEYİMBİLİM	5
II.BÖLÜM.....	10
2.TATAR (KAZAN) TÜRKÇESİNDE “BAŞ” VE “BAŞTA” BULUNAN ORGAN ADLARI İLE KURULMUŞ DEYİMLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMASI	10
2.1.Avız (Ağız) İle İlgili Deyimler	10
2.2.Baş (Baş) İle İlgili Deyimler.....	28
2.3.Bit (Yüz) İle İlgili Deyimler	56
2.4.Borın (Burun) İle İlgili Deyimler.....	60
2.5.Çeç (Saç) İle İlgili Deyimler.....	65
2.6.İrën (Dudak) İle İlgili Deyimler.....	66
2.7.İyek (Çene) İle İlgili Deyimler	67
2.8.Şabak (Göz kapağı) İle İlgili Deyimler	68
2.9. Kaş (Kaş) İle İlgili Deyimler	68
2.10. Kêrfêk (Kırpık) İle İlgili Deyimler	70
2.11. Kolaş (Kulak) İle İlgili Deyimler	70
2.12.Küz (Göz) İle İlgili Deyimler	77

2.13. Mañğay (Alın) İle İlgili Deyimler	108
2.14. Miy (Beyin) İle İlgili Deyimler	109
2.16.Teş (Diş) İle İlgili Deyimler	123
2.17.Yañak (Yanak) İle İlgili Deyimler.....	126
2.18.Yöz (Yüz) İle İlgili Deyimler	127
III. BÖLÜM.....	135
3. TATAR TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “BAŞ” VE “BAŞ”TA BULUNAN ORGAN ADLARI İLE KURULMUŞ DEYİMLERDE VARYANTLILIK	135
3.1.Leksik Varyantlılık (Kelime Çeşitlenmeleri)	136
3.2.Fonetik Varyantlılık (Ses Çeşitlenmeleri)	140
3.3.Morfolojik Varyantlılık (Ek çeşitlenmeleri).....	143
3.4.Leksik-Gramer Varyantlılık (Kelime-Ek-Ses Çeşitlenmeleri)	148
3.5.Sentakstik Varyantlılık (Söz Dizimsel Çeşitlenme).....	160
IV. BÖLÜM.....	162
4.DEYİMLERDE YALANCI EŞ DEĞERLİK	162
V. BÖLÜM.....	168
5.SONUÇ	168
6. KAYNAKÇA.....	171

KISALTMALAR VE İŞARETLER

bk.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Haz.	:	Hazırlayan
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TKAEY	:	Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
vd.	:	ve diğerleri
Yay.	:	Yayınları, Yayınevi
≠	:	eş anlamlı değildir.

I. BÖLÜM

1.GİRİŞ

Dillerin akrabalıkları incelenirken yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda başvurulan leksik ölçüt, temel sözvarlığıdır. Bunun nedeni, söz konusu kelimelerin tarihsel süreç içinde değişime gösterdiği dirençtir (Doğan, 2005; 158). Her dilin temel sözvarlığını oluşturan kelimeler, öncelikle kendini tanımaya, tanımlamaya başlayan insanın vücuduyla ilgilidir. İnsanın organları başta olmak üzere, bunu onun en doğal gereksinimi olan yemek, içmek, yürümek gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan hareketleri, akrabalık ilişkileri, sayılar ve bunlarla ilgili kavramlar takip eder (Aksan, 1996; 26).

Temel sözvarlığının başında gelen organ adları, Türk dilinin en eski belgelerindeki anlam özelliklerini bugün tüm çağdaş lehçelerde küçük fonetik farklılıklarla aynı şekilde muhafaza etmektedir.

Türetme ekleriyle bile pek çok farklı anlamlar kazanarak veya var olan kodlara yeni semantik görevler yükleyerek dilin anlatım yollarını açan organ adları, deyim yapıları içinde de çok sık ve işlek bir şekilde kullanılmaktadır (Şahin, 2009; 2035).

Bileşenleri arasında organ adları bulunan deyimlere *somatik deyimler* adı verilir. Bunlar arasında “baş” ve “baş”ta bulunan organlarla kurulmuş deyimler sayı ve anlatım özellikleri bakımından daha zengindir. Bunun nedeni insanın çevresini algılamasında önemli yeri olan beş duyu organının da başta bulunması ayrıca iletişimde, duygu ve düşüncelerin ifadesinde büyük rol oynayan jest ve mimiklerin, çoğunlukla “baş” ve “baş”ta bulunan organ hareketlerinden oluşması olarak değerlendirilebilir.

Türkiye Türkçesinde, deyimlerin ilk kelimesi esas alınarak, 22 organ adıyla kurulmuş 2173 *somatik* deyim olduğu tespit edilmiştir (Sinan, 2001; 261).

Tatar Türkçesinde ise Nakıy İsanbet’in Deyimler sözlüğünden derlediğimiz yalnızca “baş” ve “baş”ta bulunan somatik adlarla kurulmuş 2468 deyim vardır.

Çalışmamızda Tatar ve Türkiye Türkçelerinde “baş” ve “baş”ta bulunan *somatik* deyimlerin (Tatar Türkçesinden yola çıkarak) *diyalektolojik eş değerliğini* (*eş zamanlı uyumunu*) incelemeyi esas aldık. Bu incelemeyle söz konusu kelime kategorisinin her iki lehçe arasında kullanım bakımından ortaklıkların ve farklılıkların değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.1.TATAR TÜRKÇESİ

Tatar Türkçesi, lehçe tasniflerinde çeşitli Türkologlar tarafından tarihî, coğrafi veya fonetik özellikleri esas alınarak farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Tatar Türkçesini, W.Radloff Batı şivelerinin *Volga ve Doğu Rusya Şiveleri* grubuna, L. Ligeti *Kıpçak Dilleri* grubuna, N.A. Baskakov ise *Batı Hun* dalının alt grubu olan *Kıpçak* grubunun *Kıpçak Bulgar* bölümüne dâhil etmektedir. Fonetik bir tasnif yapan A. Samayloviç ve Reşit Rahmeti Arat ise *tav* grubunda göstermektedir (Arat, Temir, 1976; 311-317). G. Nemeth, Tatar Türkçesini “Ortak Türkçe” diye anılan *y-* grubuna dâhil ederken, V. A. Bogoroditskiy *Volga-Ural* grubuna almaktadır. N.F. Katanov’un *Orta veya Merkez* grubuna aldığı Tatar Türkçesini, H. Vambery *Volga Türkleri* grubunda, M. Rasanen ise *Şimâl-i Garbî* grubunda göstermektedir (Arat, Temir, 1987; 98-119). Talat Tekin ise *tawlı (Kıpçak)* grubuna almaktadır (Tekin, 1991; s.13).

Bugün İdil-Ural bölgesinde konuşma ve yazı dili olarak kullanılan, Türk lehçeleri içinde tarihî Kıpçak koluna giren Tatar Türkçesinin Orta Diyalekt, Batı (Mişer) Diyalekti, Doğu (Sibir Tatarları) Diyalekti olmak üzere geniş bir alana yayılmış üç diyalekti vardır (Öner, 2007; 683). Günümüz Tatar Türkçesi yazı dili, her biri birçok ağızdan oluşan bu diyalektlerin Orta Diyalekt ile Batı Diyalektine veya Orta Diyalektin Kazan Artı Ağızlarına dayandırılmaktadır (Toker, 2003; 15).

Tatar Türkleri Arap, Latin ve Kiril olmak üzere günümüze değin üç farklı alfabe kullanmışlardır. Uzun yıllar kullanılacak olan Arap alfabesi 10. yüzyılda Bulgar Devletinin İslâm dinini kabul etmesiyle Tatar Türkçesine girmiştir (Toker,

2003; 16). Arap yazısına dayalı Klasik Çağatay geleneğindeki eski yazınının devamı olan Tatar Türkçesinde, 19. yüzyılın sonlarına doğru Arap harfli yazının ıslahı için birtakım çalışmalar yapılmış, harflerin ayrık yazıldığı ve ünlülerin gösterildiği bu gelenek, 20. yüzyılın birinci çeyreğine kadar devam etmiştir (Öner, 2007; 684). Türk toplulukları için Latin esaslı alfabe kararının alındığı 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı'ndan sonra 3 Temmuz 1927 tarihinde Tatarlar Latin alfabesine geçmiştir (Toker, 2003; 16). Yaklaşık on iki yıl kullanılan Latin yazını, 1939'da bazı politik sebeplerle ortadan kaldırılmış ve tüm Sovyet topraklarında olduğu gibi Tatarlar da Kiril alfabesi kullanmaya başlamıştır (Öner, 2007; 684).

Tatar Türkçesi üzerine ülkemizde ve özellikle Rusya'da pek çok çalışma yapılmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Toker (2002), "*Tatar Türkçesi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.11, s. 59-113.) Ana konusu olmaması sebebiyle, çalışmada Tatar Türkçesi gramerine girilmemiştir.

1.2.DEYİM

Osmanlı Türkçesinde ve Cumhuriyetten sonra uzun süre kullanılan "**ta'bir**" kelimesi için 1935 yılında İstanbul'da basılan *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*'nda tabir karşılığı yerine "**deyim**" sözcüğü kullanılmış ve bu kavram zamanla kabul görerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün Türkçe sözlükte "*Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.*" (TDK, 2005; 517) olarak açıklanan deyim sözcüğü için Almancada *ausdruck*, *redensart*; Fransızcada *locution*; İngilizcede *locution*, *formula*, *idiom*, *expression*; Rusçada ise *frazeologizm*, *obraznoye*, *vırajeniye* kelimeleri kullanılmaktadır (Sinan, 2008; 91).

Türk dünyasındaki şekillerine baktığımızda ise deyim; Azerbaycan Türkçesinde, frazeologiya, sabit söz birleşmesi; Gagauz Türkçesinde, bölünmez laf birleşmesi, frazeologizma; Türkmen Türkçesinde, frazeologizm, durnuklı söz düzümleri; Kazak Türkçesinde, turaktı tirkes, frazeologizm, ayşıktı söz uramı, beyneli söz tirkesi; Başkurt Türkçesinde, frazeologizm; Kırgız Türkçesinde, turuktu söz aykaşı, frazeologizm, körköm süylöm; Özbek Türkçesinde, ibara, frazeologik

birlik; Uygur Türkçesinde, turaklık ibarä, frazeologizm, idiom ve Tatar Türkçesinde, frazeologizm, obrazlı tağbir (Naskali, 1997; 32), eytäm gibi sözcüklerle adlandırılmaktadır.

Deyimin tanımı konusunda araştırmacılar arasında birtakım farklılıklar bulunsa da genel olarak ifade edilen şey aynıdır.

Deyim; bileşenlerinin **genellikle gerçek anlamlarından ayrı** (Vardar, 2007; 71), (Korkmaz, 1992; 43), (Püsküllüoğlu, 1995;7), (Aksoy, 1984b; 49), (Topaloğlu,1989; 55), (Hengirmen,1999;116), **ilgi çekici bir anlam taşıyan** (Korkmaz, 1992; 43), (Püsküllüoğlu, 1995; 7), (Aksoy, 1984b; 49), (Topaloğlu,1989; 55), **kalıplaşmış** (Püsküllüoğlu, 1995;7), (Zeynalov,1993;64), (Vardar, 2007; 71), (Gencan, 1979; 527), (Hatipoğlu, 1982; 194) , (Topaloğlu,1989; 55), (Aksoy, 1984b; 49) **söz öbeği, kelime grubu** (Korkmaz, 1992; 43), (Püsküllüoğlu, 1995;7), (Aksoy, 1984b; 49), (Topaloğlu,1989; 55), (Gencan, 1979; 527), (Vardar, 2007; 71) olarak açıklanır.

Deyim için “*Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.*” (Aksan,2007; 35) diyen Aksan, deyimlerin tek kelimededen oluşabilmeleri ve yan anlama sahip olmaları düşüncesiyle öteki görüşlerden ayrılır.

Kelime Grupları ve Kuralları adlı makalesinde deyimlerin sınırlılıklarını ayrıntılı bir şekilde ele alan Vecihe Hatiboğlu; deyimmin en az iki kelime ile kurulduğuna dikkati çekerek, “*Bir tek kelime ise deyim olamaz, eğer bir kelimenin anlamı gerçek anlamından kaymışsa, o kelime mecaz anlamında kullanılıyor veya kelimenin anlamı çoğaltılıyor demektir. Çünkü bir kelimenin pek çok gerçek veya mecaz anlamı olabilir. Deyimde ise, bir tek kelimenin anlamı dışında kullanılması aranmaz, en az iki kelimenin birlikte kullanılmalarından doğan ortak anlam, gerçek anlam dışında hatta mantık dışındadır. Yoksa bir tek kelimenin mantık dışında kullanılması, çekici bir özellik yaratamaz, belki de anlamın kaybolmasına, anlaşılmamasına sebep olur ve tek kelime olduğu için de mantık dışına kayma söz konusu olamaz.*” (Hatipoğlu, 1964; 222) demektedir.

Deyimi “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları.” (Aksoy, 1984b; 49) olarak açıklayan Aksoy önceleri doğrusu, sözde, havadan, sudan , başlıca... gibi bazı tek sözcükleri deyim kabul etmiş ise de sonraları bu görüşünü değiştirerek bunların sadece mecazi anlatımlar olduğunu, deyimmin en az iki kelimedenden oluşması şartını benimsemiştir (Aksoy, 1984c; 4 - 6).

Doğan Aksan, *Türkçenin Gücü* adlı eserinde deyim, “*Deyimler -bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda, ondan çevrilme, alınma değilse- bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünme biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından olduğu kadar yazın ve halkbilim açısından da önemli olan sözlerdir.*” (Aksan, 2011; 91) şeklinde izah etmektedir.

1.3.DEYİMBİLİM

Uluslararası bir terim olan Phraseologie, Latince phraseos “deyim, tabir, söyleyiş” ve logia “bilim, bilimi” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş, deyim birliklerini, idiomaları, kalıplaşmış kelimeleri inceleyen bir bilim dalıdır (Kenzhalin, 2012; 1).

1909 yılında J. Seidl /W. Mc Mordie tarafından İngiltere’de yayımlanmış *English Idioms and How To Use Them “İngilizce Deyimler ve Onların Kullanılışı”* adlı İngilizce deyimler sözlüğü ve çalışmaları deyimbilim için teorik temel teşkil eden İsviçreli dilbilimci Charles Bally'nin deyimler için oluşturduğu tasnifler, kullandığı terimler, deyimbilimin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Hacızade, 2013; 15). Bu konuda Naile Hacızade, “*Charles Bally'nin deyimbilimi deyimbilimin bir alanı olarak ele aldığı da göz önünde bulundurulursa deyimbilimin başlı başına bir dilbilim dalı olmasında V. V. Vinogradov'un çalışmalarının önemi daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar.*” (Hacızade, 2013; 21) demektedir.

20. yüzyılın ortalarında V. V. Vinogradov'un deyimbilimin başlı başına bir bilim olarak oluşmasında önemli bir aşama sayılan iki çalışması yayımlanmıştır.

Bunlardan ilki 1946 yılında yayımlanmış *Osnovniye Ponyatiya Russkoy Frazeologii Kak Lingvistiçeskey Distsiplini* “Bir Dilbilim Dalı Olarak Rus Deyimbiliminin Temel Görüşleri” ; diğeri 1947’de basılmış *Ob Osnovnih Tipah Frazeologičeskih Yedinits v Russkom Yazıke* “Rusçada Deyimsel Birimlerin Başlıca Çeşitleri Hakkında” adlı Rusça deyimlerin sistemli bir incelemesini yaptığı çalışmalardır (Hacızade, 2013; 18).

Deyimbilim Rus bilim adamlarınca (Buslayev, Sreznevskiy, Fortunatov, Şahmatov, Teliya, Palivanov, Abakumov, Larin) *diyalektik deyimbilim*, *karşılaştırmalı deyimbilim* ve *tarihî deyimbilim* gibi birçok bağımsız alt dala ayrılmış, Rusça deyimlerin genel sorunları üzerine çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Kenzhalin, 2012; 15-20).

Deyim varlığı açısından oldukça zengin olan Türk dilinde ise deyimler üzerine Türkiye’de yayımlanmış pek çok çalışma vardır. Hepsi bir emeğin ürünü olan bu kıymetli çalışmaların çoğu deyimlerin derlenmesinden oluşmuş bir sözlük niteliğindedir. Ancak bu eserler deyimbilim sahasında değerlendirildiğinde oldukça yetersiz kalmaktadır.

Türkiye’de yapılan çalışmalardan biri Talat Tekin’e aittir. Orhun Yazıtlarındaki deyimler üzerine yapılan çalışmada, o dönemde kullanıldığını iddia ettiği on iki deyimden söz edilmektedir.

adak kamsat- “morali bozulmak” , **atı küsi yok bol-** “ortadan kalkmak, varlığı kalmamak” , **balıktaki tağıkmağ tağdaki in-** “derlenip toplanmak”, **başlıgıg yükündürmek tizligig sökür-** “güçlüleri kendine bağlı kılmak” , **içre aşsız taşra tonsuz** “ yoksul”, **körir közi körmez teg bilir bilgi bilmez teg bol-** “iş göremez, düşünemez olmak” , **közi kaşı yablak bol-** “ kendini helak etmek , bitkin hale gelmek” , **od sub kıl-** “ayırarak, birbirine düşman etmek” , **ödiñe küni teg-** “kiskanmak, haset etmek” , **tün udımamak küntüz olurma-** “çok çalışmak” , **sabın sı-** “hatırını kırmak” , **uç-, uça bar-** “ölmek” (Tekin, 2004; 1-9).

Aksan, bu tespitlerin bir kısmını (balıktaki tağıkmağ tağdaki inmek, içre aşsız taşra tonsuz, uçmak, körir közi körmez teg bilir bilgi bilmez teg bol-, tün udımamak küntüz olurma-, uç-, uça bar-) deyim kabul etmemiş ve yazıtla geçen **ödiñe küni teg-**,

tün kat- “geceyi, gündüze katmak, **otça borça kel-** “yel gibi gitmek”, **tünli künli** “gececi gündüzlü”, **ölü yitü** “düşe kalka” ifadelerinin de deyim niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Aksan, 2004; 323).

Karahanlı döneminin Türk dil ve medeniyetini temsil eden, bugün Türkoloji alanında yapılan pek çok bilimsel çalışmaya ışık tutan Dîvânü Lûgâti't-Türk, Türk dilindeki deyim çalışmalarının da başlangıcıdır. Kaşgarlı Mahmut, kelimeleri izah ederken sözlüğünde verdiği örnekler yoluyla Türkçenin deyimler açısından da ne kadar zengin olduğunu bize göstermiştir.

Türklerin İslâm dinini benimsemesiyle birlikte, ilk örneklerine 13. yüzyılda rastladığımız Divan Edebiyatı eserleri de Arapça Farsça kelimelerin yoğunluğuna rağmen, deyimler bakımından zengindir. M. Ali Tanyeri, 16 dîvandan derlediği deyimleri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* (Tanyeri, 1999) adlı eserinde, anlamları ve geçtiği beyitleriyle birlikte sıralamıştır.

Şinasi'nin 1863'te yayımlanan **Durûb-ı Emsâl-i Osmâniye** adlı eseri başta olmak üzere ilk kez yapılan deyim derlemeleri arasında Ahmet Vefik Paşa'nın **Müntahabât-ı Durûb-ı Emsâl** (1871), Tekezâde Mehmet Sait'in **Durûb-ı Emsâl-i Türkiye ve Atalar Sözü** (1895); Cumhuriyetten sonra, Mustafa Nihat Özön'ün **Türkçe Tabirler Sözlüğü** (1943), TDK tarafından yayımlanan Mehmet Ali Ağakay'ın **Türkçe'de Mecazlar Sözlüğü** (1949), Feridun Fazıl Tülbentçi'nin **Türk Atasözleri ve Deyimleri** (1963) ve Türkiye'de deyimler sözlüğü denince ilk akla gelen Ömer Asım Aksoy'un **Atasözleri ve Deyimler** (1965) adlı çalışmaları yer almaktadır (Sinan, 2010; 126-132).

Aksoy'un 1965 yılında ilk baskısı **Atasözleri ve Deyimler** adıyla tek kitap olarak yayımlandığı eserinde, 4079 deyime yer verilmiş, sonraları TDK tarafından **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü - 2 Deyimler Sözlüğü** şeklinde basılan kitabın 1976 tarihli sunuş yazısında ise, eserde 5743 deyim bulunduğu belirtilmiştir (Aksoy, 1984a; 399). Aksoy, eklemeler yaptığı, İnkılap Kitabevi tarafından 1988 yılında yeniden basılan çalışmasında son olarak 6310 deyim tespit etmiştir. Ayrıca deyimlerin kapsam ve sınırlılıkları hakkında da bilgiler vermiştir (Aksoy, 1988).

Türkiye'de deyim çalışmaları özellikle 90'lı yıllarda hız kazanmış, birçok araştırmacı derleyip topladığı deyimleri sözlük olarak yayımlamıştır (Çotuksöken,

1992; Doğan, 1992; Kırbaş,1993; Ordulu, 1993; Par, 1994; Uslu, 1994; Hengirmen, 1994; Püskülloğlu, 1995; Yurtbaşı, 1996; vd.).

Günümüze kadar süregelen daha pek çok deyim çalışması arasında son yıllarda yayımlanmış Hatice şahin'in **Türkçede Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler** adlı çalışması (şahin, 2004) ve İsmail Parlatır tarafından hazırlanan **Atasözleri ve Deyimler - II Deyimler** eseri, (Parlatır, 2008) deyimlerin konularına göre tasniflenmesi bakımından son derece kullanışlı olup çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar arasındadır.

Türkçenin yazı dilindeki deyimleri üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra Aksoy yönetiminde hazırlanılarak TDK tarafından basılan *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* isimli, Anadolu ağızlarında yer alan deyimlerin ve atasözlerin yer aldığı eser de bu alandaki boşluğu doldurmuştur (Aksoy, 1971). Derlemeye dayanan bu çalışmada 4624 deyim bulunmaktadır (Aksoy, 2009; 8).

Amacının deyimler sözlüğu hazırlamak olmadığını belirttiği *Türkçenin Deyim Varlığı* adlı eserinde 17.137 deyimi açıklamalarına yer vermeden dizin bölümünde maddeler hâlinde sıralayan Ahmet Turan Sinan'ın çalışması, deyimler üzerine yayımlanmış ciddi ve önemli bir kaynaktır. Sinan, eserinde deyim kavramı ve kaynakları üzerine genel açıklamalar yapmış, dilimizdeki deyimleri kavram, şekil ve söz dizimi özelliklerine göre titizlikle değerlendirmiş ve bunlarla ilgili kuramsal bilgilere, sayısal değerlere yer vermiştir (Sinan, 2001).

Deyimler üzerine yapılmış bir başka değerli alışma Naile Hacızade'nin son günlerde yayımlanan *Sözümün Canı Var -Azerbaycan Türkçesi Temelinde Deyimbilim Sorunları-* isimli eseridir (Hacızade, 2013). alışmasında Azerbaycan Türkçesindeki deyimlerin sözcüksel, anlamsal ve deyişsel özelliklerini farklı yönleriyle ayrıntılı şekilde ele alan Hacızade, hakkında Türkçe kaynaklarda pek az rastladığımız deyimbilime, kuram ve yöntem bakımından ışık tutmuştur.

Türkiye'de deyimbilim çalışmaları, belli ölçütlerle sınırlandırılmış deyimlerin, farklı açılardan ele alındığı çeşitli makaleler ve tezlerle son yıllarda

hareketlilik kazanmıştır (Hacızade, 2003; Biray, 2005; Sinan, 2008; Hacızade, 2007; Atmaca, 2009; Hakan, 2011).

Tatar (Kazan) Türkçesi sahasında yayımlanmış G.Ahatov'un *Frazeologičeskie Vrajeniya v Tatarskom Yazıke* (Ahatov, 1954), N.Burhanova'nın Rusça-Tatarça Frazeologik Süzlök (Burhanova, 1959) ve Nakıy İsenbet'in Tatar Tělñeñ Frazeologik Süzlögë (İsenbet, 1989) adlı deyim sözlükleri ulaşabildiğimiz kaynaklar arasındadır.

Türkiye'de Tatar (Kazan) Türkçesi deyimleri üzerine çalışılmış iki eser vardır. Bunlardan ilki 1968 yılında TDK tarafından basılan Abdullah Battal Taymas'ın *Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler adlı* çalışmadır. Kitabın 3. Bölümünde yazar, önsözde belirttiği üzere Kayyum Nasırı'nin **Fevâkihü'l-Cülesâ** adlı eserinden taradığı ve kendi bildiklerini de kattığı (Taymas, 1968; 9) Tatar Türkçesine ait 92 deyimi Türkiye Türkçesindeki anlamlarıyla birlikte maddeler hâlinde sıralamış, kimi deyimlere de ek açıklamalar getirmiştir.

Bu alanda yapılan diğer çalışma Zeytuna Gatiatullina, Hüseyin Adıgüzel ve Dina Salahova'nın birlikte hazırladıkları Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından yayımlanan *Türkçe-Rusça Deyimler Sözlüğü, Türkçe-Rusça Hayvan İsimli Deyimler Sözlüğü, Tatarca-Rusça-Türkçe Deyimler Sözlüğü* adlı eserdir (Gatiatullina, Adıgüzel, Salahova; 1999). Çalışmanın 3. Bölümünde, 127-183 sayfaları arasında yer alan *Tatarca-Rusça-Türkçe Deyimler Sözlüğü* Zeytuna Gatiatullina tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada, Tatar Türkçesine ait deyimler madde başı olarak verilmiş, hemen altına deyimın Rusça ve Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Çoğu açıklamalarıyla değil, birebir sözcük anlamıyla aktarılan Tatar Türkçesi deyimleri arasında organ adlarıyla kurulmuş 42 deyim vardır.

Türkiye'de Tatar Türkçesi deyimleri üzerine çalışmaların az, derlenen deyimlerin sayılarının sınırlı olması sebebiyle, hazırladığımız “Baş” ve “Baş”ta *Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması* adlı yüksek lisans tez çalışmamızla bu alana katkı sağladığımız düşüncesindeyiz.

II.BÖLÜM

2.TATAR (KAZAN) TÜRKÇESİNDE “BAŞ” VE “BAŞTA” BULUNAN ORGAN ADLARI İLE KURULMUŞ DEYİMLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMASI

2.1.Avız (Ağız) İle İlgili Deyimler

1	Abzar tulı mal, avızları may da bal bulsın	Kişinin maddi refahlığı adına söylenen bir tür dilek, dua.
2	Açık avız	1. Şaşkın, ahmak, bön. 2. Beceriksiz.
3	Açık avız, yombık küz	Dünyadan haberi olmayan, cahil kişi.
4	Açık avızlık	Şaşkınlık, ahmaklık, bönlük.
5	Ağaç avız	Düşüncesini ifade edemeyen kişi.
6	Ağaç başındağı karga avızınnan kalca tartıp ala (torğan kēşē)	Başkasının hakkı olan şeyi alan, gözü açık kimse.
7	Aqça bēlen avızlandırıuv	Çalışmadan, baba parasıyla avare avare gezmek, eğlenmek.
8	Ala yılanıñ avızın çağar	Kötü dilli.
9	Alap avız	1. Büyük ağız. 2. Geveze.
10	Alırsıñ ēt avızınnan bēlēn (söyaq)	Kötü bir kimsenin eline geçen şeyi geri alamamak.
11	Alma pēş, avızıma tōş	Emek harcamaksızın, her şeyin ayağına gelmesini bekleyen kişiler için kullanılan bir söz.
12	Altı avız	Ağız birliği edemeyen, ortak bir noktada birleşemeyen kişiler için kullanılan bir söz.
13	Altınçı kapaçkıñıñ avızın beyliy	Altmış yaşını doldurmaya yaklaşanlar için söylenen bir söz
14	Anadan imgen sötlerēn avızına kitērūv	Çok kötü bir biçimde dövmek.
15	Aran avız	Sır saklayamayan kimse.

16	Arıslan avızınnan söyağ alırday	Çok kuvvetli, cesur, güçlü, girişken kişi.
17	Ata saçalı avızına citken	Yaşını başını almış, ihtiyarlamış.
18	Ataña legnet, avızıña taş	Bir tür beddua.
19	Avız açarğa [da] iräk birmiy	Çok konuşarak başkalarının söz söylemesine, konuşmasına engel olmak.
20	Avız açıp [karap] toruv	Aptal aptal bakıp durmak.
21	Avız açıp lem-mim bër süz deşsën	Korku, baskı veya rüşvet almak gibi sebeplerden ötürü söz söyleyemez duruma gelmiş kişiler için kullanılan bir deyim.
22	Avız açtıruv	İftar vermek.
23	Avız açuv	1. Konuşmak. 2. Oruç açmak, iftar etmek. 3. Kıyafeti eskimiş, yırtılmış olmak.
24	Avız bër buluv	Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşmak, söz birliği etmek.
25	Avız açarğa urın qaldırmav	Başkalarının konuşmasına fırsat vermemek, engel olmak.
26	Avız açıp qaluv	Göz göre göre elindeki işi kaçırmak.
27	Avız açıp yörüv	1. Hiçbir iş yapmadan şaşkın şaşkın durmak. 2. Açıkgözlü, uyanık olmamak.
28	Avız bılçaytıp toruv	Birinin gönlünü hoş tutmak için, sözünü onaylarcasına, yapmacık bir şekilde gülümsemek.
29	Avız bөрëştëriv / Avız bөрşeytëv	Ağızına memnun olmadığını belirten, hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek.
30	Avız cëbüv	Şaşırmak, afallamak.
31	Avız çatnav (çatnap baruv)	Susuz kalmak, çok susamak.
32	Avız çayqav	1. Birinin gıybetini yapmak. 2. Defalarca söylemek.
33	Avız çılatıp aluv	Biraz içki içmek.
34	Avız da açtırmıy	Hiçbir söz söyletmemek, konuşmasına fırsat vermemek.

35	Avız e�ende botka pe�er�v	Bk. Avızında botka �aynata.
36	Avız e�ennen	Kimsenin duyamayacağı bir şekilde, mırıldanarak.
37	Avız e�ennen k�l�v	Belli etmemeye çalışarak gülümsemek.
38	Avız heber�	Resmi niteliği olmayan, başkalarından iŐitilerek edinilen, ağızdan ağıza yayılmış haber, kulaktan dolma.
39	Avız is�ml� �ap�ıktan u�lap bor�ak atuv	Kendiyle iftihar etmek, çok övünmek.
40	Avız it�v	Tadına bakmak, test etmek.
41	Avız k�bert�p (söylev)	Bk. Avız k�gert�p.
42	Avız k�germes�n ��en güne	Laf olsun diye, bir Şey söylemiŐ olmak için.
43	Avız k�gert�p (söylev)	Faydasız, boş sözler söylemek, defalarca söylenmiş Şeyleri tekrarlamak.
44	Avız k�ter�p kaluv	1.�mit edilen, olacağına güvenilen bir iş olmamak. 2. G�z göre göre elindeki işi kaçırmak.
45	Avız k�ter�p k�l�v	Her Şeye kahkahalarla gülmek.
46	Avız k�ter�p yatuv	Bir işe emek harcamadan onun kendiliğinden olmasını beklemek.
47	Avız peŐ�v	D�Őunmeden, aceleyle giriŐtiđi bir işte baŐarısız olmak.
48	Avız pı�ratuv	Kötü, kaba sözler söylemek.
49	Avız suvı kipmegen	Tecrübesiz, toy.
50	Avız suvın ağızuv	çok istemek, canı çekmek.
51	Avız suvın �orituv	Bir konudan çok söz etmek veya bir Şeyi çokça talep etmek.
52	Avız suvları kil�v	Bk. Avızdan sular kil�v.
53	Avız taldırıp	Boşuna zahmet etmek, uğraşmak.
54	Avız tem� b�t�v (kit�v)	Yiyip içtiğinden tat alamamak.
55	Avız tem�m kiter�v (kiter�Ő�v) / Avız tem�n ciber�v (ciber�Ő�v)	KarŐılıklı kötü, sert sözler söylemek, kavga etmek.

56	Avız tursaytuv	Öfkelenmek.
57	Avız tutırıp eyterlök tügël	Övgüye değer olmayan.
58	Avız tutırıp eytöv (söylev)	İçindekileri dışa vurmak.
59	Avız urağ, kul çulağ	Yapamayacağı işleri yapabilirmiş gibi söyleyen kişiyi ifade eden bir söz.
60	Avız ülçeşöv	Öpüşmek.
61	Avız yırip qarav	İşin ciddiyetini anlamamak.
62	Avız yıruv	Gereksiz yere her şeye gülmek.
63	Avız yomuv / Avız yomıp kaluv	Konuşmamak, cevap vermemek.
64	Avız[1] yırsayıp kitöv	Acı bir şey yendiğinde veya ağlarken elde olmaksızın ağzın bir tarafa doğru eğilmesi.
65	Avız-borınığız may bulsın	Kişinin maddi refahlığı için söylenen bir tür dilek, dua. “Allah kesenize bereket versin.”
66	Avızda botka peşeröv	Söylemek istenilen şeyi söyleyememek.
67	Avızda süz tormav	Sır saklayamamak.
68	Avızdan [tartıp] alıp eytöv	Söyleyeceği sözü, kendisinden önce bir başkası söylemek.
69	Avızdan aqtı, tamağka kërmedë	Olması ümit edilen şeyin bir türlü ele geçmemesi veya başkasına nasip olması.
70	Avızdan avızğa [süz] kitöv	Bir sözün herkes arasında söylenilmesi.
71	Avızdan çığuvğa (çıkkancı) elektëröp ala	Daha söze başlanırken ne demek istenildiğini çabucak anlamak.
72	Avızdan ëncë-gevher çeçöv	Bk. Avızınnan ëncëler tüvgële.
73	Avızdan kük temë kilöv / Kük temeytöv	Yediğinden tat alamamak.
74	Avızdan özöp tırışuv	Gıda giderlerini kısarak para biriktirmek.
75	Avızdan sağızın aluv	Bir kimseye sırrını söyletmek.
76	Avızdan suvlar kilöv	1. Yeme-içme isteği artmak. 2. Bir kadını veya erkeği çok beğenmek,

		arzulamak.
77	Avızdan tartıp aluv	1. Sahip olunan bir şeyi veya bir yiyeceği başkası almak, ele geçirmek. 2. Karşısındakini konuşturarak birtakım şeyler öğrenmek.
78	Avızdan töşörmev	Her zaman sözünü etmek, söylemek.
79	Avızğa algısız	1. Ağıza layık olmayan kötü tat. 2. Söylenmesi ayıp, çirkin söz, küfür. 3. Adı anılmayacak kadar kötü kişiler için kullanılan bir söz.
80	Avızğa avız [söyleşüv]	İki kişi birbirine yakın durarak başkaları işitmeyecek biçimde konuşmak.
81	Avızğa huca buluv	Diline sahip olmak.
82	Avızğa qarap toruv	Birinin ne diyeceğini beklemek; sözüne göre davranmak.
83	Avızğa kërüv (kërëp bëtüv)	Tüm dikkatini vererek, hayranlıkla dinlemek.
84	Avızğa may (qaz mayë, sarı may) qabuv	Hiçbir şey söylememek, konuşmamak.
85	Avızğa suv qabuv / Avızğa suv qabıp toruv	Bk. Avızğa may (qaz mayë, sarı may) qabuv.
86	Avızğa süz töşmev	Diyecek söz bulamamak.
87	Avızı bar, tëlë yuq	Uslu, sessiz, kendi hâlinde.
88	Avızı başı salınuv	Aşırı üzüntü, öfke gibi durumlar yüzüne yansımış olmak.
89	Avızı behtëtlë	Yemeğin üstüne gelen kişi için söylenen “Kaynanan seviyor.” anlamında bir söz.
90	Avızı bëlen [urak] ura	1. Eli çalışacağına dili çalışmak. 2. Diliyle ön plana çıkarak başkasının kısmetini ele geçirmek.
91	Avızı bëlen çëbën avlıy	İşi veya uğraşı olmayıp boş oturan kişiler için söylenen bir söz.
92	Avızı bëlen bër itëp yılav	Bk. Avızı bëlen iyegën bër itëp yılav.
93	Avızı bëlen iyegën bër itëp yılav	Çok uzun süre ağlamak.
94	Avızı bëlen qoş qına totmıy	Söz ustası kişiyi ifade etmek için söylenen bir söz.

95	Avızı bēlen oş tota	Güzel konuşan, dili keskin kişi.
96	Avızı ceyēlgen	Ağız kulaklarında.
97	Avızı olağına citken	Çok sevinmeyi ifade eden bir söz.
98	Avızı olağ artına kitken (citken)	Bk. Avızı olağına citken.
99	Avızı olağta	Bk. Avızı olağına citken.
100	Avızı laan ileđē kük	Ağız bozuk, küfürbaz kimse.
101	Avızı ni eytkennē olağı iŖetmiy	Sözlerini tartmadan söylemek.
102	Avızı öŖēgen / Avızın öŖētkenner	Bk. Avızı pēŖken.
103	Avızı pēŖēp aytuv	Terfi, makam veya zam beklenen bir yerden ceza almak.
104	Avızı pēŖken	Deneyimsiz, hazırlıksız, aceleyle bir işe girişmekten ötürü başarısızlığa uğramıŖ, zarar görmüŖ kişi.
105	Avızı pēŖmegen	Tecrübesiz.
106	Avızı tem size (toya)	Her Ŗeyin güzelini, iyisini bilen; güzel yemeklerden, ikramdan anlayan kişiler için kullanılan bir söz.
107	Avızı tiŖēk	Sır saklayamayan kişi.
108	Avızı tüben	Asık suratlı.
109	Avızı uymağ, bitē koymağ	Sevgilinin güzelliğini tasvir etmek için kullanılan bir söz.
110	Avızı uymağ, arını apığ	Ağız küçük olup çok yemek yiyen kadınlar için söylenen bir söz.
111	Avızı yırlđan	Çok sevinmek.
112	Avızı[n] körek bēlen [törtēp] tiŖken	Gerektiği zaman gerekli sözü söyleyip kendini ifade edemeyen, avanak, ahmak kişi.
113	Avızı-borını balda, mayda	Varlık ve bolluk içinde, bir eli yağda bir eli balda.
114	Avızı-ulı balda-mayda	Bk. Avızı-borını balda-mayda.
115	Avızım barmıy	Söylemeye çekinmeyi, gönlü el vermemeyi ifade eden bir söz.

116	Avızımın açıp kıattım da kıaldım	Ne diyeceğini bilemeden öylece kalakalma, şaşırma ifade eden bir söz.
117	Avızın [ilektey] ceyëp	Birinin dedikodusunu yapan kişiyi anlatmak için söylenen bir söz.
118	Avızın [şap] yabuv /Avızı [şap] yabiluv	Kendiyle çok övünen, kibirli birini verilen karşılıkla susturmak.
119	Avızın açқан, aşarğa sorıy	Önü açılmış, tamire ihtiyacı olan ayakkabı için kullanılır.
120	Avızın açsa, üpkesë kürëne	Aç, çıplak, yoksul veya çok zayıf, bir deri bir kemik kalmış kişi.
121	Avızın açsa, üpkesë kürëne, borımına yüke citmiy	Hem fakir hem kibirli.
122	Avızın aқaytıp küzën yomған	Bir işin tersini yapan kişiler için söylenen bir söz.
123	Avızın aranday açıp	Kötü sözler söyleyerek, ağır konuşarak.
124	Avızın basuv kıapқası hetlë itëp açıp	Bk. Avızın aranday açıp.
125	Avızın bëlen eyt, borımın bëlen tart	Bedduan dönsün, seni bulsun! anlamında bir ilenme sözü.
126	Avızın belşeytöv	Çok öfkelenip ağlamak.
127	Avızın bër açsa yaba bëlmiy	Konuşmaya başladığında susmayan kişiler için söylenir.
128	Avızın bilçaytıp, irënën kıyşaytıp	Çok öfkeli veya birine yalakalık yapan kişinin ağzını hoş olmayan şekillere sokarak konuşmasını ifade eden bir söz.
129	Avızın biyeleydey itëp	Ne dediğini bilmeyen, saçma, gereksiz konuşan kimse.
130	Avızın bülteytöv	Her şeye öfkelenip kızmak.
131	Avızın cëbëtöv	Ağlayıncaya kadar dövme.
132	Avızın cılıtuv	1. Ağzına vurmak, ağzını kanatmak. 2. Birini sarhoş edip denilen her şeyi yaptırabilir hâle getirmek.
133	Avızın cıyıp ala (cıya) almıy	1. Her zaman güler yüz göstermek. 2. Çok sevinmek.
134	Avızın çabataday yıırıp (kiyërëp)	Biriyle alay etmeyi veya biri hakkında dedikodu yapmayı seven kimseler için söylenir.
135	Avızın kıanğa tuzdıruv	Aşırı bir biçimde döverek perişan duruma getirmek.

136	Avızın aplav / Avızı aplandı	1. Bilgilik taslayan birinin cehaletini ortaya ıkarmak iin delil ortaya koymak veya karılık vererek onu aciz duruma duurmek. 2. Kendine ıkar salaması iin ruvet yoluyla bir kimseyi susturmak.
137	Avızın ara an itv	Bk. Avızın ana tuzdıruv.
138	Avızın kemeytp	Dudaklarını yayıp, bbrlenerek konumak.
139	Avızın kisegen tartıp aluv	Birinin hakkı olan eyi almak.
140	Avızın ort aırı	Kfretmek.
141	Avızın maylav	Birini iltifata boarak kendine kt sz syleyemeyecek duruma getirmek.
142	Avızın mklegenner	Birini korkutarak veya tehdit ederek karılık veremeyecek hle getirmek.
143	Avızn ni eytkenn olan ietsn / Avızn eytkenn olan blen iet	Azından ıkan kulan duysun!
144	Avızın oetv	Eline diline hkim olamayan, edepsiz kiinin haddini bildirmek, akln baına getirmek, onu dvmek.
145	Avızın zv	stne vazife olmayan eylere karıp duran kiiye yaptnn doru olmadn anlatmak iin “dilini koparırım.” anlamında sylenen bir sz.
146	Avızın salan	Bk. Avızı-baı salnuv.
147	Avızın suretlendrv	Bk. Avızın beleytv.
148	Avızın tuv (tılduruv)	Bk. Avızların tılduruv (tomalav).
149	Avızın tırpaytıp (tırıalandırıp)	Bir eyi beenmediini, kmsediini belli etmek.
150	Avızın tomalav	1. Birine baskı yapıp veya onu korkutup karı sz syleyemez duruma getirmek. 2. Kiinin vatandaşlık haklarını sınırlandırarak ona sz hakkı tanımamak. 3. Bakalarının nnde bir kimsenin hatasını, cehaletini ortaya ıkararak onu sz syleyemez duruma getirmek. 4. Birini aırlayarak veya

		ona rüşvet vererek aleyhte söz söylemeyemez duruma getirmek.
151	Avızın yaba bēlmiy	Durmaksızın konuşan, geveze kimse.
152	Avızına [bērnē] tamızuv	Bk. Avızına mēnēp tōşüv.
153	Avızına [bērnē] tondıruv	Aşırı biçimde döverek perişan duruma getirmek.
154	Avızına [bērnē] yamav	Ağzına vurmak.
155	Avızına aq et kērēp, qara et çığa	Ağzı bozuk kimse.
156	Avızına aldı indē, özmes te kıymas	Aynı şeyi sürekli ve her yerde tekrarlayan kişiler için söylenen bir söz.
157	Avızıña alma tığa, artıña tigenek	Bir kimseye dostmuş gibi görünüp onun arkasından iş çeviren, ikiyüzlü kişiler için söylenen bir söz.
158	Avızıña bal da may, artıña qolın tay	Güzel, sevinçli haber getiren kişiye söylenen bir dilek.
159	Avızıña bal da yav	Bk. Avızıña bal! Avızıña bal da may.
160	Avızıña ballı cofar cav	Bk. Avızıña bal da yav.
161	Avızına barmağın qaptı	Bk. Barmağın avızğa qabuv.
162	Avızına barmaq tıqsanı da tēşlemiy	Tembel, uyusuk kimseler için kullanılan bir söz.
163	Avızına birüv	Bk. Avızına qunduruv.
164	Avızına borıç qapqan	Çok öfkeli.
165	Avızına çepev	Böbürlenerek sürekli aynı şeyi anlatan kişiyi susturmak.
166	Avızıña çeynep sala	Herkesin anlayacağı bir şekilde, açıkça konuşan kişi için söylenir.
167	Avızına çeynep salgannı (qaptırğannı) kōte	Her şeyin hazırlanıp kendisine getirilmesini bekleyen kişi.
168	Avızına çeynep salgannı yota bēlmegen	Ayağına hazır gelen imkândan faydalanamamak.
169	Avızına Hozır tōkergen	Bilgili, söz ustası.
170	Avızına qaratıp qatıra	Kendine hayran bırakma.

171	Avızına aratuv (aratıp aluv, aratıp totuv)	Kendini zevkle dinletmek.
172	Avızıña az botı	Bk. Avızıña az mayı.
173	Avızıña az mayı	Sevinli haber getirene delikanlılar arasında sylenen bir sz.
174	Avızına krrdey bulıp	Bk. Avıza kirv.
175	Avızına o anatı terlk	ok bbrlenen, havalı, kibirli.
176	Avızına unduruv	Azına yumrukla vurmak.
177	Avızına urgşın oyuv	Birini karılıklı veremeyecek, konuamayacak hle getirerek ona haddini bildirmek.
178	Avızına mnp tv	Aıza yumrukla serte vurmak.
179	Avızına salan maynı (salmanı) yota blmev	Eline geen fırsatı deerlendirememek.
180	Avızıña sarı may	Bk. Avızıña bal da may.
181	Avızına sayıkan tkrgeu	Gereksiz yere konuan.
182	Avızına suıp syletmedm [i]	Birinin bir sz zorla deil, kendi rızasıyla sylediini belirtmek iin kullanılan bir sz.
183	Avızına suuv	ok bilmilik taslayan bir kimsenin cehaletini ortaya ıkarmak, onu utandırmak.
184	Avızına sumala apan	Kendini savunamamak, tek kelime syleyememek.
185	Avızına suv apan [day, kbk, ikll]	Bk. Avıza su kabuv.
186	Avızına suv salıp k bulmadı	Kimsesiz bir ekilde len kiiler iin sylenir.
187	Avızına aytan tkrgeu	Szleriyle evresindekileri gldrebilen, zeki, hazırcevap, sz cambazı.
188	Avızıña ta tılsın	Dilini eek arısı soksun.
189	Avızına tl sıymaan	1. Azına geleni sylemekten ekinmeyen, azı bozuk kimse. 2. Sır tutamayan, diline sahip olamayan kii.
190	Avızına tl sıymıy, tlne sz sıymıy	Azı bozuk kimse.

191	Avızına töşkennë aşy bēlmegen	Eline geçen fırsatı değerlendiremeyen kişi hakkında kullanılan bir söz.
192	Avızına töyme қапқан	Bk. Avızına yözëk yeşergen.
193	Avızına yözëk қабıp utıra	Bk. Avızına yözëk yeşergen.
194	Avızına yözëk yeşergen	Konuşmamak, susmak.
195	Avızın-borının қан itüv	Aşırı biçimde dövmek.
196	Avızında anası	“Ana” sözüyle başlayan küfürler eden kötü dilli kişi.
197	Avızında aş, күзënde yeş	Ne yapılsa memnun kalmayan, mutlu olmayan kişi.
198	Avızında bereñgë пëşëriv	Bk. Avızında botқа қaynatuv.
199	Avızında botқа қaynatuv	Söylemek istediği şeyi söyleyememek.
200	Avızında ët balalağan	1. Sözü uzatıp ağız kalabalığı yapan kişi. 2. Lüzumsuz, boş konuşan kişiler için söylenen bir söz.
201	Avızında қоş uynata	Çok güzel konuşan, söz ustası kimse.
202	Avızında süz tormıy	Saklanması gereken şeyleri söyleyiveren, sır saklayamayan, geveze kişiler için söylenen bir söz.
203	Avızında töкëрегë қорув	Bk. Avız suvın қоритuv.
204	Avızındaғı қара қаннı yotuv	Çok eziyet çektiği hâlde durumunu iyi göstermek.
205	Avızındaғın ët cimes	Ağzı bozuk, edepsiz kimse.
206	Avızındaғın қayırıp alır	Ağzından lokmasını alır.
207	Avızınıñ totқası yuқ	Ağzında laf durmayan kişi.
208	Avızınıñ, қаşıғı түгël	Birbirinin dengi olmamak.
209	Avızınнан алда artı қıçқıra	Bir haberi duyar duymaz etrafa yayan, sabırsız kişiler için söylenir.
210	Avızınнан ana sötë [de] көrmegen	Çok genç, tecrübesiz, toy.
211	Avızınнан бër özmiy	1. Her zaman sözünü etmek, söylemek. 2. Sigarayı nefes almadan arka arkaya çeken kişiler için

		söylenir.
212	Avızınnan canı çığarğa tora (citüşken)	Çok bitkin, yorgun kimse.
213	Avızıñnan cil alsın	Ağzından yel alsın.
214	Avızıñnan cil alsın, iltöp kuyınıña salsın	Bedduan dönsün, seni bulsun!
215	Avızıñnan çığıp cılı kuyınıña kersën	Bedduan dönsün, seni bulsun!
216	Avızıñnan çıkkançı ělektëröp ala	Söylenilen şeyi çabucak anlayan, kıvrak zekalı.
217	Avızınnan ěncë [gevher]ler tüğële	Bk. Avızınnan ěncë-brilliantlar çeçüv (sibuv).
218	Avızınnan ěncë-brilliantlar çeçüv (sibuv)	Dişlerini göstererek güzel gülümseyen veya bir konuda önemli, anlamlı, güzel sözler söyleyen tatlı dilli kimseler için söylenir.
219	Avızıñnan këröp ěçëñnen üte çığar	Ne yapıp edip istediğini yaptıran, zeki, atak kişileri ifade eden bir deyim.
220	Avızınnan kük sörëmner çığarıp	1. Devamlı oflayıp puflayan, sıkılgan kişi. 2. Biçimsiz bir şekilde, pofurdatarak sigara içen, sigara içmeyi seven kişi.
221	Avızınnan laylasın (sëlegeyën) ağızıp	Başkasının sahip olduğu şeylerde gözü olan veya kadın-kız peşinde koşan, ahlaksız kişiler için söylenir.
222	Avızınnan özëlöp töşken	Her hâliyle birbirine çok benzeyen şeyler veya kişiler için söylenen bir söz.
223	Avızınnan özöp [biröv]	Kendi rızkını, payını başkasına vermek.
224	Avızınnan sabıy (bala) sarısı kipmegen	Çocukluktan çıkmamış, çocuk gibi.
225	Avızınnan salmıy	Bk. Avızdan töşërmev.
226	Avızınnan sëlegeyë kipken	Delikanlılık çağına girmiş, büyümüş, olgunlaşmış erkek.
227	Avızınnan süzën kıpsuvır (këleşçe) bëlen de tartıp ala almassiñ	Kekeleyerek konuşan veya söyleyeceği sözün ağzından alınması zor olan.
228	Avızınnan tërë sayıksan oçıra	Olmayan şeyleri varmış gibi göstererek, kendi görmüşçesine anlatan, yalan haberler dağıtan kişi.

229	Avızınnan tötën çıǵuv	Sıkıntıya düşmek, nefes almaya vakti olmamak.
230	Avızınnan ut çeçe	1. Coşkulu, etkileyici konuşan, hatip kimseler için söylenir. 2. Gayret göstermek, çabalamak.
231	Avızınnan ut çıǵıp tora	Bk. Avızınnan ut çeçe.
232	Avızıñnı ceyme	Karşısındakinin söylediklerini küçümseyerek, alaycı bir gülümsemeyle dinleyen kişiye söylenen bir söz.
233	Avızıñnı cıyıp söyleş / Avızıñnı cıya töş	Bk. Avızıñnı şeylep aç.
234	Avızıñnı çamalap aç	Kararında konuş, fazla konuşma.
235	Avızıñnı çöygë ėlme, tanavıñnı küterme	Anlamadan, dinlemeden bir konu hakkında yorum yapmak.
236	Avızıñnı da açma (açası bulma)	Sakın aǵzını açma, konuşma!
237	Avızıñnı şeylep (şeylebrek) aç	Nerede ne konuşacağına, kiminle nasıl konuşacağına dikkat et.
238	Avızıñnı ülçep aç	Bk. Avızıñnı şeylep aç.
239	Avızların tıǵıldıruv (tomalav)	Bir şeyin açığa çıkmaması için birine rüşvet vermek.
240	Avızña bal! Avızña bal da may	Güzel, sevinçli haber getiren kişiye söylenen bir dilek.
241	Avızın açқан kilëş (açıp) қатıp қалув	Çok şaşırmaq.
242	Avızın cëbëtüv	Bir şeyler içmek.
243	Avızın cıya almav	Gereksiz söz söylemek, boş laf konuşmak.
244	Avızın cıya töşüv	Söylemekte olduğu kötü ve kaba sözlere son vermek.
245	Avızın çöyge ėlüv	1. Konuşmamak, söze katılmamak. 2. Yiyecek bir şey bulamamak. 3. Vurdumduymaz olmak.
246	Avızın қолақ artına ėlüv	Çok sevinmek.
247	Avızın күкке çöyep yörüv	Saf saf dolaşmak, etrafını umursamamak.
248	Avzına bal da may bulıp këre	Aǵzına saǵlık!
249	Ay diseñ avızı, kön diseñ күзë	Çok güzel, alımlı.

250	Bal avız	Güzel sözlü, tatlı dilli kişi.
251	Barmağını avızğa kabuv	Şaşırarak veya hayranlıkla bakılmak.
252	Beğtēñ çalış avız bulğaç	Başarısızlığın sebebini kişinin kendinde aramasını öngören bir söz.
253	Belēş avız	1. Beceriksiz kişi. 2. Sulugöz (çocuklar için söylenir).
254	Bēr avız buluv	Söz birliği etmek.
255	Bēr avız süz	Bir çift söz.
256	Bēr avız süz eytmey (söyleşmey)	Konuşmamak, susmak.
257	Bēr avızdan	Hep birlikte, beraberce.
258	Bēr avızına alsa (hiç) kıya bēlmiy / Bēr avızına alsa tōşermiy	Sürekli aynı şeyden söz eden kişiler için söylenir.
259	Bēr avızsız	Hiçbir şey söylememek, karşılık vermemek.
260	Bereñgē aşıy bēlmege avızı bēlen	En basit işi bile yapamayan, beceriksiz kişiler için söylenen bir söz.
261	Bereñgē avız	Beceriksiz, iş bilmez.
262	Bēr-ikē (avız) süz eytöv	Bir-iki söz söylemek.
263	Bortağ avız	ağz. Diline hâkim olamayan kişiler için söylenir.
264	Botınnan totıp sēlēkseñ avızınnan bēr elif tōşmes	Bir harf bile bilmeyen, kara cahil kişiler için söylenir.
265	Botkağa avız pēşöv	Mala mülke, kıdeme hemen ulaşmak için acele edip işi bozmak.
266	Börmekiy avız.	Ağzını büzüp konuşan kişi.
267	Börşek avız	Sebepsiz yere öfkelenen kişiler için söylenen bir söz.
268	Bürē avız	Devleti soyan, halkın sırtından geçinen kişiler için söylenen bir söz.
269	Can birgende avızına bēr kaşık su salmas	Bk. Can birgende avızına bēr kaşık su salmas.
270	Caş avızına (buğazına)	Son nefesine kadar.
271	Cēbēgen avız	İki lafı bir araya getiremeyen, beceriksiz kişi.

272	Celpek avız	Sır tutamayan kişi.
273	Cılı avızıñnan çıǵıp-cılı uyınıña kersēn	Ettiǵın beddua dönsün dolaşsın seni bulsun.
274	Çeynep [avızına] saluv	Ayrıntılı bir şekilde anlatmak.
275	Çüprek avız	İki lafı bir araya getiremeyen, beceriksiz kişi.
276	Ebiy avız	Üst dudağı ince, alt dudağı kalın olan ağız.
277	Ecel avızınnan tartıp aluv	Birini ölümden kurtarmak.
278	Ecelēn avızına tēşlep	Ölümden korkmaksızın, gözü kara bir şekilde.
279	Ėt avız	Aǵzı pis.
280	Eytēr idēm bēr süz, avızım sin tüz	Aǵzına gelen kötü sözü söylememeyi, dizginlemeyi ifade eden bir söz.
281	Eytēрге avızı barmadı	Söylemeye dili varmadı, gönlü razı olmadı anlamında bir söz.
282	Eytkennen avızıñ (tēlēñ) almas [idē]	Verdiği sözü zamanında yerine getirmemiş birini azarlayarak söylenen söz.
283	Ferēšte olaǵına tōş bulsın, avızıña bal da may	Güzel haber veren kişiye söylenen bir dilek.
284	Gür avızında buluv	Bir ayağı çukurda olmak.
285	alı avızına kērūv (tōşūv)	Dedikodusu yapılmak.
286	İkē avız süz	Birkaç söz söylemeyi, ayak üstü konuşmayı ifade eden bir deyim.
287	İkē avız süz aytarıp eyte almav (oyıštıra almav)	Konuşmaya cesaret edememek, söz söyleyememek.
288	İkē avızınıñ bērēnde	İki lafından biri.
289	İkē süz bēlen avızın tomalav	Bk. Avızın tomalav.
290	İkē-ōç avız süz	İki çift söz.
291	İkmek şürlēǵē	Ağız.
292	İl avızı	Halk aǵzı.

293	İlek avız	1. Büyük ağızlı kişi. 2. Sır tutamayan, dedikoducu. 3. Döküp saçarak yiyen kişi.
294	İlnë avızına aratuv	Tatlı diliyle sözünü geçiren, çevresini yöneten kişi.
295	İskë avız, yaña cimëş	O yıl yetişen yemiş tadıldığında söylenen bir söz.
296	İskë avızdan iskë süz	Eskiden bu yana söylenen sözlerin bugün de tekrarlanması.
297	İskë avızdan yaña süz	Beklenmedik, saçma, aptalca söz.
298	İskë yaranıñ avızı açılmasın	Yaşanan eski üzüntüler, acılar tekrar açılıp konuşulmasın, hatırlatılmasın!
299	İzregen avız	Bk. Pëşmegen avız.
300	abık avız	Tutuk konuşan, lafı ağızda geveleyen kişi için söylenen bir söz.
301	apçık avızı	Etrafı çevrili kapalı bir alandan çıkılabilecek açıklık.
302	apçık avızın artık ceyëp totuv	Konuşurken veya yazarken kendi ana dilini önemsemeyip çokça yabancı sözcükler kullanmak.
303	apçık avızın çışüv	Bir sırrı açığa çıkarmak.
304	arğa avız	Bk. Açık avız.
305	aşıka tiydë, avızğa tiymedë	1. Yemeğin çok az olduğunu ifade eden bir söz. 2. Vadedilen şeyin yerine getirilmemesini ifade eden bir söz.
306	atan avız	İki lafı bir araya getiremeyen beceriksiz kişi.
307	ëşë avızın aplap bulmıy	Âlemin ağızı torba değil ki büzesin.
308	ızıl avız	1. Boş boş gezinip, herkese laf yetiştiren, geveze kişi. 2. Çarlık Rejimi yandaşlarının, “Kızıklar” için söyledikleri bir söz . 3. Haram yiyen kişi. 4. Tecrübesiz.
309	ızıl avızlanıp	Bilmişlik taslayıp, böbürlenerek.
310	olağı bëlen arıy, avızı bëlen tıñlıy	Dikkatsiz kişiler için söylenen bir söz.
311	olağını kisëp, avızını yamarın	Söz dinlemez, aksi, inatçı çocuklara karşılık söylenen bir söz.

312	Kölme kēšēden, borınıñ öšēgen (avızıñ öšēgen)	“Başkasına gülmeden önce kendine bak” anlamında söylenen bir söz.
313	Küzne açıp yomğançı, “Ah” dip avız cıyğançı	Çok kısa bir sürede.
314	Lem dip avızın açmıy	“Hiçbir şey söylemiyor, konuşmuyor” anlamında bir söz.
315	Loqma da avızıma alğanım (qapqanım) yuq	İştahım yok.
316	May qap, avızıñnı çayqap!	Kimseye söyleme, konuşma.
317	Memiy avız	İki lafı bir araya getiremeyen, beceriksiz, çekingen, pasif kişi.
318	Mıyık çılandı, avızğa kirmedi	Bk. Mıyıktan aktı da avızğa tammadı.
319	Mıyıktan aktı da avızğa tammadı (tiymedi)	Olması ümit edilen şeyin gerçekleşmemesini ifade eden bir söz.
320	Nik avızıña söyek tutırdıñ	Niçin sırtıyorsun?
321	Öšēgen avız	İki lafı bir araya getiremeyen, beceriksiz kişi.
322	Pıçraq avız	Ağzı bozuk.
323	Pip dip avızın açmıy	Bk. Lem dip avızın açmıy.
324	Salma avız	Avanak, ahmak kişi.
325	Şalpık avız	Öfkelenmiş kişi için söylenir.
326	Sēlegey avız	Beceriksiz, ahmak kişi.
327	Sötke avızı pēşken meçē şikēllē	Dikkatli bir şekilde.
328	Söyliysēñ barmı avızıñnı döbērdetēp	Zaten çok bilinen, duyulmuş bir şeyi yeniymiş gibi söyleyip duranlara karşı söylenen, alay ifade eden bir söz.
329	Süzē süzge oşamıy, avızı süzden buşamıy	Saçma, anlamsız ve çok konuşan kişiler için söylenen bir söz.
330	Şalapay avız	Diline sahip olamayan kişi.
331	Şalpık avız / Şalpık irēn	Alt dudağı sarkmış, kalın dudak.
332	Tēl - avız çışēlüv	Konuşmaya başlamak.

333	T�l� avızına sıymaĝan, olı aldında t�l�n tıymaĝan	Konuşma adabını bilmeyen, patavatsız, üslubu bozuk kişi.
334	T�l�n bal-may b�len avızlandırmaĝan	Aĝzı bozuk, kaba kişi.
335	T�l�n�n tupsası yuk, avızının tuqtası yuk	Bk. T�l�n�n t�zg�n� yuk.
336	T�ş� b�len t�g�rmen tartıp, avızında botka p�ş�re	<i>alay</i> . Kişinin kendinden başkasının duyamayacaĝı bir şekilde konuşmasını ifade eden bir söz.
337	Teş�k avız	1. D�ke saça yiyen kişi. 2. Sır saklayamayan kişi.
338	T�řlep tartsań, avızınnan b�r söz �ıkmas	Aĝzı sıkı kişiler için söylenen bir söz.
339	Tıyılĝan cim�şten avız it�v	Dinen yasaklanmış bir şeyin tadına bakmak istemek.
340	Tuqsan avız s�zn�n [tubıktay] tüyünü şuşı	Uzun lafin kıtası.
341	Tup avızına beyliy torĝan [k�ş�]	Beş para etmez, deĝersiz kişi.
342	Tursıķ avız	Bk. Avız tursaytuv.
343	Ubir avız	Obur, doymaz.
344	Ubirniń avızı tıĝılsın, k�rgeń-k�rmegeń� řul bulsın! / Ubirniń �n� tıĝılsın!	Birinin malını, hakkını gasp ederek yiyen kişiye söylenen bir ilenme sözü.
345	Uram avız	Dedikoducu.
346	Ut avızlı, uraķ t�ll�	Korkusuzca konuşan kişi.
347	Utn avız	İki lafı bir araya getiremeyen, beceriksiz kişi.
348	Utn avız, balta t�l	Bk. Utın avız.
349	Utka tükürme, avızın �utırlar	İyiliĝe kötülükle karşılık verme, zararını görürsün.
350	Uymaķ avız	K��uk aĝız.
351	ölüm avızınnan tartıp aluv	ölümden kurtarmak.
352	�lgende de avızına su salmas	Kötü, zalim kişiler için söylenen bir söz.
353	�lseń avızına su da salmas	çok merhametsiz, zalim.

354	Üz avızınnan	Kendi ağzından, kendisinden.
355	Yaña avızdan iske süz	Bıktırırçasına tekrar edilen söz.
356	Yançık avızın çışüv	Sırrını söylemek.
357	Yërik avız	1. Sebepsiz yere her şeye gülen. 2. Ağzında laf durmayan.
358	Yeşël avız	Tecrübesiz, toy.
359	Yomık avız	Söylemesi gereken şeyleri söylemeyen, pısrık kişi.
360	Yomıkıy avız	Hiçbir şeye karışmayan, yorum yapmaktan çekinen, korkak kişi.
361	Yomşak avız	Korkak, hakkını arayamayan, pısrık kişi.

2.2.Baş (Baş) İle İlgili Deyimler

1	Anıñ şulay buluvı hat başında	Bk. Anı hat başında.
2	Adem baş tıkkısız	Çok kalabalık.
3	Adem başı	İnsanoğlu.
4	Ağaç başı tesbih eyte	Ağaç yapraklarının rüzgârın etkisiyle yavaşça sallanması.
5	Ağaç başında sumsa, kayçan bal bulıp tamsa	<i>alay</i> . Hiçbir zaman gerçekleşemeyecek bir şeyi umut etme durumunda söylenen bir söz.
6	Ağaç başındağı qarğa avızınnan qalca tartıp ala [torğan kēşē]	Başkasının hakkı olan şeyi elinden alan, açgözlü, atılgan kimse.
7	Aqça bēlen başma baş	Alışverişte bir mal için, ederinin ne olduğunu anlatan bir deyim.
8	Akıl çeçlerē başın taşlağan	<i>alay</i> . İhtiyarlayıp saçları dökülmüş, bunamış kişi.
9	Akıllı baş	1. Akıllı, tecrübeli, bilgili kişi. 2. Bilgiçlik taslayan, akıl vermeyi seven.
10	Akıllı başlanıp / Akıllı baş bulıp	Bilgiçlik taslayarak, büyülenerek.
11	Aldıñda aşırını, artıñda başırını aşy	Yüze dost görünüp arkadan her türlü kötülüğü yapan kişiler için söylenen bir söz.

12	Aldında baş oruv (baş iyüv)	Boyun eğmek, hükmü altına girmek veya önünde hürmetle eğilmek.
13	Alğanda baş iye, alğaç artın iye	Borç isteyeceği zaman saygıda kusur etmeyen, parayı aldığı anda ise selam bile vermeyen kişiler için söylenen bir söz.
14	Anıñ ürdegē de kaz kēbēk, yomırkası baş kēbēk	1. Zengin her şeyinin fakir kişiden bol olduğunu ifade eden bir söz. 2. Bir şeyi abartarak söyleme.
15	Ansı elē balası, miç başında yata anası	Bu gördüğün/göreceğin işin çok küçük bir kısmı.
16	Ansı hat başında	Olacağı gün gibi açık.
17	Antiñ başña citsēn	Verdiğin sözü bozarsan ettiğin yemin seni bulsun!
18	Antiñ başña töşmesēn	Bir şeyin doğruluğuna inandırmak için sürekli yemin eden birine söylenen bir uyarı.
19	Arqadan söyēp başqa bire	Bk. Aldında aşıñnı artında başıñnı aşıy.
20	Artık bürene başı bar	Konuştuklarımız başkalarınca duyulabilir, dikkatli ol!
21	Aşamastan tana başın aşağanday	İştahı olmayan, ağır ağır, isteksizce yiyen kişiler için söylenen bir söz.
22	Aşıñnı da aşıy, başıñnı da aşıy	İyilik bilmez, kendine yapılmış iyiliklere kötülükle karşılık veren, hain kişiler için söylenen bir söz.
23	Aştan baş tartuv	Pişmiş, hazırlanmış yemeğin üstüne gelip de sofraya oturmamak.
24	At başı buluv / At başçı bulıp at başına utruv	At arabası sürmek.
25	At başı totuv	At arabası sürmek.
26	At başına mēnerlēk malay	At arabasını süreceksin yaşa gelmiş, 6-7 yaşlarındaki çocuk.
27	At başında yörüv	Saban sürmede veya ot toplamada çalışmak.
28	Atañ başı	Birinin söylediği söze alaycı bir şekilde verilen karşılık.
29	Atañ başı gına yuq	İstediğin her şey var, yok yok.
30	Atañ başı kirekmē tağın	“Başka bir isteğin var mı?” anlamında kinayeli söylenen bir söz.
31	Atañnıñ baş söyegē	1. Akılsız, aptal anlamında. 2. “Senin doğmana sebep babaya lanet olsun.”

32	Atraflı baş yörte	İşi her yönüyle, etraflıca düşünme.
33	Avıldan bazargâ kitêrgen, çıpta tişêğênnen başın çıgarğan kız kebêk	alay. Kibirli, kendini beğenmiş, sonradan görme kişiler için söylenir.
34	Avır başın küterüv / Avır başı töşüv	Güçlükler, hep bir kişinin omuzlarına yüklenmek.
35	Avırtқан başka timêr tarak (tayak)	Başında bela olan kişinin üstüne yeni belaların gelmesi.
36	Avırtmağan başka timêr tayak	Hiç suçu yokken kötü ve zor duruma düşme.
37	Avızı-başı salınuv	Bir şeye öfkelenildiğini, kırıldığını yüzüne yansıtmak.
38	Avızlıqlap başka (muyınğa) mênêp atlanuv	Bir halkı veya bir kişiyi idaresi altına almak, istediği şekilde yönetmek.
39	Ayağı poçmakta, başı uçakta	1. Ocağı üfleyen, evi bekleyen hanımların durumunu tasvir etmek için söylenen bir söz. 2. Düzensiz, tertipsiz veya kalabalık yer.
40	Ayağı tüşemde, başı idende	Düz bir şekilde yatmayan kişiler için söylenir.
41	Ayağınnan cir tartқан, başınnan hava baskan	Kısa boylu kişi.
42	Ayak kêrmes cirge baş kêröv	Sıkıntılı, tehlikeli korkulu bir ortama girmek.
43	Ayıq baş bēlen	Kendinde, bilinci yerinde.
44	Ayıq baştan	Bk. Ayıq baş bēlen.
45	Ayu baş	Çalışmayan, hiçbir iş yapmayan kişi.
46	Ayu başı da çıdamas	Müsrif kişi.
47	Ayu başı ğına yuk	Çok karışık ve düzensiz yer.
48	Azraq baş-küz aluv	Sıkıntılı bir işten kurtulup kısa bir süreliğine dinlenmek, rahatlamak.
49	Baқır baş	Kızıl saçlı.
50	Barmaқ başı da kıymıldatmav	Bk. Barmaққа barmaқ ta suқmav.
51	Barmaқ başıday / Barmaқ başı қader (hetlê)	Çok küçük, ufak.
52	Barmaқ başına urarlıқ ta (çolğarlıқ ta)	Azıcık akli yok.

53	Baş (yörtüv) yörtöp qarav	Çeşitli fikirler üretmek.
54	Baş ala	Bütünüyle, tamamıyla.
55	Baş algısız	Kalabalık yer.
56	Baş alıp çıkksız	Karışık, düzensiz, kurtulunması güç şey.
57	Baş alıp kaçuv (kitüv)	Gitmek, uzaklaşmak.
58	Baş almastan	Kendini vererek, aralıksız bir şekilde, var gücüyle.
59	Baş arklı yıgıv	Güreşte rakibini tepesi üstü devirmek, sırtüstü yıkmak.
60	Baş artı kilüv	Yarıştta ikinci gelmek.
61	Baş astı	Uyunan yer.
62	Baş astına ballı kaşık kıuyuv	Kestirmek, oturarak uyuklamak.
63	Baş aşav	1. Dost görünüp fırsatını bulduğunda zarar vermek. 2. Şahsi menfaatleri için birini tuzağa düşürüp ona kötü işler yaptırmak.
64	Baş avuv	Başı ağrımak.
65	Baş bala	ağız. Ailenin ilk çocuğu.
66	Baş barmak	Yetenekli, kabiliyetli.
67	Baş bëlen cavap birüv	Başaramadığı bir işin karşılığını canıyla ödemek.
68	Baş bëlen uynav	Bir kişiye aşırı derecede tutulmak, bağlanmak.
69	Baş bëtkëç	Çok fazla, karışık.
70	Baş bëtüv	Başarısızlığa, hezimete uğramak.
71	Baş beyesë tügël	Pahalı fakat alınamaz değil.
72	Baş beylenüv	1. Kötü, karanlık işlere girmek. 2. Bir şeyle çok meşgul olmak.
73	Baş birmev	Bk. Baş iyev.

74	Baş böğüv	Yenilmek, buyruk altına girmek.
75	Baş buluv / Baş bulıp aluv	Sahip olmak, hâkim olmak.
76	Baş butav	Birini şaşırtmak, birinin kafasını karıştırmak.
77	Baş ciberüv	Başağın boy vermesi, büyümesi.
78	Baş citüv (citmev)	Anlamak, kavramak. (anlayamamak, kavrayamamak)
79	Baş çaykav (çaykap kuyuv)	Bir şeyi beğenmediğini veya uygun bulmadığını gösteren bir biçimde başını iki yana sallamak.
80	Baş çerētüv	Boş yere birinin canını sıkmaq, onu bunaltmaq, yormak.
81	Baş çıgaruv	Ekinlerin olgunlaşması.
82	Baş çıkmastay	Çok karışık, meşakatli, zor iş.
83	Baş çıkmav	Bir işe bağlı kalıp devamlı onunla uğraşmak, ondan kurtulamamak.
84	Baş çitke kitüv	Memleketten uzaklara gitmek, gurbete gitmek.
85	Baş çuvaluv	Ne yapacağını ne düşüneceğini bilmemek, kafası karışmak.
86	Baş çümëçë yomrı, süzë turı	Akıllı, dürüst kişi.
87	Baş ëlegüv	Ele geçirilmek, yakalanmak, tutuklanmak.
88	Baş elle kayda yörüv	Konuşulan konudan başka şeyler düşünmek, dikkatsizce dinlemek.
89	Baş eylenderüv (eylenderëp yörüv)	1. Birinin işini bölmek, onu meşgul etmek. 2. Birini derde, düşünceye sokmak.
90	Baş eylenüv (eylenëp kitüv)	1. Kafası karışmak, afallamak. 2. Övülmekten, ilgiden şımarmak.
91	Baş ikë bulsa (ikë tügël)	Tehlikeli bir işe girmemek veya bir işin tehlike olduğunu ifade etmek için kullanılan bir söz.
92	Baş isebë	Bir şeyin niteliğine bakmadan nicelik olarak değerlendirmek.
93	Baş isen de can isen	Kaza-beladan uzak durmanın gerekli görüldüğü durumlarda söylenir.
94	Baş isende / Baş isen çaқта	Sağlıklı, güzel çağında.

95	Baş iynev	Boyunduruk altına girmemek, boyun eğmemek.
96	Baş kadala yürüv	Yokuş aşağı yürümek.
97	Baş kağuv	Karşısındakinin sözlerini onaylar görünmek.
98	Baş kalkıtırğa da birnev	Bir kişiye devamlı buyruk verip durmak. Kişinin kendi kendine bir hareket yapmasına, aklını bir şeye vermesine fırsat tanımamak, kişiyi bir makine hâline getirmek.
99	Baş kalkıtımy[ça] eşlev	Bk. Baş kütermy[çe].
100	Baş kañıruv	Dengesini yitirmek, ne yapacağını bilememek.
101	Baş kapkaçı astı	Akıl.
102	Baş kaşıp alırğa da vaqıt yuq	Arada en ufak başka bir iş yapamayacak kadar sıkışık hâlde bulunmak, işleri çok olmak.
103	Baş katuv	Aklı durmak, düşünemez olmak.
104	Baş kayıruv	Birinden sıkılmak, uzaklaşmak; gösterdiği ilgiyi kesmek.
105	Baş kısv	Başak vermek.
106	Baş kilüv	Yarışlarda birinci gelmek.
107	Baş kitkende kaş kayğısı	Ortada büyük bir sorun dururken ufak tefek, önemsiz işlerle uğraşılmasını ifade eden deyim.
108	Baş kitüv	Ölüme veya ağır cezaya çarptırılmak.
109	Baş kıyuv	1. Kısa bir süre dinlenmek, rahatlamak. 2. Kurban olmak, kendini feda etmek, savaşıp ölmek.
110	Baş kükke tiyüv (tiyerdey buluv)	Çok sevinmek.
111	Baş küterëp, tamaq kırıp, mıyık borıp [yörüv]	<i>alay.</i> Serveti veya makamıyla övünüp, kibirlenen kişiler için söylenen bir söz.
112	Baş kütermy[çe]	Devamlı, hiç durmadan çalışarak, çabalayarak.
113	Baş küterüv	İsyan etmek, ayaklanmak.

114	Baş olağuv / Başını olaqtıruv	Terk etmek, terk edilmek.
115	Baş oruv	1. Baş eğmek. 2. Yalvarmak, yakarmak, yardım istemek.
116	Baş östë	Baş üstüne.
117	Baş östinnen yörüv	Çok böbürlenmek, kibirlenmek, kimseyi dinlememek, düzen bozmak.
118	Baş rolne uynav	Bir işte en önemli ve en etkili durumda olmak.
119	Baş sabuv	Ucu yırtılmış çoraba veya eldivene yama yapmak.
120	Baş savlık	Can sağlığı, beden sağlığı.
121	Baş sēbēr kitüv	Sibirya'ya sürgüne gönderilmek.
122	Baş suqқан yaqқа	Ne tarafa gideceğini belirlemeden amaçsızca bir yöne ilerleme.
123	Baş şēşüv	Zihni yorulmak, başı ağrımak.
124	Baş ta baş, bürene başı da baş (şalkān başı da baş)	Bir kimsenin ahmaklığına dikkat çekmek için kullanılan bir deyim.
125	Baş ta küz de buluv	Hem işi yapan hem de gözeten, deneten olmak.
126	Baş ta yuq, ayak ta yuq	Düzensizliği, sahipsizliği ifade eden bir söz.
127	Baş tartuv	Bir işi, vazifeyi veya verilen bir sözü yerine getirmek istememek, geri çevirmek.
128	Baş taşlav	1. Buğdayın, başağın yükünden dolayı eğilmesi. 2. Kendini kaybetmek.
129	Baş taştav қatuv	Bk. Baş қatuv.
130	Baş tıgar urın yuq	Çok sıkışık, kalabalık.
131	Baş tıgarlık tügēl / Baş tıqқısız	1. Bk. Baş tıgar urın yuq. 2. Havanın çok sıcak veya çok soğuk olduğunu anlatmak için söylenir.
132	Baş tirbetēp utruv	Ne yapacağını şaşırarak, kalakalmak.
133	Baş törtēp aluv	Biraz uyumak, uyuklamak.
134	Baş törtēp çıguv	Filizlenmek.

135	Baş törtërge de urın yuq	Her yer dolu, yatacak yer yok, anlamında.
136	Baş tözetüv	İçkinin etkisini azaltmak amacıyla yine alkollü bir şeyler içmek, cila çekmek.
137	Baş tubal buluv	Sersemlemek, düşünemez olmak.
138	Baş tuballanıp bëtüv	Kafası karışmak, düşünemez duruma gelmek.
139	Baş tüben dömëkkëre / Dömëgëpler kitkëre	Baş aşağı gelesice, boyu devrilesice.
140	Baş tübeteyge sıymıy	Zihni yorulmak.
141	Baş tünüv	Bk. Baş katuv.
142	Baş urınına qolaq, ayak urınına toyaq	Büyük bir şeyi kaybetmek yerine o şeyin daha azını verip kurtulmak.
143	Baş vatıp, küz çıgarıp	Kendine acımadan, gayretle.
144	Baş vatuv	Bir konu, mesele üzerine çokça düşünmek.
145	Baş yarılıp küz çıqmağan	Korkulacak bir şey yok, paniğe gerek yok.
146	Baş yarıp, küz çıgarıp	Düşünüp taşınmadan, bağıra çağıra, kıra döke çalışma için kullanılır.
147	Baş yuq	Kafası çalışmayan.
148	Baş yuq, ayak yuq	Düzensiz, sahipsiz.
149	Baş(nı) aluv	1. Saçını tıraş etmek. 2. Börkünü çıkarıp selamlamak.
150	Baş nujadan çıqmav	Dert üstüne dert çekmek.
151	Baş[1] yörüv (yörmev)	Bk. Başı eşlev (eşlemev) .
152	Baş[nı] saluv	1. Hastalıktan veya üzüntüden başını yere eğmek. 2. Baş eğmek, birinin boyunduruğu altına girmek. 3. Kendini feda etmek, savaşıarak ölmek.
153	Baş-ayağı bëlen	Tüm kalbiyle.
154	Baş-ayağın bër qazan	Hepsi bu.

155	Baş-ayağ belleşë	Durumun tam tersi hâl alması.
156	Başı – ağırı şul bulsın	Yapılan yanlış bir harekete tövbe ettirmek.
157	Başı bēlen	1. Tamamen, bütünüyle. 2. Kim olduğuna bakmaksızın.
158	Başı bēlen (baştan arlık) çumğan	Kendini bir işe tamamen vermek.
159	Başı bētkērë / Başı ğına bētsēn	Gebersin, mahvolsun.
160	Başı ciñēleygen	Sarhoş.
161	Başı eşleyüv (ēşlemeyüv)	Hızlı düşünebilmek, çabuk kavramak veya tersi.
162	Başı gürge kērüv	Kabire gömülmek.
163	Başı kabıķķa törtēlgençë [onıtmas]	Ölünceye kadar unutmaz.
164	Başı kıatı	1. Çabuk kavrayamayan, geç anlayan kişi. 2. Dizginlenmesi, eğitilmesi zor at.
165	Başı kıatı, artı sası	İnatçı, başına buyruk, söz dinlemeyen.
166	Başı kıayda sarayı şunda	1. Belli bir yeri olmayan orda burda yatıp kalkan gamsız kişi. 2. Evlenmemiş kızlar için söylenir.
167	Başı kıaytmav	1. Çalışmak için gurbete gidip, bir daha memleketine dönmek. 2. Bir yere gidince dönmek bilmemek.
168	Başı kēndēģēne yabıķķan	Birine yaranmak isteyen, yağcı, yalaka kimseler için söylenir.
169	Başı kērmegen (sıymaģan) cirge artı kērgen	Hakkı olmayan bir yere usulsüz bir şekilde gelmek.
170	Başı kērse, ayağı kērmegen	Tam olarak güzel bir şekilde yerleşmemek.
171	Başı kırgān	Tatar erkeği.
172	Başı özēlse kıultıķ astına kııstırıp yöģērēr	Bk. Başın kıultıģına alģan.
173	Başı suķķan yaķķa çığıp kıitüv	Ne tarafa gideceğini belirlemeden amaçsızca bir yöne ilerlemek.
174	Başı tişēk	Birini, dikkatli konuş, bizim dilimizi anlıyor, diyerek susturmak.
175	Başı tüşemge tiyüv	Mutlu olmak, sevinmek.

176	Başı yalanbaş, artı yalağaç	Çok fakir.
177	Başı yomrı	Kurnaz, hilekar ve zeki.
178	Başı yöztüben kilgëřë	Yüzüstü gelesice, geberesice.
179	Başı qaraboday salamı bëlen yapқан	Bk. Başı tişëk.
180	Başım ayağım bëlen	Seve seve, memnuniyetle.
181	Başım da küzëm, tanavım da üzëm	Kimsesiz, bir başına.
182	Başıma kërne buldı indë	Bıktırmak.
183	Başımını alla saklasın, artımını büřë aşasın	Canım sağ olsun da gerisi önemli değil.
184	Başımını birëp eytem	Söylediği sözün doğruluğuna çok güvenmek.
185	Başımını kiserge birem	Bk. Başımını birëp eytem.
186	Başımını kiserge birem, muyn kalsa citer	Bk. Başımını birëp eytem.
187	Başın al da salamına ut tört, dip yörüv	1. Biriyle işi bitince, onu bir tarafa atmak, tanımamak. 2. Evlenen kızlara söylenen “anneni babanı ailene karıştırma” anlamında bir öğüt.
188	Başın alsa koyrığı, koyrığın alsa başı yabışa	Bir beladan kurtulayım derken başka bir belaya bulaşmak.
189	Başın artқа taşlap (yörüv)	Başını kaldırıp arka tarafa salmak.
190	Başın bastırıqlap, artın kamçılap	Zorlayarak.
191	Başın başқа, ayağın ayakқа (botın botқа) botarlav	Tanınmaz hâle getirip kırıp döküp atmak; öldürmek.
192	Başın bëtëřüv	Birini öldürmek, helak etmek.
193	Başın bëtķëřë / Başın olakķırını	Geberesice.
194	Başın ciyüv	Öldürmek, helak etmek.
195	Başın kúltıđına alğan / Başı kúltıđında	Tehlikeli işlere atılmaktan çekinmeyen, ölümü göze almış, cesur kişileri ifade etmek için söylenen bir söz.

196	Başın satuv	Kızını para karşılığı zengin biriyle evlendirmek.
197	Başın taş astında asrar	Zorlukların üstesinden gelebilen, her koşulda ayakta kalmayı başarabilen, girişken, korkusuz, mücadeleci kişi.
198	Başın taşka berërge taş ezlep yöröv	Bir şeyi düzeltiyim derken kendine zarar vermek.
199	Başın tottiruv	1. Birini ihbar etmek, yakalatmak. 2. Kendini elevermek.
200	Başın törmeye çerëtüv	Birini hapse attırmak.
201	Başın utka saluv	Birini sıkıntıya düşürmek.
202	Başın yeş	Çok genç, tecrübesiz ve toysun.
203	Başına çeynep yak	İstenilen şeyi vermeyen kişiye veya alışverişte fiyatı düşürmeyen esnafa karşılık söylenen bir söz.
204	Başına çübək (kibek) tutırğan	Aptal, ahmak.
205	Başına da (kërtmiy) kërëp çıkmıy	Düşünmemek, akıl edememek.
206	Başına da kitërme	“Düşünme” demek.
207	Başına devlet yavsın	Başarıya, zenginliğe eriş.
208	Başına dönya tar buluv	Kaçınılması güç, zor, sıkıntılı bir duruma düşmek.
209	Başına qapla	Alışverişte fiyatı düşürmeyen esnafa karşılık söylenen bir söz.
210	Başına qarındıq kiyëp tuvğan	Doğuştan şanslı olmak, çok şanslı kişi.
211	Başına kırav tiygen	Yaşlanmak.
212	Başına kitërëp qara	Farz etme, öyle varsayma.
213	Başına suqqanday itüv / Başına suqqanday çığıp kitüv	Kaba davranmak.
214	Başına töşkeç	Maalesef, mecbur olarak.
215	Başın-botın bër qazan	Toplam olarak.
216	Başında bar	Çakırkeyif.

217	Başında cil uymıy	Gençlik hevesiyle serserice, başıboş bir şekilde cahilce gezinmeyi veya ihtiyarlık sebebiyle unutkanlığın başlamasını ifade eden bir söz.
218	Başında salam sëlkene	Bir işte sorumlu aranırken suçu olan kişinin telaşa düşerek kendini belli etmesi durumu için söylenen bir söz.
219	Başında toman	Herhangi bir fikri, amacı, hedefi olmayan.
220	Başındağı bürëğën bër kôn buyı özlegen	Çok unutkan.
221	Başındağı çeçëñ de citmes	Çok pahalı, maliyeti yüksek.
222	Başın-küzën alartқан	Heyecandan, korkudan veya öfkeden gözünü belirtmek.
223	Başın-küzën eylendërüv	1. Birisini etkilemek, kendine hayran bıraktırmak, kendini sevdirmek. 2. Birinden övgüyle bahsedip meraklandırmak.
224	Başınnan [alıp] ayağınaça	Başından sonuna kadar, bütünüyle.
225	Başınnan arısın	<i>ağız</i> . Ağzından yel alsın.
226	Başınnan artı (sanı) avır	Üşengeç, tembel.
227	Başınnan börkenëp aşıy	Çok cimri kişiler için söylenen bir söz.
228	Başınnan çığarıp taşla	O düşünceden vazgeç, kafandan at.
229	Başınnan kavıķ cilë isken	1. Yaşlanmaya başlamak. 2. Saçın kepeklenmesi.
230	Başınnan eşke çumğan	Bk. Baştanayaķ eşke çumuv.
231	Başınını al da kaç	Bu kötü yerden kaç, kurtul!
232	Başınını yukķa avırttırma	Boş yere üzölme.
233	Başı-toyağı bër tiyën	Hiçbir önemi, kıymeti olmamak.
234	Başķa [da] kitërmev	Aklına getirmemek, düşünmemek.
235	Başķa [mënëp] atlanuv	Arsızca hareket edip, çığrından çıkmak, saygısızca davranmak.
236	Başķa bela buluv	Kişiye sıkıntı vermek, onu haksız yere suçlamak.

237	Başka bela tağuv	Bk. Başka bela buluv.
238	Başka berüv	Çok düşünmekten, çok okumaktan veya üzülmekten başı ağrımak.
239	Başka citüv	1. Kişiyi belaya sokmak, helak etmek, öldürmek, bitirmek. 2. Herhangi bir eşyaya, tabiatta bulunan bir nesneye zarar vermek.
240	Başka çığuv	Aileden, yuvadan ayrılmak.
241	Başka eş töşüv	Sıkıntıya düşmek.
242	Başka ıştan, ayakka bürök	<i>ağız.</i> Uygunsuz, tam aksi yapılan iş.
243	Başka kabuv	İs, duman, kötü hava veya gürültü gibi etkenler baş ağrısı yapmak.
244	Başka kërmiy	Anlayamamak, kavrayamamak.
245	Başka kértöp aluv (kértöp utıruv)	Vesveseye düşmek.
246	Başka kitëruv	Olabileceğini düşünmek, farz etmek.
247	Başka kitüv	Bk. Başka yöğëruv.
248	Başka mënöp aluv / Başka mënüv	1. Sahip olmak, egemenliği altına almak. 2. Bk. Başka yöğëruv.
249	Başka ni kilse, şunı eşlev	Aklına eseni yapmak.
250	Başka sıymav	Aklı almamak, olabileceğine inanmamak.
251	Başka suğuv	Beklenmedik bir durum veya haber karşısında dehşete kapılmak.
252	Başka tay tipmegen	Tecrübesiz, bir şey görmemiş, toy.
253	Başka tayaq bëlen suqkanday buluv	Beklenmedik kötü bir haber veya hak edilmeyen bir söz işitmek.
254	Başka töşüv	Kötü bir durumla karşı karşıya kalmak.
255	Başka tukuv	Aynı şeyi tekrar tekrar söyleyip durmak.
256	Başka ut kabuv	1. Kör kütük aşık olmak. 2. Çok üzülme.
257	Başka yöğëruv	Alkollü içeceklerin veya güçlü bir duygunun beyni etkilemesi.

258	Başka beħet oşı unuv	Bk. [Başka] devlet oşı unuv.
259	Başka devlet oşı unuv	Şansa, zenginliğe erişmek.
260	Baş-küz aayuv (tonuv)	Çok öfkelenmek.
261	Baş-küz algısız	Düzensizlik, karışıklık.
262	Baş-küz almıyça (eşlev)	Dinlenmeden, aralıksız çalışmak.
263	Baş-küz aluv	Yapmakta olduğu zorlu, güç bir işe bir süre ara vermek.
264	Baş-küz ıgaruv	Telaşla hareket edip, ortalığı birbirine katmak.
265	Baş-küz eylenüv / Baş-küz eylenëp yörüv	Bir kişi veya bir şeyle meşgul olup, onun arkasından koşmak.
266	Başlar küre	İnsanoğlunun dünyada her türlü şey başına gelebilir.
267	Başları (ayaqları) ayda ikennën bëlmiyeler	Çok sarhoş olmak.
268	Başlı – küzlë buluv	Evlenmek.
269	Başlı këşë	Akıllı kişi.
270	Başlı költe	Akıllı, bilgili, yetenekli kimse.
271	Başlı sölgë (tastımal)	Tatar milli motifi işlenerek dokunan havlu.
272	Başlı şiker	Kesme şeker.
273	Başnı «bëlmin»ge saluv	Bilmezlikten gelmek.
274	Başnı alıp ıgıp kitüv	Ayrılmak, çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden başka bir yere gitmek.
275	Başnı aşa saluv	Bk. Başnı tüben saluv.
276	Başnı avıruvğa saluv	Başnı derde sokmak.
277	Başnı butav	Birinin kafasını karıştırmak, onu şaşırtmak.
278	Başnı cuyuv	Helak olmak, ölmek.
279	Başnı divaylıka saluv	Bk. Başnı tilëge saluv.

280	Başını �lemekke tıguv	Kendini zor bir duruma sokmak.
281	Başını �tl�kke saluv	�irkinleŖmek, arsızlaŖmak, aŖađılık iŖler yapmak.
282	Başını �arap it�v	Birinin ölmesine ya da büyük bir zarar görmesine yol açmak, baŖını yemek.
283	Başını �aŖuv	önceki d�Ŗ�nceler alt üst olmak.
284	Başını �atıruv	Gereksiz sözlerle birini yormak, meŖgul etmek, bunaltmak.
285	Başını �aya �uyarđa b�lmev	çok �z�lmek.
286	Başını kir� s�lk�v	Sözünü geri almak, inkar etmek.
287	Başını m�sk�nge saluv	Yardıma muhtaç gibi görünüp, kendini acındırmak.
288	Başını taŖka (st�nağa, bürenege) orıp bulmıy	1. Kötü, içinden çıkılması zor bir duruma d�Ŗ�ld�đ�nde sabretmekten baŖka çarenin olmadığını ifade eden bir deyim. 2. Son piŖmanlık fayda etmez.
289	Başını taŖka ber�r (orır) �elge cit�v	�inden çıkılmayacak bir duruma d�Ŗmek, ne yapacağını ŖaŖırmak.
290	Başını til�ge (ağığırağa) saluv	Kendini deli gibi göstermek, delice hareketler yapmak.
291	Başını t�ben saluv	üzüntüden baŖını �ne eğmek.
292	Başını yuğaltuv	D�Ŗ�nmeden hareket edip içinden çıkılmayacak belaya d�Ŗmek.
293	Başını y�lerge (dura�ka) saluv	Bk. BaŖını til�ge saluv.
294	BaŖsız at�a m�n�v	�lmek.
295	BaŖsız barak, t�Ŗs�z tarak	Yöneticisi, baŖkanı bulunmayan, düzensiz, kötü idare.
296	BaŖsız k�Ŗ�	1. Tehlikeli iŖlere atlayan, cesur, yürekli, gözüpek. 2. Maksatsız, gagesiz yığitlik gösteren kiŖi. 3. Ahmak.
297	BaŖta �aldıruv	Akılda kalmak, unutmamak.
298	BaŖtan aŖa ciber�v	ağız. Bk. BaŖ arđılı yığuv.
299	BaŖtan aŖuv	Pek çok iŖi olmak, iŖi baŖından aŖmak.

300	Baştan bes kiçken	Yaşlanmak.
301	Baştan çıgarıp taşlav	Bir şeyi unutmak veya ondan vazgeçmek.
302	Baştan çıguv (çıgıp kitüv)	Unutmak.
303	Baştan çıkmav	Unutmamak, devamlı düşünmek.
304	Baştan koloak sedaça	Başta gelecek bir belayı savmak veya önlemek için yapılan bağış.
305	Baştan ömit özüv	Ümidini kesmek.
306	Baştan salkın su koyğan kēbēk (buluv)	Korkunç veya kötü bir haber karşısında sıkıntı duymak, dehşete kapılmak.
307	Baştan sıypamaslar	Tasvip etmezler, onaylamazlar.
308	Baştan sıypap toruv	Birini desteklediğini göstermek.
309	Baştan ütöv (ütkerüv)	Kötü durumlarla karşılaşmak, sıkıntı atlatmak.
310	Baştan yazuv	Ölmek.
311	Baştanayaq eşke çumuv	Kendini bütünüyle işe vermek, gece gündüz işle meşgul olmak.
312	Baştanayaq korallangan	Baştan ayağa silahlanmış, savaşa hazır.
313	Baştanayaq yalğan	Baştan ayağa yalan, tamamen uydurma.
314	Bay malına baş oruv	Zengin kişilere baş eğmek.
315	Beladen baş–ayaq	Kazadan beladan uzak dur!
316	Belage kalgan baş	Beladan çıkmayan, bir işe hiç düşünmeden korkusuzca atlayan kişiler için söylenir.
317	Belasēnnen baş–ayaq	Bk. Beladen baş-ayaq.
318	Bēr başka aldan kilüv	Yarıştta birbirine yakın giden iki attan birinin diğerinden bir baş boyu önde veya arkada gelmesi.
319	Bēr balık başı	Çok söylenmiş, bıktırmış mesele.
320	Bēr balık başın çeynev	Devamlı olarak aynı şeyi tekrarlayıp durmak.

321	Běr baší	Yalnız, tek başına.
322	Běr baší da běr tamađı (běr üzě)	Yalnız, bekâr.
323	Běr baší aya da sıyar	Yalnız, tek kişi nereye olsa sığar.
324	Běr bašíın ikě buluv	Evlenerek ikinci bir kişinin sorumluluğunu almak.
325	Běr başına urın tapmav	Hiçbir yerde huzur bulamamak.
326	Běr azanga ikě teke baší	Birbirine zıt iki Şeyin aynı yerde bulunamayacağını ifade eden bir söz.
327	Běr Őırpı baší cite	Güvenme malına bir kibrit yeter.
328	Běr tělěne bař bula almav	Kızgınlıkla gereksiz sözler söylemek, ne dediğini bilmemek.
329	Běr yaadan ikě bař ıđaruv	Uyuşmak, birleşmek, bir araya gelmek.
330	Bětken bař bėtken	Zor, tehlikeli bir durum karşısında ne olursa olsun gibi kötü ihtimalin de göze alındığını anlatan bir söz.
331	Bětken bař bėtken, ının eytüge ni citken	Doğruyu, gerçeği söylemek uğruna ölümlü göze almanın en büyük cesaret olduğunu ifade eden bir deyim.
332	Bětken bař bėtken, muyın alsa citken	Tehlikeden korkmayarak ölümlü hafife alma durumunu ifade eden bir deyim.
333	Bětken bař bėtken, Šěběr kitken, muyın alsa citken	Korkusuzluğu, cesareti ifade eden bir deyim.
334	Bětken bař bėtken, yartı yulđa citken	Tehlikeli de olsa yarım kalmış bir işin bitirilmesi gerektiğini cesaret vererek anlatan bir söz.
335	Běttě bař	Mahvolduk, öldük, bittik!
336	Běttě bař, aldı muyın ėreyěp (tırpayıp)	Yapılan uygunsuz bir işin başkalarınca fark edildiğini belirtip kaçmak gerektiğini ifade eden bir deyim.
337	Bıltr ülgen yabalaknıń bıyıl isě ıkan / Bıltr ülgen yabalađ bıyıl bařın kütergen	alay. Daha önce yaşanmış eski bir olayı yeniymiş gibi haber eden kişiye söylenir.
338	Bitěmnen utım ıktı, başımnan otım ıktı	Hem utandım, hem çok korktum.
339	Borın başına	Kişi başına.

340	Borınına su k�ermegen, başına uy k�ermegen	Eğitimsiz, görgüsüz kişiler için söylenen bir söz.
341	Bu el� balası, mi� başında anası	1. K�c�k sorunlara kızıp öfkelenen kişiye söylenen bir söz. 2. “Bu meselenin k�c�ğ�, büyüğü ileride.” diyerek dinleyicinin dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim.
342	Buğaynı k�p�r başında kura b�len �en��kenner	alay. Açıkça konuşmayıp kem k�m eden, bir öyle bir böyle söyleyen kişiye söylenen bir söz.
343	Burasına tı�kan t�sse başı yarılır	Bk. Tı�kan yığılıp t�sse, başı yarılır.
344	Buş baş	Bilgisiz, cahil kişi.
345	Büken baş	Akılsız, aptal.
346	B�r�ğ�n başına kiygen�e yıl uza	Yavaş hareket eden, uyusuk kişilere söylenen bir söz.
347	B�renen�n avır başın küterüv	İşin en zor en ağır ve önemli kısmını üstlenmek.
348	Can başına / Can başınan	Her kişiye, kişi başına.
349	�abata başınan �tker�p bulmıy	İhtiyarlık sebebiyle �işini uzağa yapamama durumunu ifade eden bir deyim.
350	�almalı baş	İ�ki.
351	�e� te baş kil�v	Dövüşüp yorgun düşmek.
352	�e� te baş kit�r�v	Aralarını bozmak.
353	�e�n-başın tuzdırıv	Bakımsız olmak.
354	�ıbık o�ı, tal başı	Uzak akrabalık hakkında.
355	�ıp�ık baş	Aptal, ahmak.
356	�ıp�ık başı k�der	çok iri meyveler için kullanılır.
357	��b�k baş	Hafızası zayıf, unutkan. (Erkekler için kullanılır.)
358	çöplük başı k�b�k	çok pis.
359	��prek baş	Akılsız, ahmak. (Kadınlar için kullanılır.)

360	Devletēñ artsın / Devletēñ bēlen artay / Devlet oşı başıña unsın / Devlet ostēne devlet yavsın	Bahtın, kısmetin bol olsun, başına devlet kuşu konsun.
361	Devletēñ taşısın, başıñnan aşsın, miñnetēñ açsın	Birinden görülen iyilik, yardım karşısında söylenen dilek.
362	Dilbēgenē (dilbēgenēñ, başın) atı totuv	Katı bir şekilde yönetmek.
363	Duvamal baş	Öfkeli, sinirli, kavgacı kişi.
364	Elē baştan	En baştan, şimdiden.
365	Ėş başı	İşin sahibi, işi yapan kişi.
366	Ėş başına mēnūv	İş yönetmek, işin başına geçmek.
367	Ėş başında toruv	İşin başında durmak, gözetlemek.
368	Ėş başıñnan (tūlev)	Yapılan işe göre.
369	Ėş başıñnan tōşērūv	Görevden almak.
370	Ėt baş, sıyr ayak	Tertipsiz, düzensiz iş hakkında.
371	Ėt başına ērkēt tūgēlgen zaman	Bolluk bereketin çok olduğı zaman.
372	Ėtē de baş, bētē de baş	Sahipsizlik.
373	Eteç baş	Bir şeyin başı, lideri olmayı seven.
374	Ėtnē (üz başına) simērtūv	Başına bela, kötü çocuk yetiştirmek.
375	Evvel başta	İlk önce.
376	Evvel baştan, alem aştan	Mektup dilinde girişte kullanılan bir ifade.
377	Ey uñgırı, bēr başıñ mēñ bulğırı!	Bir tür dua, dilek.
378	Ėarip baş	Gariban kişi.
379	Ėayıpnēñ yuvan başı	Suçun en büyüğü.
380	Ėaziz baş	Saygıdeğer, muhterem kişi.
381	Ėomēr buyı bēr balık başın çeyniy	Bir düşünceden vazgeçmeyerek ömür boyu aynı şeyleri tekrarlayan kişiler

		için söylenir.
382	Ĥalıķnıñ başı citmegen cirge [siněñ] ayağıñ citken	Faydalı bir işin olacağını başkalarından önce bilen, tahmin eden becerikli kişiler için kullanılan bir deyim.
383	Ĥat başı, aluv bēlen yaz qarşı	Mektupların başında kullanılan kalıp bir söz.
384	Ĥat başında	1. İlk önce yapılan, esas iş. 2. Olacağı belli, açık.
385	Ĥatını baş	1.Kocasını boyunduruğu altında tutan kadın. 2. Kadının emrinde olan koca.
386	Ĥatın-ķız yöregēn (başım) aşavçı	Kızları baştan çıkararak, onların sevgisini istismar eden kişi.
387	Ĥesretten baş çıķmav	Sıkıntı üstüne sıkıntı çekmek.
388	Ĥēzmetēgēz başım östēne	Emriniz başım üstüne.
389	Ĥıyalıy baş	Hayalci kişi.
390	Ĥökēm (ĥökümet) başı	Otorite, iktidar, hükümet, hükümet başı.
391	Īkē başlı buluv (bulmav)	Çok cesaretli, korkusuz olmak.
392	Īkē başlı qarakoş	Rusya imparatorluğu sembolü.
393	Īkē baştan, dürt ķullap	İki kişinin bir işi istekle yapmalarını ifade eden bir söz.
394	Īkē teke başı	Bir yere sığamayan iki kişi.
395	Īkē ügēz başı bēr ķultıķķa sıymav	Bir araya gelmesi zor olan iki şeyin bir arada bulundurulmasından doğan kinayeli söz.
396	Īkē yaltır baş bēt qarashaķanday	Birbirinin ayıbını, açığı için kullanılan bir deyim.
397	Īñ ēlēk aş, annan baş	İyiliğe karşı kötülük yapan kişi hakkında.
398	Īrēklē baştan	Kendi isteğiyle, kendi arzusuyla.
399	Īser baş	Kendi başına karar alamayan, düşünemeyen, aklı az, aptalca kişi.
400	Īsērēk baştan	Sarhoş hâlde.
401	Īkabaķ baş	1. Deli, aptal. 2. İçkici, ayyaş.

402	Çak baş	Yeni fikirlere, gelişmelere açık olmayan, onları kabul etmeyen, anlamayan, sabit fikirli.
403	Çalın başı	İşin, vazifenin en ağırı, en önemlisi.
404	Çapçık çapçık çaz başı	Birinden kalan ufak tefek değersiz mal.
405	Çara baş yürüv	<i>ağız.</i> Eşyasız, yüksüz, sadece kendini alıp gitmek.
406	Çara kuydan ak tuvğan, başın elle çaya kuyğan	Sonradan makam sahibi olup kendini yükseklerde gören, kimseyi tanımayan, ne oldum delisi.
407	Çarga başıday çalca taba almassıñ	Çok sulu, etsiz çorba.
408	Çargışıñ çarga başına	Bedduan dönüp seni bulsun.
409	Çargışıñ çazık başına	Ahın tutmasın.
410	Çarındığın başına kiyep tuvğan	Bahtlı kişi.
411	Çaş sikertkenge baş sikertüv	Çabucak aldanmak.
412	Çatı başlı	Dik başlı, gem, dizgin vurulamayan at.
413	Çaz mamıgı anıñ başında	Bk. Çarañnıñ bürëgë yana.
414	Çazık başına utırtuv	1. Ağır ceza vermek. 2. Aldatmak
415	Kefënen başına çornap (muyımına çolgap)	Biri kendisini ölüme götürebilecek tehlikeli bir işe niyetlendiğinde söylenen bir söz.
416	Këse başınnan	Kişi başına düşen hisse, pay.
417	Këşe başın aşavçı	Kişiyi felakete sürükleyen, helak eden, mahveden.
418	Këşe başına / Këşe başınnan	Kişi başına.
419	Çız başınnan yörgen eş	“Kızların başına gelen ve gelmesi gerekli olan bir durum.” diyerek kızları avutmak için kullanılan bir söz.
420	Çızğan baş bëlen / Çızğan baştan	Sarhoş bir hâlde.
421	Çızmaça baş bëlen	Biraz içip, sarhoş olmuş, gevşemiş bir şekilde.

422	Kibarane baş küterëp	Kibirlenerek, havalı bir şekilde.
423	Kibek baş	Akılsız, aptal.
424	Kiben başı	Fırında pişmiş büyük ekmek diliminin ilk parçası.
425	Kiñ uramnı tar itëp, kızlar başın zar itëp	Gençliğin güzelliği ifade edildiğinde söylenen söz.
426	Kirë baştan	Yeniden, yeni baştan.
427	Kitken baş kitken	Bk. Bëtken baş bëtken.
428	Kittë baş, qaldı muyın çereyëp (suzılıp)	Bk. Bëtken baş bëtken, muyın qalsa citken.
429	Qolaklarıñ bëlen bërge başıñnı tëshliy torgan këshë	Açgözlü, arsız kişi.
430	Qorsağı başın upqan	Karnı çok büyüyen kişinin başının küçücük görünmesi durumunu ifade eden bir söz.
431	Qotkı başı	ağız. Tahrik edici, yoldan çıkarıcı, kıskırtıcı kişi.
432	Qoyqa baş	Kel.
433	Köncele baş	Uzun, gür, taranmamış, dağınık saçları olan kadınlar için söylenir.
434	Körtlëk qar astına başın yeşergen këbëk	Beladan saklanırken kendilerini ele veren kişiyi ifade eden bir deyim.
435	Quvıq baş	Akılsız, aptal, ahmak.
436	Küçen baş	Ağır anlayan, ahmak.
437	Küçer başları orınuv (ëlegëshüv)	Anlaşmamamak, tartışmak.
438	Kükey baş, qıl muyın	Raşitizm hastası çocuk veya o görünüşteki kişi.
439	Küpër başında kindër kiptërëshken	Tesadüfen tanıdıklar.
440	Küpër başında küçer başları ëlekken (ëlegëshken)	Bk. Küpër başında tertelerë oçraşqan.
441	Küpër başında tertelerë oçraşqan	Uzak akraba.
442	Küpmë çeyneseñ de bër balıq başı	Herhangi bir şeyin defalarca söylenmesinin anlamsız olduğunu ifade eden bir deyim.

443	Küz-baş aluv	Biraz rahatlamak, sıkıntılarından kurtulmak.
444	Küzë-başı aqayğan	Bk. Küzë alaqqannagan.
445	Küzë-başı aqayğan (tonğan)	Bk. Küzë alaqqannagan.
446	Küzën-başın eylendëriv	Birini etkilemek, kendine hayran bıraktırmak, kendini sevdirmek.
447	Küzge-başqa kürënv	Ara sıra görmek, görüşmek, karşılaşmak.
448	Küzge-başqa taşlanuv	Dikkati üzerine çekmek.
449	Küzlë-başlı buluv	Bk. Başlı-küzlë buluv.
450	Mëñ başı	Binbaşı.
451	Mënderge baş qıymıyça	Hiç uyumadan.
452	Miç başı kıyık, umaçı sıyık	Olgunlaşmamış kişi.
453	Miç başına mënv / Miç başına mëner vaqıt citöv	Yaşlanmak.
454	Miç başında qabırğa cıltuv	Tembel tembel işsiz bir şekilde.
455	Miç başında öşöp ülgen	Akılsız, miskin, tembel kişi hakkında.
456	Miç başında tarağan sanap yatuv	İşsiz bir şekilde.
457	Miç başında tehët qorıp töşmiy yatqan	Tembel, devamlı hayal kurup yatan kişi hakkında.
458	Miç başınnan mehrüm itöv	Emekliliği gelmiş kişiyi önemli, zor bir işin başına koymak.
459	Miç başınnan töşmegen	Tecrübesiz, toy.
460	Mın sorağan idëm qap-qara qaşlını, miña tottırdılar yap-yaltıraq başlını	Güzel bir şey beklerken kötü bir durumla karşılaşmayı anlatan bir deyim.
461	Möşke başında toruv	Faydalı, kazançlı bir yerde çalışmak.
462	Nefësë başına minëp utırğan	Ahlaksız, kötü kişi hakkında.
463	Nesël başı	Şecerede görünen ilk ata.
464	Ni başıñ bëlem	Ne cesaretle!

465	Niçe çeyneseñ de bir balıq başı	Bir sözü defalarca söylemenin bir anlamı olmadığını ifade eden bir söz.
466	Nujağa qalğan baş	Eziyet gören, cefa çeken, kara yazılı kişi için kullanılır.
467	Oçına-başına (oçına) çığuv	Bir işi tamamlamak, sonuca ulaştırmak, bitirmek.
468	Olı başın kēçē itēp	1. Alçakgönüllülük göstererek. 2. Çocukça hareketler yaparak.
469	Öç bağana qaqqan, başın kıya yapqan, yeşel bēlen buyatqan	Birinin veya bir şeyin çirkinliğini anlatmak için söylenen kinayeli bir söz.
470	Ös-baş yasav	Üst-baş, kılık-kıyafet dikmek.
471	Öske-başa yasav	Bk. Ös-baş yasav.
472	Östē-başı bōtēn	Kılık kıyafet açısından her şeyi olan.
473	Öyge kērēp aşıñ aşıy, uramğa çığıp başıñ aşıy	İkiyüzlü, hain.
474	Papiros başındağı köl	Dağılan, parçalanan eşya hakkında.
475	Pēşkek baş	Gafil kişi hakkında.
476	Pumala baş	Kabarık, gür saçlı erkek veya kadın için kullanılır.
477	Rehet merhep miç başı	Tembel kişiye söylenen deyim.
478	Retē-başı kürēnmev (qalmav)	Bir şeyin tertibi düzeni olmamak.
479	Sağalında qaraboday çeçek ata, başın cil uynıy	Sakalına kır düşmesine rağmen akıllanmamış kişi.
480	Salam baş (tübe)	“Bu kişi bizim dilimizi anlıyor, dikkatli konuş.” anlamında bir deyim.
481	Salmış (salğan) baştan	Sarhoş hâlde.
482	Sam ıznaş – sağbız baş	Her sıradan şey için akıl danışıp veya akıl verip baş ağrıtan kişi için söylenir.
483	Samavır başında sanduğaç sayratuv	Semaverin üstünde çaydanlık kaynatmak.
484	Sarıq baş	Bir fikri olmayan, başkasının sözüne göre hareket eden cahil, aptal kişi.
485	Satılğan baş	Eskiden para karşılığı kiralanıp veya köle olarak satılıp başkasının malı hâline gelen kişi.

486	Satıp alğan baş tögöl	“Kendim hallederim, başımın çaresine bakarım.” anlamında bir söz.
487	Sırğav başnıqın sav başqa avdaruv	Suçlu kişinin suçunu suçsuz birine yüklemek
488	Sin bēlgennē min qazıq başına ēlgen	“Ben bilirim” iddiasındaki kişiler için kullanılan bir deyim
489	Sin gēne başlı, bütenner köygen kaşlı	“Ben bilirim.” iddiasında bulunanlara akıl vermeyi sevenler için kullanılan bir deyim.
490	Sifıa ışan yaz başındağı bozğa tayan	“Sen güvenilirmez bir kişisin.” anlamına gelen deyim.
491	Söyēnçē östēñ-başñ kiyēnçē	Müjde veren kişiye üst baş hediye edildiğinde söylenen bir söz.
492	Söyle baştan, qalem qaştan	Bir şey hakkında ayrıntılı bilgi istenirken söylenen bir söz.
493	Su başı kürsetüv	Köye gelmiş yeni geline pınar suyunu içirme ve ondan suya bozuk para atarak oradan su doldurmasını isteme adetini ifade eden bir deyim.
494	Suqa başı	Çabuk gönül koyan, öfkelenen, geçimsiz kişi.
495	Suqa başı totarlık	Saban sürececek ağır işler yapacak çağa gelen çocuklar için kullanılır.
496	Sünēp bētmegen kisev başı	Kişinin içinde sönmeyen ateş.
497	Süz başı	Söz başı, ön söz.
498	Süznē başqağa (ikēnçēge) boruv	Bir şeyden söz ederken başka bir konuyu dile getirmek, lafi değiştirmek.
499	řaytannıñ qanadı sıñıp, mal-baş isen bulsın	Yanlışlıkla birinin öqçesine basılınca özür dilemek için söylenen bir deyim.
500	řıñıtır başı	Hiçbir şeyi olmayan kişi için kullanılan bir deyim.
501	řürelēge su başı kürsetüv	<i>alay</i> . Aldatmak, yanlış yönlendirmek.
502	Taqrır baş	Dazlak, kabak.
503	Talğalı (taldalı)nıñ başına!	Talih, baht dileme.
504	Tamaq başına	Adam başına, kelle başı.
505	Tanav başına	Adam başına, kelle başı.

506	Tar cirge tana başı	Dar bir yere kendileri de güç sığarken üstüne, başka bir insan sığdırmaya mecbur olma durumunu ifade eden bir deyim.
507	Tarısu başına tügəlsən	“Yetiştirdiğin ekinler başına dökülsün!” anlamında bir ilenme sözü.
508	Taş astında baş asrav	1. Zulm altında olmayı anlatan bir deyim. 2. Geniş kırlar, geniş gökyüzü altında büyüyen kişilerin sonraki hayatlarını taş duvar içinde geçirmelerini ifade eden bir deyim.
509	Taş baş	1. Her şeye yetişebilen, hızlı hareket edebilen, becerikli, atik kişi. 2. Sabit fikirli, inatçı.
510	Taşbaş malay	Bk. Taş baş.
511	Tavıq baş	Aptal, ahmak.
512	Tayaq ikə başlı	Birisinin ceza görmesine karşı diğerlerinin sevinmeleri üzerine söylenen uyarı mahiyetinde bir deyim.
513	Tayaqniñ avır başı (yuvan başı) töşüv	Ailede veya iş yerinde sorumluluğun, işin en ağırı düşmek.
514	Teke başı kürsetep et ite satuv	1. Hileli mal satmak. 2. İntihal yapmak.
515	Tələne baş buluv	Diline sahip olmak.
516	Təleseñ başını taşqa or	Çaresizliği, acizliği ifade eder.
517	Telinkesəñ başına qaplağan	Utanmaz, arsız, ikiyüzlü, yalancı.
518	Terte başı	Eskiden köy köy gezen atlı dilenciler için kullanılan bir deyim.
519	Terte başları orınğan	Aralarında hiçbir şekilde kardeşlik bağı bulunmayan.
520	Tıçkan yığılıp töşe, başı yarılır	“Yiyecek hiçbir şey yok, tamtakır” anlamında kullanılan bir söz.
521	Tıgız cirge tıgıncık. Tıgın cirge tana başı	Çok kalabalık, dar bir yere girmeye çalışmak, sıkışmak.
522	Torsam aşım, yatsam başım	Azıcık aşım, ağrısız başım.
523	Totsın kükə başın!	Kaybettiği şansı bulmaya çalışan kişi için söylenen bir söz.

524	Tökergen başına! / Tökërdëm başına!	Dönüp de bakmayan kişi için söylenen bir söz.
525	Töp başına utirtuv (utiruv, utirtıp kaldıruv)	Kandırmak, aldatmak, söz verip yapmamak.
526	Töp başında yortı, qazıq başında qazanı	Yersiz, yurtsuz, gezgin, göçebe.
527	Töpten yuvan, başı yuq	Karnı büyük, kafası küçük kişiler için söylenir.
528	Töske-bitke (başqa) matur (çiber)	Güzel çehreli.
529	Tubal baş	Büyük kafalı veya gür saçlı kişi.
530	Tuñ baş	Akılsız, aptal, cahil.
531	Tübetey (başqa) tar [elë monda]	<i>alay.</i> İşin yoğunluğunu anlatan bir söz.
532	Tür başı	Baş köşe.
533	Uf başım, yuqmı qalğan aşın?	Gerçekte hasta olmadığı hâlde kendini hasta gösteren kişiler için kullanılır.
534	Uf, çeküşkedey başım miçkedey buldı	Başına gelen dert çok olduğundan ve hepsine de yetişememekten ne yapacağını şaşırarak hakkında.
535	Uqrası qalkqa başlav. Uqrası qotiruv	<i>alay.</i> Şehvet duymak.
536	Un başı	1. Onbaşı. 2. Kişi veya hayvanların sayısını onarlı baş hesabıyla saymak.
537	Uñıştan baş eylenüv	Başarı, makam, mevkinin verdiği imkânlar sebebiyle şımarmak.
538	Uris miç başınnan çölke taptım	<i>alay.</i> Birinin sakladığı şeyi bir başkasının çıkarıp “Bakın ne buldum!” demesi.
539	Uymaq başına urarlıq gıylëm	<i>alay.</i> Cahilliği anlatan bir deyim.
540	Ülë bürenëñ başı bëlen tërë atañını qurqıtma	<i>alay.</i> Sıradan bir durumu bile korkunç hâle getirip söyleyerek yok yere insanları korkutmayı seven kişi için söylenir.
541	Üz başın aşav	Kendi kendini mahvetmek.
542	Üz başına	1. Kendine, kendisine. 2. Kendi kendine, tek başına. 3. Başlı başına, müstakil olarak.
543	Üz başına citüv	Bk. Üz başın aşav.

544	Üz başınnan	Başkasının yardımını olmaksızın, kendiliğinden.
545	Üz başınnan yuğarı (biyëkke) sikëriv	Gücünün yetemeyeceği işlere girişmek.
546	Üzë baş üzë tüş	Bk. Üzë baş, üzë muyın.
547	Üzë baş, üzë muyın	Her şeye sahip olan kişi hakkında.
548	Üzë yatıp yoqlağan, sekë başı qortlağan	Tembel, üşengeç kadınlar için söylenen bir söz.
549	Üzëne üzë baş	Tamamiyle bağımsız.
550	Veyran başı heyranğa qaldıruv	Sıkıntıya düşmüş kişinin daha başka sıkıntılarla iyice şaşkınlığa düşmesi.
551	Ya baş, ya mal	Cesaret ifade eden bir deyim.
552	Ya taş, ya baş	Bk. Ya baş, ya mal.
553	Yabalak baş	İçmeyi seven kişi.
554	Yalan cirde yalgız baş	Yapayalnız, kimsesiz.
555	Yalgız baş[1]	Kimsesiz, tek başına.
556	Yalgız başın Hozır yuldaşın	Yalnız birine Hızır aleyhisselamın yoldaş olmasını dileyen bir söz.
557	Yapa baş	Yalnız, bir başına.
558	Yartı baş	Bir suçtan ötürü göz altına alınan kişi.
559	Yazık bulsa ni miña, yazık qazık başına	Suçtan kurtulmak için her şeyi inkar eden kişiye söylenen bir söz.
560	Yazık qazık başında, biyëp torçı qarşında	İçmeyi seven kişilerin içkinin zararlarını çeşitli şekillerde aklayarak, içkiyi överek içmeleri.
561	Yeşë yeşëne, başı başına tiñ	Her bakımdan birbirine uygun, denk.
562	Yeşëñ baş	Genç bir kimsenin kendinden büyük birine akıl vermesine karşılık, “ben zaten bunu biliyorum” anlamına gelen bir deyim.
563	Yomrı baş	Sivri zekâ, kurnaz, hilekâr.
564	Yöz başı	Yüzbaşı.

565	Yuğa baş	1. Çabuk inanan, toy, saf kişi hakkında. 2. Unutkan kişi hakkında.
566	Yuğa baş, sıyık miy	Kafası çalışmayan, ahmak, cahil.
567	Yuğniñ başı avırtmıy	Neyi sorsalar “yok” diyerek kurtulmak, uğraşmamak.
568	Yul başlap baruv	Yarıştta birinci gelmek.
569	Yuvan başı	İşin en ağırı, en zoru.
570	Yuvan başın küterüv	İşin en ağırını, en zorunu üstlenmek.
571	Zur başın keçereytöp	Tevazu göstererek.

2.3.Bit (Yüz) İle İlgili Deyimler

1	Alma bit	Kırmızı, canlı, parlak yanaklara sahip kişi.
2	Alma bitlë kara kaç	Elma yanaklı, kara kaşlı.
3	Anıñ bitë yumağan	Utanmaz, arsız kişi.
4	Avızı uymaq, bitë qoymaq	Sevgilinin güzelliğini tasvir etmek için kullanılan bir söz.
5	Ay bitën yudı	<i>Yeni ayı, hilali</i> , ifade etmek için kullanılan bir deyim.
6	Bër bitë ay, bër bitë kön	Çok güzel.
7	Bit astına kergëre	“Yüzüstü gelesice.” anlamında bir ilenme sözü.
8	Bit birüv	Kabul etmek, razı olmak.
9	Bit qaytuv	Sıkılmak, soğumak, gösterdiği ilgiyi kesmek.
10	Bit pëşüv	Utanmaktan yüzü kızarmak.
11	Bit sıpıruv	1. Elden kaçırmak, mahrum kalmak. 2. Dua etmek.
12	Bit yırtuv	1. Namusuna dokunmak; başkalarının önünde birini utandırmak, kişinin ayıbını söylemek, dedikodusunu yapmak. 2. Arsızlık yaparak

		kendi deęerini dūřürmek.
13	Bitē alęa buyaluv	Utanmak, kızarmak.
14	Bitē cehennemge kēirse de kızarıas	Çok arsız, utanmaz kişiler için kullanılan bir söz.
15	Bitē edep bēlmegen, artı teret kūrmeęen	Hiç edep bilmeyen, terbiye almamış, kaba kimseler için kullanılan bir söz.
16	Bitē řomaç řaplaęan kūr	Utancından yūzü kızarmak.
17	Bitē orlık peremeçē kēbēk	Yūzü çok çilli kişiler için kullanılan bir söz.
18	Bitē yumağan	Utanmaz, namussuz, her serseriliği bilen kişi.
19	Bitēmnen utım çıķtı, başımnan şotım çıķtı	Hem utandım hem çok korktum.
20	Bitēn aķķa, tēřēn şarağa buyağan	Bir işin tersini yapan kişiler için söylenir.
21	Bitēn bēlen cir sēbērseñ de yarıy almassıñ	Ne kadar çalışıp hizmet etsen de yaranamazsın.
22	Bitēn şuyar cir tapmıy	Utancından yūzünü nereye gizleyeceęini bilememek.
23	Bitēn sıpr	Ondan ayrıl, kurtul.
24	Bitēnde bēlēn pēřērūv	Utandırmak, yūzünü kızartmak.
25	Bitēnde şaytan borçaķ suķķanb/ Bitēnde boz yavęan	Yūzü çilli kişiler için kullanılır.
26	Bitēne berēp eytūv	Hatır veya mevkiye bakmaksızın diyeceğini yūzüne karşı sertçe söylemek.
27	Bitēne biyeley şaplap	Utancından yūzünü gizleyerek.
28	Bitēne çepep eytūv	Bk. Bitēne berēp eytūv.
29	Bitēne duñız tirēřē řaplaęan / Bitēne kūn tēkken	Her yere burnunu sokan, utanmaz, arsız, anlayışsız kişiler için söylenen bir söz.
30	Bitēne ıştır yapķan (şaplağan)	Utanmaz, arsız kişi için söylenir.
31	Bitēne ilek şaplağan kēbēk	Yūzü çilli kişiler için söylenen bir söz.
32	Bitēne řaymaķ (ķatık) sōrtseñ ēt yalamaz	Çok çirkin.

33	Bitěne oltan salġan	Utanmaz, namussuz, yüzü kızarmaz.
34	Bitěne tőkėrseň yaňır tama dip torır	Çok utanmaz, onursuz, pişkin kişiler için kullanılan bir söz.
35	Bitěne yamav saluv	Dayak yemek, yüzü morarmak veya birine dayak atmak, birinin yüzünü morartmak.
36	Bitěneň kėreňe biş ėt tuyarlık	Utanmaz, arsız, ahlsız kişi.
37	Bitěnnen basıp kėröv	<i>aġız.</i> Eve veya herhangi bir yere, müsaade almadan paldır küldür girmek.
38	Bitě-yözė utıra	<i>aġız.</i> Kendisi de şu an burada.
39	Bitke ęara yaġuv	Birinin adını kötüye çıkarmak, birine iftira atmak, birini aşıġılamak, rezil rüsva etmek.
40	Bitke kıızılık kitėröv	Birini utandırmak, başkalarının önünde yüzünü kızartmak.
41	Bitke oyat kitėröv	Birini utandırmak, kötü duruma sokmak.
42	Bitke sıdırmağ	<i>aġız.</i> Doğruyu söyleyeyim derken birini kötü duruma düşürmek, rencide etmek.
43	Bitke tőkėröv	Yüzsüz, arsız, aşıġılık kişiye haddini bildirmek, rezil etmek.
44	Bitke yabışuv	Arsızlaşmak, utanmaz olmak.
45	Bitke-bit kıuyıp söyleşöv	Çok samimi bir şekilde, birbirine sırrını söyleyebilecek derecede yakın olmak.
46	Bitně ęaya kıuyaręa bėlmev	Çok utanmak.
47	Bitsėz kėşė	Utanmaz, yüzsüz kişi.
48	Borını bitěne kőkke sıyęan	Büyük burunlu kişi.
49	Cir bit	Utanmaz, arsız.
50	Çey bėlen kıtay bitėn yuva	Çayı ikram kabul etmemek, beğenmemek.
51	Ey yėęėtler, kibe [bit] cilėkler	Belaya bulaşıp ondan hemen kurtulamamak.
52	Iştır bit	Çok utanmaz, arsız.

53	İkē bit alması ut yana	Gençlikten, heyecandan veya kışın soğuktan yüzü kızarmak.
54	İkē bitlē kom ikmek	İkiyüzlü, yalancı kişi.
55	İlek bit	1. Çil. 2. Yuvarlak, geniş yüz.
56	İtke-bitke bay	Eti budu yerinde.
57	Ḳabartma bit	Yuvarlak, toplu, tombul yüz.
58	Ḳom ğarebēñ bitēñ aḳburġa buyaġan tōslē	Esmer kadınların yüzlerini beyazlatmak için çok fazla pudra kullanarak daha da çirkin hâle gelmesi anlamında kullanılan bir deyim.
59	Ḳunakḳunak östēne, ḥuca bit östēne	Misafir üstüne misafir gelip ev sahibinin ağırlamakta zorlanması durumunu ifade eden bir deyim.
60	Ni bitēm bēlen	Ne yüzle!
61	Oltan bit	Bk. Taban bit.
62	Oltraḳ bit	Bk. Oltan bit.
63	Pēsiy bitēñ yumaġan	Beklenmedik veya lüzumsuz bir misafir geldiğinde söylenen bir söz veya sabahın çok erken vakitleri.
64	Tabaḳ bit	Yassı, geniş, büyük yüzlü kişi.
65	Taban bit	Ar-namus bilmez, utanmaz kişi.
66	Tirēs bit	Utanmaz, aksi kişi.
67	Tiskerē[ge eylengen] bit	Utanmaz, arsız kişi.
68	Tōs-bit alıştırıv	Kendini herhangi bir sebeple farklı bir şekle sokmak, kılık değiştirmek.
69	Tōske-bitke (başka) matur (çiber)	Güzel görünümlü.
70	Tōske-bitke yemsēz	Çirkin görünümlü.
71	Tubal bit[lē]	Çok şişman, tombul yüzlü kişi.

72	Tumpaķ bitlĕ	ağız. Dolgun yŭzlŭ kişi.
73	Uñ bitten ũbŭv	Sađ yanaktan űpererek bařarı dilemek.
74	Yeşem bĕlen bitem yuvam	“Gűzyařımla yŭzŭmŭ yıkıyorum.” anlamında çok ađlamayı ifade eden bir sűz.
75	Yűzĕ yađtı, bitĕ aıķ	Herkesi gŭler yŭzle karşılayan kişi.
76	Yűzlĕgen bitene kiyĕp tuvĕan	Bahtı açık, doğuştan şanslı.

2.4.Borın (Burun) İle İlgili Deyimler

1	Anadan imgen sűtem borıma kildĕ	Onda gűrdűđŭm bŭtŭn gŭzellikler kűtŭye dűnűřtŭ, ondan tamamen sođudum.
2	Auvı borın oçında gına	çabuk sinirlenen kiřiler için sűylenir.
3	Auvıñ kilse, borıñı tĕřle	Boř yere űfkelenen kiři için kullanılır.
4	Ařıkma, kűt, borıñıñı sűrt	Bir şeyin olmasını bekleyip de olmaması veya kendisi için sıra beklenen bir şeyin bitmesi.
5	Ayu borıñnan bal ařap şarav	Hayatta en kűtŭ sıkıntılara, zorluklara dűřmek.
6	Ayunı űtĕrmes borın tirĕsĕn satuv (tunav)	Henŭz yapılmamış bir işi, yazılmamış eseri etrafa yaymak ve bunun karşılığında bir şeyler almak.
7	Bĕlĕklĕsĕn bĕlĕklĕ de, borın astın cilĕklĕ	Bilgisi az olduđu hâlde çok biliyormuř gibi davranmayı seven kiřilerle alay etmek için sűylenen bir sűz.
8	Bĕrge borın cilĕĕ kiterĕp űsken	çocukluk çağından itibaren birlikte bŭyŭyen.
9	Bor da borıñıña tıķ	1. Hizmete hazır, itaatli kişi. 2. Çok gŭzel, çok iyi, harika (eşya hakkında).
10	Borın astı kipmegen (yuyış)	Hevesli, toy, tecrŭbesiz ocuk.
11	Borın astında	Bk. Borın tűbĕnde.
12	Borın astın kŭrmiy, urman artın kŭre	Kendi ayıbını gűrmeyip bařkasınınkini gűrŭyor.

13	Borın astınnan kitüv	Elinden kayıp gitmek.
14	Borın astınnan şudırtuv	Göz önünde olan şeyi hissettirmeden almak.
15	Borın astıñını bël (tikşer)	Kabahatini bil.
16	Borın asılındıruv	Bk. Borın saluv.
17	Borın asıp (suzıp) aluv	İstediği şeyi elinden kaırmak, öylece kalmak; aldanmak.
18	Borın aa arav	1. Üstün körü bakmak, önemsemeden bakmak. 2. Bëbürlenmek.
19	Borın başına	Kişi başına.
20	Borın bëlen bağana avdarıp yörüv	Burun bükme, tepeden bakmak.
21	Borın bëlen boz tişüv (ouv)	İstediğinde her zorluğun üstesinden gelebilmek; ok ağır, gü bir işte alışmak.
22	Borın bëlen bürene tarttıruv	Horlayarak uyumak.
23	Borın bozđa, oyrık sumalağa atuv	ıkılamayacak, kurtulamayacak bir duruma düşmek, ne yapacağını bilememek.
24	Borınđa bötëröp tığarlık	Bk. Borınđa töröp tığarlık
25	Borınđa da ëlmev	Dikkat etmemek, önem vermemek.
26	Borınđa is kërüv	1. Hayat tecrübesi edinmeye başlamak. 2. Ergenliğe giren gençlerin cinsel istek duymalarını ifade eden bir söz.
27	Borınđa kirtlep uyuv	Uyarmak, tembihlemek.
28	Borınđa suğuv	Bk. Borınđa irtüv.
29	Borınđa töröp ığarlık	ok güzel.
30	Borınđa irtüv	Bir meselede, bir hususta yenmek, geçmek, galip gelmek.
31	Borın küterüv (öyüv)	ok havalanmak, kibirlenmek.
32	Borınđı kükke (bolıta) öyüv	Övünmek, burnu havada gezmek.

33	Borinnı yuğarı totuv	İşleri kötü olsa da belli etmemek, güçlü görünmek, havalı gezinmek.
34	Borinnı yarıp kire	Keskin koku.
35	Borinnı cil yağına totuv	Kendine ait prensipleri, tuttuğu bir yol olmamak.
36	Borın saluv (salındıruv)	Bir iş için gönülsüz olmak.
37	Borın suzuv	Ümit etmek, heveslenmek.
38	Borın tartuv	ağız. 1. Saçılan tohum filiz vermek. 2. Birinden hoşlanmak, onu istemek.
39	Borın tığar urın yuğ	Çok kalabalık, sıkışık oturacak yer yok.
40	Borın tığuv	Her işe karışmak.
41	Borın töbände	Çok yakınında.
42	Borın töbennen arı kürmiy	Dar düşünceli insanlar için söylenen bir söz.
43	Borın törtöp aluv	Kestirmek, uyuklamak.
44	Borın törtöp urın yuğ	Bk. Borın tığar urın yuğ.
45	Borın törtöv / Borın törtöp çığuv	1. Gagalamak. 2. Filiz vermek.
46	Borın çöyөрүv	Beğenmemek, önem vermemek, küçümsemek.
47	Borını bëlen bër suksa, ülersëñ	Büyük burunlu kişi.
48	Borını bëlen boz yırtıp	Var gücüyle çalışarak.
49	Borını bëlen borçağ (boday) çüpliy borını bëlen çuğıy	Oturduğu yerde başını öne eğip uyuyan kişi için söylenir.
50	Borını bëlen küknë suğalıy (söre)	Çok böbürleniyor, burnu havada geziyor.
51	Borını bitëne köçke sıyğan	Büyük burunlu kişi.
52	Borını gına utırıp ғалған	Çok zayıflamış kişi.
53	Borını kërëp citmegen	Kapıdan burnunu uzatıp girmeyen kişi.
54	Borını kibëp citmegen	Bk. Borın astı kipmegen.

55	Borını kirə qarğan	Sevmeme, beğenmeme, burun kıvrırma.
56	Borınıma əldəm	Çok şaşırđım.
57	Borınına borıç kərmegen	Dünyayı, hayatı görmemiş, tanımamış tecrübesiz kişi.
58	Borınına suv kərmegen, başına uy kərmegen	Hiç eğitim almamış, boşboğazlı genç.
59	Borınına tuğız kürke qunarlıq	1.Büyük burunlu kişi. 2. Çok böbürlenen, burnu havada kişi.
60	Borınına çilek əlerlək	Çok kibirli kişi.
61	Borınına şaqşı yüke buylamıy	Mertebesini bilmeyip, kim olduğuna bakmadan burnu havada olmak.
62	Borının kiyərgen	Kibirli kibirli, iğrenerek bakan kişi.
63	Borının mamıqqa törttə	Zenginliğe, rahata erişti.
64	Borınnan söyrep yörtöv	Birisini boyunduruğu altına alarak kişiyi istediği şekilde yönlendirmek.
65	Borınınnan totsañ canı çığarlıq (canı oçıp çığarğa tora)	Çok cılız, zayıf, güçsüz, çelimsiz.
66	Borının sındıruv	Mesleğinde başarısızlığa uğramak.
67	Borının töşəröv	1. Morali bozulmak. 2. Başlangıçta kendini beğenme ve kibirlenme içinde iken zorluklar ve başarısızlıklarla karşılaşarak gururundan vazgeçmek.
68	Borının çöyge əlgen	Çok kibirli.
69	Borını taşka tiyöp üsken	Yetim olarak üvey anne baba elinde veya başka bir sıkıntı altında büyüyen.
70	Borını tüşemge tigen (tüşemnə tişe)	Çok havalanan kişilerle alay etmek için kullanılan bir söz.
71	Borını üsöp citmegen	Kişiliği oturmamış.
72	Borınıña bör de tıx	Bk. Borınğa töröp tığarlıq.
73	Borınıñnı bəlen tart	“Üstüne vazife olmayan şeye burnunu sokma!” anlamında bir uyarı.

74	Borınıñni bik küterme, ağaçqa ëlekmesën	Bk. Borınıñni bik küterme, bürenege abınırsıñ.
75	Borınıñni bik küterme, bürenege abınırsıñ	Kibirli kişilere “Burnun çok havada gezme, takılır düşersin!” anlamında kullanılan bir söz.
76	Borınıñni bik yuğarı çöyme, bidre ëlöp kuyarlar	Bk. Borınıñni bik küterme, bürenege abınırsıñ.
77	Borınıñ üsesë bar elë	Haddini bilmeyen kişiler için söylenen bir söz.
78	Borınıñ cilëğë këbëk	Öyle adam gibi görüldüğüne bakma daha burnunun sümüğü kurumamış.
79	Borın cıyıruv	Beğenmemek, küçümsemek, bir şey hususunda anlaşmamayı, bir şeye razı olmamayı bildirir.
80	Buşka borın tartıp yöröv	Boş yere böbürlenmek.
81	Duñgız borın	1. Çirkin burunlu 2. Her şeye burnunu sokan kişi.
82	Dönyağa borın tişëğë bëlen qarav	Tepeden bakan, böbürlenmiş kişi.
83	Yom da borınıña tıç	Çok güzel, zarif, kaliteli eşya için kullanılan bir söz.
84	Çatı borın	“Domuz”, mecazi anlamda insanlar için kullanılır.
85	Këşënë tikşërme, üz borın astıñni tikşër	Başkasının ayıbını görme kendi ayıbını gör.
86	Këşë eşëne borın tıgıv (tıgıluv)	Başkasının işine burnunu sokmak.
87	Kirtleç borın	Orta yeri çıkıntılı burun, kemerli burun.
88	Çuzna borın	Çirkin burun.
89	Çılıç borın	İnce ve sivri burun.
90	Kepeç borın	Domuz.
91	Kölme këşëden, borınıñ öşëgen (avızıñ öşëgen)	Yerli yersiz başkalarına gülen kişiler için “sen önce kendine bak!” anlamında söylenen bir söz.
92	Lıpırşık borın	Devamlı burnunu çekip duran, sümüklü.
93	Lırçış borın / Lırçış tanav	Burnunu hırıltılı soluyan kişi hakkında.
94	Lırşık (lışık) borın	Bk. Lıpırşık borın.

95	Lıspırdık borın	Bk. Lıpırşık borın
96	Lışık-lışık yılav (borın tartuv)	Çocuğun burnunu çeke çeke içlenerek ağlaması
97	Leklek borın	Uzun burunlu kişi.
98	Mışık borın	Burnunu sık sık çekip soluk alan kişiler için kullanılır.
99	Poçık borın	Kısa ve yassı burun.
100	Pışık borın	Devamlı burnunu çekip duran.
101	Salma borın	Yassı, düşük burun.
102	Sıbzığı borın	Serseri. (Çoğunlukla arkadaşlar arasında şaka yollu söylenen bir söz.)
103	Tişek borın	Ahmak, aptal.
104	Tuğmağ borın	Kaba, büyük burun.
105	Töyme borın	Düğme gibi küçük, yuvarlak burunlu kişi, çocuk.
106	Çuçka borın (tanav)	Domuz burunlu.
107	Ëtte borın suzmaslık	Köpek bile burnunu çıkaramaz. Çok soğuk rüzgârlı gün.
108	Yüyüş borın	Büyümemiş, olgunlaşmamış çocuk.
109	Yaşıl borın	Henüz neyin iyi neyin kötü olduğunu bilemeyecek yaşta olan çocuklar için söylenen bir söz.
110	Ûz borın sızgıruvınnan üzë kırıkkan	Korkak kişi.
111	Cëpşek borın	Kabiliyetsiz.

2.5.Çeç (Saç) İle İlgili Deyimler

1	Akıl çeçlerë başın taşlağan	alay. İhtiyarlayıp saçları dökülmüş, bunamış kişi.
2	Başındağı çeçën de citmes	Çok pahalı.

3	Bir çeç biş bulğan zaman	Bütün işler üst üste geldiğinde.
4	Bödre çeç	Kıvrıcık saçlı kızlar için söylenen bir sevgi sözü.
5	Çeç bēlen cir cēbēriv	Birine yaranmak için var gücüyle hizmet etmek.
6	Çeç börtlēklerēñ de citmes	Borç veya vergi ödemenin güçlüğüne ifade eden bir söz.
7	Çeç te baş kilüv	Dövüşüp yorgun düşmek.
8	Çeç te baş kitēriv	Aralarını bozmak.
9	Çeç töbēne kader kızaruv	Çok utanmak.
10	Çeç uñayıma sıynap toruv	Birisini devamlı desteklemek, her söylediğini onaylamak.
11	Çeç[ler] üre (ayagüre) toruv	Çok korkmak, ürkmek.
12	Çeçē çekçe beylenüv / Çeçler beylenüv	Evlenmek.
13	Çeçēn-başın tuzdıruv	Bakımsız olmak.
14	Eyde sarı çeçlē balalarıñ yılap qalmağandır	Eve gitmek için acele eden kişilere, “Evde çocuğun mu bekliyor?” anlamında söylenen alay ifade eden bir söz.
15	Göben çeç	Bk. Herem çeç.
16	Herem çeç	Siyah saçlar arasında olan tek beyaz saç teli.
17	Qara çeçēm ağarsa da	Yaşlansam da.
18	Sarı çeçlē balalarım yılap tormıy elē	Evlenmedim de ayrılmadım da, bekarım anlamında bir söz.
19	Şomırt (qara küz / şomırt qara) çeç	Parlayan kara göz veya saç.
20	Tübe çeçē üre toruv	Çok korkmak.

2.6.İren (Dudak) İle İlgili Deyimler

1	Avızın bilçaytıp, irēñ kışaytıp	Çok öfkeli veya birine yalakalık yapan kişinin ağzını hoş olmayan şekillere sokarak konuşmasını ifade
---	---------------------------------	---

		eden bir söz.
2	Alaşa irën	Sarkık dudak.
3	İrënge irën	Çok yakın bir şekilde oturup fısıldaşarak konuşmak.
4	İrënge sörtërlëk	Yemeğın çok az olmasını kinayeli bir biçimde ifade eden deyim.
5	İrën de kıymıldatmıy	Hiç konuşmuyor, cevap dahi vermiyor.
6	İrënëme tiydë tamaqça tiymedi	Yemek çok az geldi.
7	İrënënde ana sötë kipmegen	“Çok tecrübesiz, toy, çocuk” anlamında kullanılan bir söz.
8	İrënën (irënnë) tëshlev	Hatasını kabul etmek veya susmak, konuşmamak.
9	İrënën yalap qaldı	“Bana da bir pay düşer” diye ümitlenip umduğunu ele geçirememek, avucunu yalamak.
10	İrën irënge söyleşüv	Çok yakın, başkalarının duyamayacağı bir şekilde fısıldaşarak konuşmak.
11	İrën tursaytuv	Çok öfkelenmek.
12	İrën çılatuv (çılatıp aluv)	Biraz içki içmek.
13	Qabıq irën, bëz tanav	İnce dudaklı, kötü huylu, acımasız kişiler için kullanılır.
14	Quyan irën	Üst dudağı tavşan gibi iki parçalı olan kişiler için kullanılır.
15	Şalpqk avız	Alt dudağı sarkmış, kalın dudak.
16	Tumsa irën	Çok öfkeli kişi.

2.7.İyek (Çene) İle İlgili Deyimler

1	Avızı bëlen iyegën bër itëp yılav	Çok uzun süre ağlamak.
2	İyegë tişëk	1. Yemeği ağızından dökerek yiyen kişi. 2. Bk. İyek astı tişëk.
3	İyek astı tişëk	Sır tutmaz kişi.

4	İyek biyētēp aluv	Bir şey yemek; hızlı hızlı yemek.
5	İyek biyētēkēç	Ekmek.
6	İyek қағув	1. Selamlaşmak. 2. Ölmek, hayata veda etmek. 3. İşaretle söyleşmek. 4. Bir şeye razı olmak, rıza göstermek.
7	İyek қıçıp yörүв	Bir şeyler yapmak isteyip ortalıkta gezinip durmak veya canı bir şey istemek.

2.8.Қабақ (Göz kapağı) İle İlgili Deyimler

1	Қабағы ачılıв	Sevinmek, neşelenmek.
2	Қабағы салınқи	Yüzü asık, keyfi bozuk.
3	Қабағын салındырув	Öfkeli bir şekilde bakmak, hoşlanmadığını belli etmek.
5	Қабағыннан қар явдыра	Öfkeli bir şekilde bakmak.
6	Қаşı бәлен қабағыннан қар явдыра	Çok öfkeli kişi.
7	Қаşын-қабағын қойув	Çok öfkelenmek.
8	Күз (қабағы) tartuv	Gelecekte mutluluk, güzel haber veya sıkıntı, endişe vd. bir şey olacağına işaret etmek için kullanılan bir söz.

2.9. Қаş (Kaş) İle İlgili Deyimler

1	Alma bitlē қара қаş	Elma yanaklı, kara kaşlı.
2	Anıñ қара қаşı өчән dip / Anıñ қаşı қара bulған өчән / Anıñ қаşı қара dip	Kara kaş, kara gözü için.
3	Baş kitkende қаş қайғысы	Ortada büyük bir sorun dururken ufak tefek, önemsiz işlerle uğraşılmasını ifade eden deyim.

4	Evvel baştan, kalem kaştan	Mektup dilinde girişte kullanılan bir ifade.
5	Fatımanın kaşı kara dip... / Fatımanın kara kaşı öçen	Bir kişinin veya bir şeyin hatırı için.
6	İşekten iñer üzë, kıyılır kaşı-küzë	Güzel, alımlı kişi.
7	Kalem kaş	İnce ve düzgün kaşlı.
8	Kaş astınnan qarav	1. Kaşlarını eğerek, tanımaya çalışarak bakmak. 2. Uzağı görebilmek için gözlerini kısarak bakmak.
9	Kaş bëlen küz arasında	Kısa bir zaman içinde, çok çabuk.
10	Kaş cıyıruv	Kabul etmeme bildirmek.
11	Kaş çıtuv	Kızmak, öfkelenmek.
12	Kaş sikërtkenge baş sikërtüv	Çabucak aldanmak.
13	Kaş sikërtüv	Kaş göz işaretleriyle anlamaya çalışmak.
14	Kaş tözëtëm dip küz çıgaruv	İşi düzeltelim derken büsbütün bozmak.
15	Kaş yarılıp küz çıkmağan	Ortada çok büyük bir meselenin olmadığını ifade eden bir deyim.
16	Kaş yasıym dip küz çıgaruv	Bk. Kaş tözetem dip küz çıgaruv.
17	Kaşı bëlen kabağınnan qar yavdıra	Çok öfkeli kişi.
18	Kaşı-küzë cimërelgen	Bk. Kaşın cimërev.
19	Kaşı-küzë kıyılğan	Kadınların güzelliğini ifade eden bir deyim.
20	Kaşın cimërev	Öfkeyle, nefretle bakmak.
21	Kaşın da küzën, bekelteşëñ de üzëñ	Tek başına.
22	Kaşın kara, küzën kara, üz cayıñını üzëñ kara	Henüz gençken, kaşın gözün karayken.
23	Kaşın kıygaç aldırğan	Kaşı yay gibi alınmış.
24	Kaşın pësiy yalağan	alay. Kaş olmayan veya kaşını inceltelim derken bütünüyle kaşsız kalan kadınlar için söylenen bir söz.

25	Kaşın salındırğan	Kırılmış, öfkelenmiş.
26	Kaşın-kaşağın koyuv	Çok öfkelenmek.
27	Kaşın-küzən cimərəp	Kaşlarını çatarak.
28	Min soragan idem kaç-kara kaşlını, miña tottırdılar yap-yaltıraç başlını	İyi ümit ederken kötüye kaldım.
29	Piygamber (peygamber) kaç	Çadır şeklinde, kavisli, uzun, sık kaç.
30	Sin gëne başlı, bütenner köygen kaçlı	“Ben bilirim.” iddiasında bulunanlar, akıl vermeyi sevenler için kullanılan bir deyim.
31	Sinëñ kara kaçın haqına dip tügël	Senin kara kaçın kara gözün için değil.
32	Söyle baştan, qalem kaçtan	Bir şey hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi.
33	Yeşne yeşke qalem kaçqa	Birbirlerine uygun kişilerin evlendirilmelerinin gerekliliği hakkında bir deyim.

2.10. Kërfëk (Kırpık) İle İlgili Deyimler

1	Kabağınnan qar yavdırıp, kërfëğënnen boz tamdırıp	Çok soğuk, ilgisiz, ters bir tutum içinde bulunarak.
2	Kërfëğën de sëlketmiy	Hiç korkmuyor, tedirgin olmuyor.
3	Kërfëğën kërfëkke kaçmıyça	Gün boyunca, hiç uyumadan.
4	Kërfëğënnen göl tama (tamar)	1. Son derece güzel. 2. Herkesi eşit gören, sevecen, insancıl.
5	Kërfëk kaçıp, küz açıp yomğançı	Çok kısa bir sürede.
6	Kërfëk kaçқанçı	Göz açıp kapayınca kadar.
7	Kërfëk kaçmav	Bk. Kërfëknë kërfëkke kaçmav.
8	Kërfëklerën idenge çençep söyleşüv	Yüzüne bakmadan gözlerini yere çevirmiş bir şekilde konuşmak.
9	Kërfëknë kërfëkke kaçmav	1. Hiç uyumamak. 2. Gözünü açmadan uyumak.

2.11. Qolaq (Kulak) İle İlgili Deyimler

1	Avızını ola artına lv	Çok sevinmek.
2	Avızı olaına citken	Çok sevinmeyi ifade eden bir söz.
3	Avızı ola artına kitken (citken)	Bk. Avızı olaına citken
4	Avızı olata	Bk. Avızı olaına citken
5	Avızı ni eytkenn olaı ietmiy	Szlerini tartmadan sylemek, azından ıkanı kulaı duymamak.
6	Avızı ni eytkenn olaı ietsn / Avızı eytkenn olaı blen iet	Bk. Avızı ni eytkenn olaı ietmiy.
7	Aldına kilgen beetten ola akan	Ayaına gelen fırsatı kaırmı, ansını deerlendirememi kiiler iin sylenen bir söz.
8	Altı ola drt kz blen	Çok zleyerek beklemeyi ifade eden bir söz.
9	Batan ola sedaa	Baa gelecek bir belayı savmak veya nlemek iin yapılan baı.
10	Ba urunına ola, ayak urunına toyaq	Byk bir eyi kaybetmek yerine o eyin daha azını verip kurtulmak.
11	Bldm, olaıma ldm, brsnnen krd, brsnnen ııp kitt	Szn dikkate almadım.
12	Br olatan krp iknesnnen ıuv	Sylenilen sze nem vermemek.
13	Dbt ola	1.Hi iitmeyen, saır. 2. Aptal.
14	Dbren ola	aız. Saır.
15	Dyeden biyks, olaı etl asiyet yu	Fiziken gcl, yapılı fakat bir ie yaramıyor, kalıbının adamı deil.
16	Drt ola blen tılav	Tm dikkatiyle dinlemek.
17	Yık ola	Alayan ocuu kızdırmak iin sylenilen alaylı bir söz.
18	tibar olaın saluv	nemseyerek dinlemek.
19	et, olaı bulmasa tik	Genellikle bakalarının szn dinlemeyen kiiler iin kullanılır.
20	etsn olaı	“A kulaını, iyi dinle!” anlamında bir ey tembihlemeden nce sylenen bir söz.
21	ek olaı	1. Byk yapraklı, iekli bir bitki. 2. Aptal, ahmak, deli.

22	Yonlu ola	Koyun veya kei.
23	arpı ola	Kocaman ve ne doru kulakları olan, kepe kulaklı.
24	oyma ola	Sylenileni anlayıp, dikkatle dinleyen kii iin kullanılan bir sz.
25	olaı belen arıy, avızı belen tıfılıy	Dikkatsiz kii iin sylenen bir sz.
26	olaı da krnmiy	Btnytle borca batmı veya ok i yklenmi kii iin sylenen bir sz.
27	olaı ik, avızı apa	Dikkatsiz kiiler iin sylenen bir sz.
28	olaımıni yge ldm	Konumadan dikkatle dinliyorum.
29	olaına ayu başkan	Mzikten, ahenkten anlamayan.
30	olaına da lmiy	Dikkatle dinlemiyor, bir kulaından girip br kulaından ıkıyor.
31	olaına krp te ımıy	Bk. olaına da lmiy.
32	olaına krmev	Sylenilen szleri nemsememek, dinlememek.
33	olaına tıkan oyalanan	Hibir ey duymayan, tamamen saır veya duymazlıktan gelen kii.
34	olaına trp uyuv	nceden syleyip, hatırlatıp uyarmak, aklına getirmek.
35	olaına y tıkan	Duymazlıktan gelmek, dinlemek istememek.
36	olaına bk (mamık) tıkan	Bakalarının sylediklerine kulak asmayıp kendi bildiini okuyan, inatı kii.
37	olaın boruv	Uyarmak.
38	olaın ayılav	Sırayarak baını kaldırıp kulaklarını dikmek, dikkat kesilmek (at iin sylenir).
39	olaın arpayıp toruv	Sylenileni dinlememek, dikkate almamak.
40	olaın kimrv	Srekli syleyip bıktırmak.
41	olaın olaa lp utruv	Zihni megul olmaktan bakalarını duymamak.
42	olaınnan batan	Bk. olaı da krnmiy.

43	Ꞑolađınnan tartıp kitërev	Kendi haklılığını ispatlamaya çalışmak.
44	Ꞑolađın (Ꞑolađların) sağaytuv	Duymaya çalışmak, dinlemek.
45	Ꞑolađın teřletëp kıuyuv	1. Beşik kertme. (Bebeklerin henüz beşikteyken anne-babaları tarafından kız bebeğin kulağı erkek bebeğe ısırtılarak nişanlanması.) 2. Bugün ise eşya, mal vd. gibi şeylerin önceden kişinin kendisine ait olduğunu belirtmek için kullanılır.
46	Ꞑolađın çöyge ëlgen	Tüm dikkatiyle dinlemek.
47	Ꞑolađı oçlı	Çok çabuk anlayan, kavrayan kişi.
48	Ꞑolađı toruv	Çok merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak.
49	Ꞑolađına alça itëp kiyërtëp kıuy (taç)	Bu nasihatları unutma, kulağına küpe et.
50	Ꞑolađına ayu bastımı elle	“Neden duymuyorsun?” anlamında bir söz.
51	Ꞑolađına tökëriym	Söylenileni duymayan, dikkatsiz kişiye “kulağına tüküreyim!” anlamında söylenen bir küfür.
52	Ꞑolađına çöy tıksaň da çıdıy almasılık	Çok gürültülü, curcunalı.
53	Ꞑolađını kisëp, avızıını yamarımın	Söz dinlemeyen çocuğu uyarmak, korkutmak için söylenen bir söz.
54	Ꞑolađını kisëp, kulına tottırır	Çok acımasız, kaba, kötü kişiler için söylenen bir söz.
55	Ꞑolađını kisermën	Söz dinlemeyen çocuğu uyarmak, korkutmak için “Kulağımı keserim.” anlamında söylenen bir söz.
56	Ꞑolađ artlarına (oçlarına) kader kızaruv	Çok utanmak, yüzü kızarmak.
57	Ꞑolađ arttan ciberöv	Dikkate almamak.
58	Ꞑolađ asuv	Önem vermek, dinlemek.
59	Ꞑolađ aşa uzdıruv	Bk. Ꞑolađ arttan ciberöv
60	Ꞑolađ basıp kııňırav urlav	Hırsızlık yaparken kendini ele vermek.
61	Ꞑolađ biröv / Ꞑolađ birëp tıılav	Değer verip önemseyerek dikkatle dinlemek.

62	Ꞑolak işe ıĝa	Kışın kısa börk takan erkeklerin kulaklarının soĝuktan kızarması.
63	Ꞑolak itn aşa (kimrv, eynev)	1. Birini sürekli aŝaĝılamak, onun hakkında dedikodu etmek. 2. Karşısındakini bezdirip bıktırıncaya kadar sürekli konuşmak.
64	Ꞑolaka aluv (almav)	Dikkate almak veya almamak.
65	Ꞑolak kaĝuv	1. Elden kaçırmak, mahrum kalmak. 2. Erkeklerin namaza baŝlarken iki elini kulak memelerine deĝdirip çekme hareketi, tekbir almak.
66	Ꞑolaka atı	Kulaĝı az iŝiten kişi.
67	Ꞑolaka kirtv (kirtlev)	1. Sylediĝi bir şeyi veya yaptıĝı bir işi unutmamak, hatırdada tutmak. 2. Çok sıkı uyarmak, sıkı sıkı tembihlemek.
68	Ꞑolaka olak syleŝv	Bk. Ꞑolaktan olaka söylev.
69	Ꞑolaka sak	1. İyi iŝiten. 2. Bk. Ꞑolaka çatı.
70	Ꞑolaka salıp uyuv	Unutmamak, akılda tutmak.
71	Ꞑolaka taman	Bk. Ꞑolaka çatı.
72	Ꞑolaka tuuv	Bir şeyi defalarca söyleyip birinin kulaĝında yer etmek.
73	Ꞑolaka alınıp aluv	Ses bir an, kısa bir zaman duyulmak veya daha önce duyduĝu bir şeyi hatırlamak.
74	Ꞑolaka yatuv	Sesin kulaĝa hoş gelmesi.
75	Ꞑolaka yatıŝsız	Rahatsız eden, kötü, ahenksiz ses.
76	Ꞑolak kpeĝ	Küçük yastık, kırıltı.
78	Ꞑolaklar torıp basa	Daha önce duyulmamıŝ bir haber veya duyulan bir şeye karşı meraklanıp dikkatle dinlemeye başlamak.
79	Ꞑolaklarına iŝanmav	Beklenmedik bir haber karşısında çok ŝaŝırıp duyduklarının doĝruluĝundan ŝüphe etmek.

80	Ꞑolakların Őomartuv (Őeñkeytv)	Atın kendisine karşı yapılan bir uygulamayı sevmemesi veya ısırmaya, tepmeye hazırlanıp kulaklarını arkaya yatırması.
81	Ꞑolakların Őeñkeytp	At dikkat kesilerek.
82	Ꞑolakları üre tordı	Beklenmeyen bir durumdan veya işten dolayı çok Şaşırmak.
83	Ꞑolakların blen brge baŐıfını tŐliy torgan kŐ	Agzly, arsız kişi.
84	Ꞑolaklı yabalak	Aptal, ahmak.
85	Ꞑolaknı ayırua nık bastırıp kuyuv	Dinlemek için dikkat kesilmek.
86	Ꞑolaknı boruv	Kızmak, fkelenmek; söz dinlemeyen çocukların ceza olarak kulağını bükerek çekmek.
87	Ꞑolaknı sağaytuv (sağ totuv)	Büyük bir dikkatle dinlemek.
88	Ꞑolaknı sasıtuv	Boş sözlerle birini sıkmak, aynı Şeyleri çokça söyleyip bıktırmak.
89	Ꞑolaknı yara	Sesi çok kalın, gr kişiler için kullanılır.
90	Ꞑolak saluv (salmav) / Ꞑolak salıp toruv	Birinin kendi hakkında söylediği bir sözü dikkate almak veya almamak.
91	Ꞑolak synŐ	Sevinçli bir haber verildiğinde karŐılıđında verilen hediye.
92	Ꞑolaktan kaluv	SađırlaŐmak, iŐitmez hle gelmek.
93	Ꞑolaktan kolakka söylev (syleŐv)	Başkasına duyurmadan sessizce yanındaki kişiye bir Şeyler söylemek, fısıldamak.
94	Ꞑolaktan yazuv	Bk. Ꞑolaktan kaluv.
95	Ꞑolak ta salma	Dinlemek istememek.
96	Ꞑolak tondırđi	Gürültü, curcuna, hengme.
97	Ꞑolak torgızuv	Merak uyandırmak.
98	Ꞑolak totuv	Dinlemek, önemsemek.
99	Ꞑolak tbnde kanatı sınđan sağızak kbk bızıldıy	Hiç durmadan kulağın dibinde konuşup durmak.

100	Ƙolax t�b�f�n� �ilek t�b� iterm�n	Seni davul çalar gibi d�verim.
101	Ƙolax �it� b�len güne i�et�p �aluv	Oradan buradan duyulan kulaktan dolma haberler hakkında.
102	Ƙolax �ıgaruv	Filizlenmek.
103	Ƙolax yağınnan ğina uzdıruv	Gereksiz veya çok söylenen bir sözü artık duymazlıktan gelmek, kulak ardı etmek.
105	Ƙıř bulđannı �olağı tuğgannan b�lgen	Gelecek günleri düşünmeyen, hazırlık yapmayan, gamsız, vurdumduymaz kişi için söylenen bir söz.
106	K�z�f�n� s�rme it�p tart, �olağıf�na al�a it�p kiy	Bu sözü veya bu işi unutma, aklına sok, kulağına küpe et.
107	K�z-�olax buluv	Gözetmek, korumak, bakmak.
108	K�z-�olax i�etmegen	Yeni Şey, yeni durum hakkında.
109	K�z kürmegen, �olax i�etmegen	Őimdiye kadar görülmemiŐ, akla gelmemiŐ çok yabancı, tuhaf yeni Şey veya durum hakkında.
110	K�z kürmegen, �olax i�etmegen, k�f�lge kilmegen, t�Őke kürmegen	Bk. K�z kürmegen, �olax i�etmegen.
111	K�r�r k�zler�f�n� k�rmestey, i�et�r �olağıf�n� i�etmes	Birinin yüzünü görmeyi, sesini duymayı özlemiş olmak.
112	Ni �olağım b�len i�etiym	Bir de ne duyayım!
113	Ozin �olax �eber�	Ağızdan ağıza, kulaktan kulağa geçen laf, dedikodu.
114	Oltan �olax	1.S�z dinlemez, aksi kişi. 2. Kulağı iyi duymayan kişi.
115	O�lı �olax	Olup bitenleri çabuk haber alan, çevresine, yaşadığı dünyaya, olaylara duyarlı kimse.
116	Sul �olağıma da kürmiy	alay. Kulak asmıyorum, dikkate almıyorum.
117	S�y�n��e ge sul Çolağın �z�f�n�	Sevinçli bir haber getirip de karŐılıđında bir hediye beklenmesi fakat o hediyenin alınamaması durumunda söylenir.
118	S�z�mn� al�a it�p �olağıf�na kid�r�p �uy	Bu sözü aklına iyice sok, unutma, kulağına küpe et.
119	T�l b�r, �olax ik�	“Az konuş, çok dinle.” anlamında bir söz.

120	Tələfon qolağın boruv	Kötü çalışan telefon cihazını insanın kulağını çekmeye benzeterek kullanılan bir deyim.
121	Tələñ ni söylegennə qolağın işətsən	Ağızından çıkan kulağın duysun.
122	Tişək qolaq	Söylenen söze önem vermemek, sözü dikkate almamak.
123	Toram-toram da qodağıynıñ qolağın boram (qatınıñ qolağın boram)	“Göz göre göre bir işin kötü bir şekilde sonuçlanması neticesinde suçu başkalarının üzerine yıkmaya çalışmak” anlamında kullanılan bir söz.
124	Tuñ tabada qolaq tuñdıruv	Kışın sert soğuklarda kulaklarını üşütmek.
125	Uñ qolağın üzəñe!	1. Müjde veren kişinin getirdiği haber karşısında hediyesini aldığıda söylediği bir söz. 2. Bilinen bir şeyi yeni bir habermiş gibi anlatana alaylı bir ifadeyle söylenen söz.
126	Ferəşte qolağına tös bulsın, avızıña bal da may	Güzel haber veren kişiye söylenen bir dilek.
127	Şəş qolaq	Olup bitenleri çabuk haber alan.
128	Əstiyenəñ qolağı bar	Gizli konuşulan bir şey umulmadık bir şekilde başkaları tarafından duyulabilir.
129	Ət qolağınnan talpan suvıruv	Çok zor, güç bir iş yapmak.
130	Erəkmen qolaq	Büyük kulaklı kişi.
131	Can qolağı bəlen tıflav	Çok dikkatle dinlemek, tüm varlığıyla dinlemek.

2.12.Küz (Göz) İle İlgili Deyimler

1	Abıstay niçe eytseñ de bər süz, ikə kəşəge dürt küz	Bir suç işlendiğiniildiğinde orada olan kişi niye görmedin diye öteki kişiyi suçladığında ona karşı söylenen söz.
2	Aç küz / Aç küzlə	1. Pörtlek göz. 2. Açgöz. 3. Tabiattaki manzaraları mecazi anlamda vermek.
3	Açı küz yeşlerə tügüv	Gördüğü zulmlerden, adaletsizliklerden, yaşadığı

		talihsizliklerden ötürü gözyaşı dökmek.
4	Açı küz yeşleren tügüv	Gözyaşı dökmek.
5	Açık avız, yomık küz	Sadece yemeyi bilen dünyadan haberi olmayan.
6	Açık küzlë	Çevresinde gelişen olaylardan haberdar, uyanık, girişken kişi.
7	Açuv küzë bëlen qarav	Öfkesi gözünden belli olmak.
8	Adem küzëne kürënerlëgën qaldırmav	Kişiyi bütünüyle utandırmak.
9	Aqay küz	1. Gözlerini akı çok görünecek biçimde açma. 2. Fıldır fıldır oynayan göz. 3. Dikkatsizlikten veya heyecandan önünü göremeyen.
10	Aqçanıñ küzën çıgaruv	Parayı elde tutamamak, çok para harcamak.
11	Aqçanıñ küzëne qaramıy (qarap tormıy)	Aqçanıñ küzën çıgaruv.
12	Aqıl küzë [bëlen kürüv]	Akıl süzgecinden geçirerek, eleştirel bir gözle bakmak.
13	Aqıl küzë citüv	Bir şeyi derinlemesine düşünmek, sonunu tahmin etmek.
14	Aqılın küzëne çayqap içken	Gözlerinin beyazı görünene kadar içmiş kişiyi ifade etmek için söylenen bir söz.
15	Ala küz	Bir başkasına veya bir şeye öfkelenerek, gözünü ağartarak bakan göz.
16	Alaqaygan küz	ağız. Bk. Aqay küz.
17	Alla, sataşa küzëm, elle adaşam üzëm	Gözüm bir yerden ısıyor.
18	Altı qolaq dürt küz bëlen	Çok özleyerek beklemeyi ifade eden bir söz.
19	Anı kötseñ küzëñ kügerër	Vaktinde gelmeyen, bekleten kişi için söylenen bir söz.
20	Arqam bişekte, küzëm tişekte tügël	Çocuk değilim, her şeyi görüyorum, anlıyorum.
21	Artıq küz	Bir topluluk veya aile içinde işlere gerekli gereksiz karışan yabancı kişi.
22	Artımda küzëm yuq	Arkamda gözüm yok!

23	Artınnan küz de iyermiy	Çabuk hareket ediyor hızına yetişilmiyor.
24	At küz (atküz)	Koca gözlü.
25	Avızın aqayıtp küzën yomğan	Bir işin tam tersini yapmayı ifade eden bir söz.
26	Avızında aş, küzënde yeş	Ne yapılırsa yapılsın memnun olmayan, ağlayan, sızlayan kişi hakkında.
27	Ay diseñ avızı, kön diseñ küzë	Çok güzel.
28	Azraq baş-küz aluv	Sıkıntılı bir işten kurtulup kısa bir süreliğine dinlenmek, rahatlamak.
29	Bakır küz	Kızarmış göz.
30	Baş ta küz de buluv	Hem işi yapan hem de gözeten, deneten olmak.
31	Baş vatıp, küz çığarıp	Kendine acımadan, gayretle.
32	Baş yarılıp küz çıqmağan	Korkulacak bir şey yok, paniğe gerek yok.
33	Baş yarıp, küz çığarıp	Düşünüp taşınmadan, bağıra çağıra, kıra döke çalışma için kullanılır.
34	Başım da küzëm, tanavım da üzëm	Kimsesiz, bir başına.
35	Başın-küzën alartқан	Heyecandan, korkudan veya öfkeden gözünü belertmek.
36	Başın-küzën eylendëriv	1. Birisini etkilemek, kendine hayran bıraktırmak, kendini sevdirmek. 2. Birinden övgüyle bahsedip meraklandırmak.
37	Baş-küz aqayuv (tonuv)	Çok öfkelenmek.
38	Baş-küz algısız	Düzensizlik, karışıklık.
39	Baş-küz almıyça (eşlev)	Dinlenmeden, aralıksız çalışmak.
40	Baş-küz aluv	Yapmakta olduğu zorlu, güç bir işe bir süre ara vermek.
41	Baş-küz çığaruv	Telaşla hareket edip, ortalığı birbirine katmak.
42	Baş-küz eylenüv / Baş-küz eylenëp yörüv	Bir kişi veya bir şeyle meşgul olup, onun arkasından koşmak.
43	Başlı-küzlë buluv	Evlenmek.

44	Běr kŭz bĕlen řarav	Ayrım yapmadan, eşit bir şekilde, adilce davranmak.
45	Běr kŭzĕ çerşembĕge, bĕrsĕ comĝaĝa řaraĝan	Bk. Běr kŭzĕ meşrıyķta, bĕr kŭzĕ megripte.
46	Běr kŭzĕ meşrıyķta, bĕr kŭzĕ megripte	Şaş1.
47	Běr kŭzĕne aķ salĝan, ikĕnçĕsĕ çak řalĝan	İki gözü farklı olan kişi hakkında.
48	Bĕtlĕ kŭz	Kısık göz.
49	Bĕz kŭz	Keskin göz.
50	Bilĕ bĕkĕreygen, kŭzĕ çekĕreygen	Çok yaşlanmış.
51	Botķa kŭzĕ	<i>Botka</i> yemeĝinin ortasına kaşıkla yapılmış yaĝ çukuru.
52	Botķanıń kŭzĕn ũz yaĝıńa yĕrŭv	İşi kendi tarafına, kendi yararına çekmek.
53	Bĕtĕn kŭz tĕregĕm (tĕregenĕm)	Göz bebeĝi, kıymetlim.
54	Cılan (yılan) kŭzlĕ, arıslan tırnaķlı	Zeki, güçlü kişi.
55	Çaĝır kŭz	Çakır göz.
56	Çeçrep kŭzge kĕrĕp bara	1. Uyanık, cesur ve zeki kişi için söylenen bir söz. 2. Çok şiddetli, rüzĝarlı yaĝıř.
57	Çĕlt-çĕlt [kŭzĕn] yomuv	Göz kapaĝını hızlı bir şekilde kapayıp açmak.
58	Çĕpiy kŭz	Kirpikleri birbirine yapışık, gözleri çapaklanmış kişiler için söylenen bir söz.
59	Çĕtĕriy kŭz	Keskin gözlü, kurnaz, zeki kişi.
60	Doşman kŭz bĕlen şarav	Nefretle bakmak, dŭřmanı olarak görmek.
61	Dĕnya kŭzge kŭrĕnmev	Kendi işiyle uğraşmaktan başka kimseye, hiçbir şeye önem vermemek.
62	Dĕnyanı kŭzĕne de ĕlmev	Dŭnyaya gönŭl baĝlamamak, dŭnya işlerine önem vermemek.
63	Dĕrĕslĕkten kŭznĕ yommav	Dŭrŭst olmaktan korkmamak.
64	Dĕyege ine kŭzĕnnen ũtŭv bĕlen bĕr	Çok zor, hemen hemen imkânsız bir durumu ifade eder.

65	Dürt küz bëlen kötöv (kötöp aluv)	Çok isteyerek ve özleyerek beklemek.
66	Elle küzëñe bereñgë söyegë üstëmë	alay. Görüp de görmezlikten gelen kişi.
67	Elle sataşa küzëm, elle adaşam üzëm	Seni gözüm bir yerlerden ısıyor.
68	Ëncë dip balık küzë satқан	Hilebaz, üçkâğıtçı kişi.
69	Ëne küzë aşa (küzënnen) ütöv	Derin araştırmalardan, incelemelerden geçmek.
70	Ëne küzënnen döye kiçëriv	İmkânsız olmak; olması imkânsız bir şeyi oldurmaya çalışmak.
71	Ëne küzënnen döye kiröv	Olmayan şeyleri görmek, hayal etmek.
72	Ëne küzënnen üterlëk	İnce belli, zarif, güzel, narin.
73	Ërenën çığaram dip küzën çığargan	Bk. Kaş tözetem dip küz çıgaruv.
74	Ët küz	Önemli, önemsiz her şeyi bilen, sezen kişi.
75	Ġafuv küzë bëlen qarav	Merhamet etme, affetme.
76	Ġarë bulsa küzënde, qaherë bulsa yözënde	İçi dışı bir kişi.
77	Ġarëške küzën teregen	Bk. Küzën Ġarëške teregen.
78	Ġekaret küzë bëlen qarav	Bk. Ġur küz bëlen qarav.
79	Helaketnëñ küzëne qarav	Gözü kara olmak.
80	Ġeyran küzlerë bëlen qarav	Hayran kalmak, hayranlıkla bakmak.
81	Ġodayım, üzëñ sakla, doşmannarıñ küzën kapla	“Allahım beni koru, düşmanların gözünü bağla.” anlamında bir dua.
82	Ġur küz bëlen qarav	Hor gözle bakmak.
83	İkë küz almam	sevgi. Çocukları severken kullanılan bir sevgi sözü.
84	İkë küz arasında yuq buluv	Çok kısa sürede kaybolmak.
85	İkë küzë dürt buluv	1. Şaşkınlıktan ne yapacağını bilememek. 2. Bekleye bekleye perişan olmak.
86	İkë küzë gëne qaldı	Çok zayıfladı.

87	İkē küzē kēbēk saqlav	Çok değer vermek, önemle bakıp korumak.
88	İkē küzē tiñ çıqsın	İki gözün kör olsun anlamında söylenen bir ilenme sözü.
89	İkē küzē ut buluv	1. Çok arzulamak, özlemek. 2. Öfke, hiddet, kızgınlık alâmeti
90	İkē küzē yulda buluv	Birinin gelmesini beklemek, yoldan gözünü alamamak.
91	İkē küzēm çeçrep (şartlap) çıqsın	Bk. İkē küzēm qoyaşnı kürmesēn.
92	İkē küzēm qarası	Göz bebeğim, kıymetlim.
93	İkē küzēm qoyaşnı kürmesēn	Bir şeyin doğruluğuna inandırmak için edilen yemin.
94	İkē küzēn dürt itēp [kötüv]	Bk. Dürt küz bēlen kötüv (kötēp aluv).
95	İkē küzge bēr tanıq	İki gözümle şahit oldum. (Şaşırmış kişi hakkında.)
96	İkēncē (büten) küz bēlen qarav	Birine veya bir şeye farklı bir bakış açısıyla yaklaşmak.
97	İki küzden bērsēz qaluv	İki gözü de kör olmak.
98	İl-küz aldı	Başkalarının görebileceği yerde, göz önünde.
99	İl-küz tıngaç, qart-qorı yoqlağaç	Gece olup herkes uykuya dalınca, hiç kimsenin görmeyeceği bir vakitte, el ayak çekilince.
100	İne küzē hetlē (çaqlıgına)	Bk. İne küzē qader.
101	İne küzē qader	Küçücük.
102	İne küzēdey vaq yañgır	Güze doğru yağan sağnak yağış.
103	İne küzēnnen döye kürüv	Sahip olduğ küçük bir bilgiyi büyük bir değeri varmışçasına söylemek.
104	İne küzēnnen nēçke	Çok ince, hassas mesele.
105	İne küzēnnen ütken	1.Mahkeme, adli makamlar tarafından ince elenip sık dokunmak suretiyle araştırılıp aklanan kişi için kullanılır. 2.İstediği yere girip çıkabilen usta, kurnaz, becerikli kişi.
106	İrten küzēn tırnap açuv	Sabahleyin gözünü zor açmak, uykudan güçlkle kalkmak.

107	İste-küzde totuv	Aklında tutmak, unutmamak.
108	İşekten iñer üzë, kıyılır қаşı-küzë	Güzel, alımlı kişi.
109	İtüк күзëñ tırnap torған	Bk. İrten күзëñ tırnap açuv.
110	Қараңғы күдасзде	Alaca karanlık vakti.
111	Қарар күзге	Böyle bakıldığında, bu şekilde.
112	Karasañ күз, söyleseñ сүз	Durum ortada, söylenecek söz de belli.
113	Қаş бëлен күз arasında	Kısa bir zaman içinde, çok çabuk.
114	Қаş тózetem dip күз чығарув	İşi düzelteyim derken büsbütün bozmak.
115	Қаş yarılıp күз чықмаған	Ortada çok büyük bir meselenin olmadığını ifade eden bir deyim.
116	Қаş yasıym dip күз чығарув	Bk. Қаş тózetem dip күз чығарув.
117	Қаşı-küzë cimërelgen	Kızgın, öfkeli bir durumdayken kaç çatmak.
118	Қаşı-küzë қıyылған	Kadınların güzelliğini ifade eden bir deyim.
119	Қашın da күзëñ, bekelteşëñ de üzëñ	Tek başına.
120	Қашın қара, күзëñ қара, üz cayıñmı üzëñ қара	Henüz gençken, kaçın gözün karayken.
121	Қашın-kүзëñ cimëreп	Kaşlarını çatarak.
122	Қатı күзлë	Sert bakan kişi.
123	Қайта күзге	İkinci bakışta, tekrar bakıldığında.
124	Këm digennëñ üzë, mañgayında күзë	Kendinin kastedildiğini bilmeden kim diye soran kişiye sensin anlamına gelen bir karşılık.
125	Kërfëк қағıp, күз açıп yomғанçı	Birdenbire, çok kısa vakitte.
126	Këşë бëлен күз чығув	Bayram, düğün gibi telaşın çok olmasından baş dönmek, nereye gideceğini bilmemek.
127	Këşë күз aldı	Bk. Kүз aldında.

128	Kēšē kūzēndegē çüpnē kürüv	Kendi hatalarını görmeyip başkalarının küçük bir hatasını ayıplamak.
129	Kēšē kūzēne qarap toruv	Buyruğunu yerine getirmeye hazır bulunmak.
130	Kēšē kūzēne kürēnērlēgēm qalması	1. Çok fakir, üstü başı kötü hâle gelmek, insan içine çıkacak hâl kalmamak. 2. Utanç duymak, insan içine çıkacak hâl kalmamak.
131	Qılpa kūz	Yan bakış.
132	Qırın kūz bēlen qarav	Aşağılayıcı bir gözle bakmak.
133	Qırın kūz saluv (salmav)	Bk. Qırın kūz bēlen qarav.
134	Qırmışqa kūzē qader	Çok küçük, küçücük.
135	Qıyıq kūz bēlen qarav	Bk. Qırın kūz bēlen qarav.
136	Kibegēñnē tuzdırma, kūzge kērēr	Böbürlenmiş kişiyle alay etmek, kişiyi iğnelemek için kullanılan bir söz.
137	Kiçkē kūzde	Alaca karanlık olduğu sırada.
138	Qoyaş kūzēnde	Güneş batıncaya kadar, gün ışığında.
139	Köte-köte kūzēm taldı	Merak edilen, arzu duyulan, özlenen birinin veya bir şeyin gelmesini uzun süre beklemeyi ifade eden bir söz.
140	Köte-köte kūzēñ aqarır	Beklemekten gözün yollarda kalır.
141	Köte-köte kūzlerēm kürmēрге eylendē	Beklemekten ümidim tükendi.
142	Qul-küz citerlēk	1. Yakın yer. 2. Yapılabilecek, güç yetecek iş hakkında.
143	Külegeñe kūzēñ qıs	Sus, konuşma!
144	Küñēl kūzē	Gönül gözü.
145	Küñēl kūzē suqır buluv	Kendi durumunu, halkını, tarihini, dünyanın gidişini düşünmeyen gamsız kişi.
146	Küre-küre kūz kügergen	Devamlı görmekten bıkmış.

147	Kürër küzge	Görüldüğü şekliyle.
148	Kürër küzlerēñ kürmestey, işēter qolağıñ işētmestey buluv	Birinin yüzünü görmeyi, sesini duymayı özlemiş olmak.
149	Kürseñ küzlerēñ uymağ bulır	Farklı, ilginç bir şey veya güzel bir kişi hakkında söylenen söz.
150	Küz (kabağı) tartuv	Gelecekte mutluluk, güzel haber veya sıkıntı, endişe vd. bir şey olacağına işaret etmek için kullanılan bir söz.
151	Küz açarğa da birmiy	Göz açtırmamak, fırsat vermemek.
152	Küz açıluv	Dünyayı, hayatı tanımayı öğrenmek, iyiyi kötüyü ayırt eder duruma gelmek.
153	Küz açıp yomğançı	Çok hızlı bir zaman diliminde.
154	Küz açqısız	Çok şiddetli rüzgâr, yoğun kar vd. hava olaylarının etkisini ifade etmek için söylenen bir söz.
155	Küz ağı (qarası) kēbēk saqlav	Bk. İkē küzē kēbēk saqlav.
156	Küz ağı bēlen qarav	Kötü düşünce ile düşmanca bir gözle bakmak.
157	Küz ağıñ kürssetmev	Öfkelenmemek, öfkesini belli etmemek.
158	Küz aqaytuv	Öfkeli, kötü bir şekilde gözlerini akı görünecek biçimde açarak bakmak.
159	Küz aqayuv (alaruv)	Şaşkınlıktan veya öfkeden gözlerini açarak bakmak.
160	Küz ala almav	Bir kişiye veya şeye hayranlıkla bakmak.
161	Küz alaqayuv	Bk. Küz aqayuv.
162	Küz alartuv	Düşmanca, öfkeli bir şekilde bakmak.
163	Küz aldap	Gözü boyayarak, kandırarak.
164	Küz aldavı	Olmayan bir şeyin var görünmesi, hayal veya sıcak havadan dolayı ortaya çıkan görüntü, serap.
165	Küz aldı	Herkesçe görülebilen yer, göz önü.
166	Küz aldımnan kitmiy	Bir türlü unutamamak.

167	Küz aldına kitërev	Farzetmek, hayal etmek.
168	Küz aldında	Başkalarının görebileceği yerde, yanında, yakınında.
169	Küz aldında bötërelëp yöröv	Göz önünden ayrılmadan etrafta dolanmak; sürekli dolanarak hizmet etmek.
170	Küz aldında karaçkı buluv	Hiçbir iş yapmadan, öylece durup devamlı birini düşünmek.
171	Küz aldında küz köyëgë	Kurtulunamayan kaygılı, sıkıntılı durum.
172	Küz aldında maқты, küz artında süvge	İkiyüzlü, içten pazarlıklı kişi.
173	Küz aldında toruv	Akıldan çıkmamak.
174	Küz aldında yıldızlar uynav	Sert ve şiddetli bir darbe yüzünden göz önünde yıldızlar oluşmak.
175	Küz alğa kitërev	Bk. Küz aldına kitërev.
176	Küz algısız	Hayranlıktan gözünü ayıramayacak bir hâlde.
177	Küz alışuv	Bir yerde, toplulukta konuşmadan birbirine bakmak, göz işaretiyle konuşup anlaşmak.
178	Küz alları (aldıları) karañılanuv	Keyfi kaçıp etrafın karanlık görünmesi.
179	Küz alları çëp çuvar buluv	Güçlü bir ışık sebebiyle bakamaz, göremez olmak veya bir görüntü karşısında hayran kalmak.
180	Küz alları kük tötën bulğançı	Uzun müddet sudan çıkmayıp üşüyen çocuğu tasvir etmek için kullanılan bir deyim.
181	Küz allarına kitërep bastıruv	Söyleyerek, yazarak veya edebi tasvirle hayalde canlandırmak.
182	Küz almasıday saqlav	Bk. İkë küzë këbëk saqlav.
183	Küz almasın arlı-birlë oçırtuv	Birisine veya bir şeye çok hayran olup onun etkisinde kalmak.
184	Küz almaşuv	Baktığı şeyi yanlış görmek, göz yanılmak.
185	Küz almav	Gözünü ayıramamak, hayranlıkla bakmak.
186	Küz artında	Arkasından, kendisinin olmadığı bir zamanda.
187	Küz atıp aluv	Şöyle bir bakıvermek.

188	Küz atıp yöröv (toruv)	Ele geçirmek için peşinden koşmak.
189	Küz atuv	1. Anlamlı bakışlarla karşıdakini ele geçirmeyi istemek, tavlamaya çalışmak. 2. Ümit etmek, ümitlenmek.
190	Küz bëlen kaç arasında	Kısa bir zaman içinde, çok çabuk.
191	Küz bëtërv	Görme kabiliyeti azalmak.
192	Küz bëteštërv	Bk. Küz bëtërv.
193	Küz bëtüv	Körleşmek, görmemeye başlamak.
194	Küz beylenüv	Hava kararmaya başlamak, alaca karanlık olmak.
195	Küz beyleş	Olmayan bir şeyi var gibi gösterip yanıltma, gerçek durumu gizleme.
196	Küz bizmenë	Genel görüş, kamuoyu görüşü.
197	Küz buvuv	Hipnotize etmek.
198	Küz buyav	Yanıltmak, gösterişle aldatmak, göz boyamak.
199	Küz buyavçı	Göz boyayan, aldatıcı, yalancı kişi.
200	Küz cirge tōšüv	Utanmaktan veya uygunsuz bir durumdan dolayı yere bakmak.
201	Küz citmeslëk	Gözün göremeyeceği uzaklıkta veya yükseklikte olma.
202	Küz citmev	1. Tamamiyle kontrol etmek mümkün olmamak. 2. Bir şey yapmak için güç yetmemek, gerçekleşmesi mümkün olamamak. 3. Bir işin sonucunu kestirememek, tahmin edememek.
203	Küz cittë, kül citmedë	Görüp beğendiği bir şeyi elde etmeyi çok isteyip de edememek.
204	Küz çağıldırğıç	Güçlü ışık, parlaklık veya güzelliğiyle dikkatleri üzerine çeken, alımlı kişi.
205	Küz çama	Bk. Küz ülçemë
206	Küz çıgıv	Kör olmak.

207	Küz çuvarlanuv	Renkli, karışık, parlak nesnelere arasında göz yanılmak.
208	Küz de açtırmav	Karşıdakine fırsat tanımamak, başka bir iş yapmasına vakit ve imkân vermemek.
209	Küz de almıyça karav	Bir şeye sürekli bakmak.
210	Küz de kaç urınına kürüv (totuv)	Çok hürmet etmek.
211	Küz de salmav	Dikkate almamak, hesaba katmamak, göz önünde bulundurmamak.
212	Küz de yommav	Uyumamak.
213	Küz de yommyça	Utanmadan, çekinmeden yalan söyleyerek.
214	Küz dürt buluv	Beklenmedik bir haber karşısında şaşkınlıktan gözlerini kocaman açarak bakmak.
215	Küz ëlënüv	Uyku gelmesinden dolayı göz kapakları isteği dışında kapanmak.
216	Küz ilegë aša (küz ilegënnen) ütkerüv	Kontrol etmek, eleştirel bir gözle incelemek.
217	Küz iyeleşüv	Önceden iyi göremediği bir şeyi sonradan görür olmak.
218	Küz iyermes tizlëk bëlen	Çok çabuk, şimşek hızıyla.
219	Küz iyermiy	Gözün göremeyeceği kadar çabuk hareket etmeyi ifade eden bir söz.
220	Küz qalaylanuv	Sarhoşluktan karşısındakini göremez hâle gelmek.
221	Küz qamaştırıgıç	Gözleri kamaştıracak ölçüde.
222	Küz qarağan yaqqa	Belirsiz bir tarafa.
223	Küz qarağı buluv	Bk. Küz-qolaq buluv.
224	Küz qaramışı	Bakış.
225	Küz qarap tarğanım	Göz bebeğim, gözümün nuru.
226	Küz qarasıday (qarası këbëk) saqlav	Gözünü gibi bakmak.
227	Küz qarasım tügëp	Gözlerini dikip, bütün dikkatiyle bakarak.

228	Küz k�rf�kler� s�r�l�v	Uykusu gelmekten veya çok düşünmekten dolayı göz kapakları aşağı düşmek.
229	Küz keŐeŐe	Göz bebeği.
230	Küz kıryıyı b�len �arav / K�z kıryım �na saluv (t�Őer�p �t�v)	Dikkat etmeden, Şöyle bir bakıvermek.
231	K�z kısuu / K�z kısuŐu	G�z kırpmak.
232	K�z kızarday	Arzu eder gibi, ister gibi.
233	K�z kızdırıp y�r�v	Arzulamak, istemek.
234	K�z kızıp y�r�v	Bk. K�z kızuu.
235	K�z kızuu	İstemek, arzu etmek.
236	K�z �ori�ı �aytuv	G�z�n görme gücü, keskinliği azalmak.
237	K�z k�y�ğe bulıp y�r�v	Bir kimseye sakatlığı, hastalığı veya fakirliği nedeniyle �z�lmek, acımak.
238	K�z k�rd�, �ulđa tiymed�	Bir Şeyi görüp isteyip ele geçirememek.
239	K�z k�r�m�	Gözle görülebilecek mesafe.
240	K�z k�r�m� citmesl�k	Bir bakışta görülemeyecek kadar büyük, uzun.
241	K�z k�r�r	Söylemekle olmaz, zamanı gelince görürsün.
242	K�z k�r�n keŐe	Yakından tanıdık olmasa da bir yerlerde görülen, daha önce karŐılaŐılmıŐ kişi.
243	K�z kürmegen, �olak iŐ�tmegen	Őimdiye kadar görülmemiŐ, akla gelmemiŐ çok yabancı, tuhaf yeni Şey veya durum hakkında.
244	K�z kürmegen, �olak iŐ�tmegen, k�n�lge kilmegen, t�Őke kürmegen	Bk. K�z kürmegen, �olak iŐ�tmegen.
245	K�z k�ter�p �arav	Başını kaldırıp bakmak.
246	K�z nenes�	Bk. K�z keŐeŐe.
247	K�z nurım	sevgi. Gözümün nuru, kıymetlim.
248	K�z o�ı b�len �arap aluv / K�z o�ın saluv / K�z o�ın t�Őer�p aluv	Gizli bir dikkatle, fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye

		çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak.
249	Küz östënde çara kaç	Bk. Küz östënde kaç.
250	Küz östënde kaç	Çok kıymetli, aziz, özel, nam sahibi kişi.
251	Küz saluv / Küz salıp aluv (yörüv, toruv, çığuv)	1. Dikkatle bakmak. 2. Bir duruma, bir kişiye veya bir şeye dikkat ederek, onu gözeterek yürümek. 3. Devamlı bakmak, takip etmek, gözden kaçırmamak. 4. Kendisine ait mülkü bir baştan bir başa gezip kontrol etmek.
252	Küz satuv	İşsiz güçsüz bakınıp durmak, aylak aylak gezmek.
253	Küz şakayuv	Şaşırmak.
254	Küz şakmağ buluv	Bk. Küz şakayuv.
255	Küz taşı çıkқан	<i>ağız</i> . Çok belli, göze batacak kadar ortadaki şeyi görmeyen kişi için söylenen bir söz.
256	Küz taşlav	Bir şeyi, bir yeri çabucak incelemek.
257	Küz tēğep bağuv	Dikkatle, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.
258	Küz tēkev	Gözünü bir noktaya odaklayıp bakmak.
259	Küz tēregē	Dayanak.
260	Küz tışta çaluv	Işığın yoğun olduğu bir yerden daha karanlık bir ortama girildiğinde kısa bir zaman için görüş bulanmak.
261	Küz timesën, küz tiye kürmesën	Maşallah, nazar değmesin.
262	Küz tişēğēñnē ağartma	Boş yere, çabuk öfkelenen kişiye alaylı bir biçimde söylenen söz.
263	Küz tiydērüv	Bk. Küz tiyüv.
264	Küz tiyërmegeyëm	Bk. Küz tiyüv.
265	Küz tiyüv	Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlardan ötürü kötü bir duruma düşmek.

266	Küz tonuv	Çok beklemek.
267	Küz totuv / Küz totıp toruv.	1. Bir şeyin kendisinin olacağını ümit ederek bekleyip durmak. 2. Bir yerden, kişiden yardım beklemek.
268	Küz töbemesë	Maksat, amaç, gaye, ideal.
269	Küz töbëne fonar utırtqannar	Gözünü morartmışlar anlamında bir deyim.
270	Küz töbev	Gözünü ayırmadan, bütün dikkatini bir noktada toplayarak bakmak.
271	Küz töplerë qara yangan	Bk. Küz töbëne fonar utırtqannar.
272	Küz töplerë kımrıcu	Ağlayacak duruma geldiğinde göz pınarları kaşınmaya başlamak.
273	Küz töşërëp yörüv	Uzaktan izlemek, takip etmek, merak edip arkasından yürümek, gözünden kaçırmamak.
274	Küz töşërüv (töşërëp aluv)	Merakla bakmak.
275	Küz töşüv (töşëp yörüv)	Hayranlıkla bakmak, arzulamak, hoşuna gitmek.
276	Küz tuya kürüv	Çokça bir araya gelinemeyen, özlenilen birini doyasıya görmek.
277	Küz uğıñ töşëp qalmasıñ	Başkasının yediği yemeği görüp, canı çeken kişiye söylenen bir söz.
278	Küz uğıñ töşëp qalmasıñ	Yemeğin üstüne gelen kişi yemeğe davet edilirken söylenen bir söz.
279	Küz uñına aluv / Küz uñında totuv	Gözden kaçırmamak, unutmamak, hesapta tutmak.
280	Küz uñınnan ciberüv	Dalgalıktan, dikkatsizlikten görememek.
281	Küz uynatuv	Zekice, kurnazca bakmak.
282	Küz ülçemë	Göz oranıyla belirlenen miktar.
283	Küz yazdıruv	İzini kaybettirmek, kaçıp gözden kaybolmak.
284	Küz yazuv	Kaybetmek, görünmemek.
285	Küz yeşë derya bulıp aqtı	“Çok göz yaşı döküldü” anlamında bir deyim.
286	Küz yeşë qatış (aralaş) kölüv	Gözyaşıyla sevinci birbirine karışmak.

287	Küz yeşē kül buldı	Çok gözyaşı döküldü.
288	Küz yeşē totuv (töşüv)	Kötülük ettiğı birinin ahı tutmak.
289	Küz yeşēm totsın	Kendine çok zulüm eden, gözyaşı döktüren kötü kişi için edilen bir beddua.
290	Küz yeşēn eşke yotuv	Hasretini, özlemini içinde tutmak, gizlemek.
291	Küz yeşēn tüktürüv	Kişiye pek çok sıkıntı vermek, azap çektirmek, gözyaşı döktürmek.
292	Küz yeşēne buviluv	Bk. Küz yeşēne töyölüv.
293	Küz yeşēne itegē tuldı	Çok ağladı, göz yaşına boğuldu. (Çocuklarla alay etmek, onları kızdırmak için kullanılan bir söz.)
294	Küz yeşēne töyölüv	Elinde olmaksızın, ister istemez gözleri dolmak.
295	Küz yeşlerē aşa kölüv	Ağlanacak hâle gülmek veya bu durumu bir hicivle tasvir etmek.
296	Küz yomğançı	Çok kısa bir sürede.
297	Küz yomıp aluv	Yarım uyku hâli.
298	Küz yomıp aluv (ala almav)	Bk. Küz yomuv.
299	Küz yomıp arav	Bk. Küz yomuv.
300	Küz yomıp tabuv	Belli bir yerdeki belli bir şeyi akılda tutup bulmaya alışkın olmak.
301	Küz yomuv	1. Görmezden gelmek. 2. Hiçbir şeyden çekinmemek.
302	Küz yögertēp ıgıuv	Göz gezdirmek.
303	Küz yörtēp ıgıuv	Bk. Küz yögertēp ıgıuv.
304	Küz yörtüv	1. Bk. Küz yörtēp ıgıuv. 2. Dışarıdan bakıp gözlemek, dikkatini başkasına yöneltmek.
305	Küz-baş aluv	Biraz boş kalmak, sıkıntılardan kurtulmak.
306	Küzde üp bulıp tora	Devamlı meşgul eden, rahatsız eden kişi veya uygunsuz iş hakkında söylenen söz.

307	Küzde totuv	Çok değer vermek, saymak, örnek göstermek.
308	Küzden [allı-göllë] utlar kürëüv	Başa, göze alınan darbeden ötürü gözünün önünde kıvılcımlar görmek.
309	Küzden cibermev (ıçkındırmav)	Sürekli bakmak, gözetip durmak, gözden kaçırmamak.
310	Küzden ğayıp buldı	1. Ortadan çekilmek, görünmez olmak, kaybolmak. 2. Savaşta haber alınmaksızın kaybolmak.
311	Küzden ıçkındıruv	Görmemek, farkına varmamak, gözden kaçırmak.
312	Küzden qaluv (yazuv)	Kör olmak.
313	Küzden kiçëriuv (ütkeriuv)	Gözden geçirmek.
314	Küzden perde alınuv (küteriüv, kitiv)	Hakikati görmek.
315	Küzden sarımsaq suvı sığuv	Yalandan ağlamak.
316	Küzden töşëriuv	Kişinin adına leke sürmek, itibarını zedelemek.
317	Küzden töşüv	Bir kişi veya şey değerini yitirmek.
318	Küzden yoqı kaçuv (oçuv)	Uykusu kaçmak.
319	Küzden yuğaluv	Gözden kaybolmak.
320	Küzë açık këşë	Gözü açık kişi.
321	Küzë alaqqannağan	<i>ağız</i> . Birine olan aşkından veya çok heyecanlanmaktan nereye bastığını, oturduğunu bilemez hâle gelmek, eli ayağına dolaşmak.
322	Küzë asqa salınuv	Utanmak, çekinmek, bundan dolayı gözlerini yere eğmek.
323	Küzë bëlen aşav	Bir kişiye çok istekle, beğeniyle veya öfkeyle dik dik bakmak.
324	Küzë bëlen yota	Bk. Küzë bëlen aşav.
325	Küzë çëleygen	Gözlerini yuvasından çıkararak bakmak.
326	Küzë çëpeşken	Gözleri çapaklanmış kişi.
327	Küzë çıqqan	Bir işte uzun yıllar çalışmış, tecrübe sahibi, uzman kişi.

328	Küzē çıkқан nerse	Önündeki şeyi görmeyen, her şeyi devirip kıran dikkatsiz, sakar kişi için kullanılan bir söz.
329	Küzē de açtırmav	Saldırmak, üzerine yürümek, kötü sözler söylemek.
330	Küzē de yözē	“Yalanım varsa söylesin, işte yüzü!” anlamında bir söz.
331	Küzē eserüv (beserüv)	Heyecandan dolayı gözlerinde değişiklik hasıl olmak.
332	Küzē eytēp tora	Gözünden anlaşılıyor.
333	Küzē ıçkınuv	Bk. Küzē kitüv.
334	Küzē karağan yakka üzē kaya	Nereye gideceğini bilemeyen kişi için söylenir.
335	Küzē qatı	Baktığı kişiye zarar veren, nazarı degen göz.
336	Küzē qaytuv	Kişinin görme kabiliyeti azalmak.
337	Küzē kirteden çıkқан	Öfke veya şaşkınlıktan gözleri irileşmek.
338	Küzē kitüv	Çorabın veya eldivenin ilmeği kaçmak.
339	Küzē kümēr bulsın	Bir başkasına çok fazla cefa, bela, kaza getiren kişi için söylenen bir beddua.
340	Küzē mañgayına mēngen	1. Heyecandan etrafını görmemek, tanımamak, yalpalayarak yürümek. 2. Şaşırmak.
341	Küzē oçlı	1. Etraftaki her şeyi çabukça görüp, farkına varan kişi. 2. Hırsız.
342	Küzē öske mēngen	Bk. Küzē mañgayına mēngen.
343	Küzē piçet kēbēk	Yuvarlak gözlü.
344	Küzē şakmaq kēbēk	Genellikle uykusu kaçan çocuk hakkında kullanılan bir söz.
345	Küzē şar buluv	Şaşırmak, hayran olmaktan dolayı gözünü genişçe açıp kalakalmak.
346	Küzē taşқан (taşıp çıkқан)	Bk. Küzē kirteden çıkқан.
347	Küzē toruv	Göresi gelmek.
348	Küzē toz buluv	İlgi duymaktan veya hayranlıktan gözleri parıldamak, gözlerini alamamak.

349	Küzě törtěp tişken kěběk	1.Uyumuyor, uyumaya da niyeti yok. 2.Gözü yuvarlak, nokta gibi görünen çukur gözlü kişi.
350	Küzě tutnağan	Sarhoş.
351	Küzě tuymağan	Yedikçe yiyen, gözü doymayan.
352	Küzě tüben, küñělě süren	Gözlerini aşağı devirmiş bir şekilde gezen keyifsiz, mutsuz kişi.
353	Küzě uynav	Sahip olmak istemek, arzulamak.
354	Küzě yaltırıy, üzě ҡaltırıy	Bir şeyi hem çok isteme hem de ona sahip olmanın doğuracağı sonuçlardan korkma durumunu ifade eden bir söz.
355	Küzě-başı aҡayған	Bk. Küzě alaқannağan.
356	Küzě-başı alakayған (tonған)	Bk. Küzě alaқannağan.
357	Küzěběz küzlerden kitmiy	Aşktan, sevgiden dolayı gözlerini birbirlerinden alamamak, uzun uzun bakışmak.
358	Küzěgěžnė ҡort җaққırları	Gözünüzü arı soksun anlamında bir ilenme sözü.
359	Küzem citmiy	Bir işi yapacağına inanmamak, kendinde o işi yapacak güç ve yeterlilik bulamamak.
360	Küzem җeҗrep җıқsın	Bir şeyin doğruluğuna inandırmak için edilen yemin.
361	Küzem ҡaldı	Gözüm kamaştı.
362	Küzem ҡarası	Göz bebeğim, kıymetlim.
363	Küzem kürmesēn	“Başıma kötü bir şey gelmesin.” anlamında kullanılan bir söz.
364	Küzem yomsam küz aldında	Zihninde canlandırma, tasarlama, hatırlama.
365	Küzeme kürenemē dip toram	Uzakta olduğu sanılan biri umulmadık bir anda ortaya çıktığında “hayal mi görüyorum?” anlamında söylenen bir söz.
366	Küzeme kürenesē bulma	Bk. Küzemnen yuғal.
367	Küzeme kürenme	Bk. Küzemnen yuғal.

368	Küzəmnəñ nuri	Gözümün nuru, kıymetlim.
369	Küzənnen yugal	Gözüm görmesin anlamında bir söz.
370	Küzən açalaq-yomalaq kitəriv	Gözünü bir açıp bir kısarak bakmak.
371	Küzən açuv	Bir şeyin farkına varmak, gözünü açmak.
372	Küzən alğan kigevəndey	Nereye gittiğini bilmeyen kişi hakkında söylenen bir söz.
373	Küzən almastan (almıyça)	Bir şeye sürekli bakarak, gözünü ayırmadan.
374	Küzən botaktan saqlamıy	Korkusuz, cesur kişi.
375	Küzən bülteytəp	Gözünü büyükçe açarak.
376	Küzəñ çeçrep çıksın	Sıkıntı veren, zulmeden kişi için söylenen bir beddua.
377	Küzən çekəreytəp	Görmeye çalışmak, görebilmek için gözlerini kocaman açmak.
378	Küzən çəlt-çəlt yomuv	Göz kapağını kapatıp açmak.
379	Küzən çətke aluv	Biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek.
380	Küzəñ çıqқан nerse	Gözünün önündeki şeyi görmeyip takılıp düşen, etrafı kırıp döken sakar kişi için söylenilir.
381	Küzən de açtırmav	Başka bir iş yapmasına vakit veya imkân vermemek.
382	Küzən de salmıy	Dikkate almıyor.
383	Küzən de yommıy	Utanmadan, çekinmeden yalan söylüyor.
384	Küzəñ qalmasıñ	Birinin yediği bir şeyi gören veya arzulayarak bakan çocuğa bu yiyecekten verildiği zaman söylenir.
385	Küzən qan alğan	Bk. Küzən may başqan.
386	Küzən qılaytuv	Gözlerini yana doğru devirerek memnuniyetsiz bir şekilde bakmak.
387	Küzəñ qutır urmı tügəldər bit	Baktığını görmeyen, arayıp duran kişi için kullanılır.
388	Küzəñ kügerər	Beklemeye dayanamazsın.

389	Küzēn küzden almıy	Hayranlıkla bakmak, gözünü başka yere çevirememek.
390	Küzēn küzden yeşere	Göz göze gelmekten kaçıyor anlamında bir söz.
391	Küzēn may başkan	Rahatlıktan, zenginlikten başkasının durumunu görmeyen, anlamayan kişiler için kullanılır.
392	Küzēn oçlaytıp qarav	Başkalarına fark ettirmeden birine sert bir şekilde bakmak.
393	Küzēn şakmaqlandırıv (şakmaqlatıv)	İyice eğilerek, gözlerini genişçe açıp odaklanarak bakmak.
394	Küzēn şar açıp	Şaşkınlıktan veya öfkeden gözlerini genişçe açarak bakmak.
395	Küzēn şunda qalsın	1. Çocuğa veya değerli bir eşyaya hevesle bakan kişinin gözünün değmemesi için onu başka bir yere çevirip, başka bir şeye bakması sağlandığında söylenen bir söz. 2. Burada gördüğün kötü durum dışarıya yayılmasın, gördüklerin burada kalsın.
396	Küzēn tegetetüv	Yüzüne bakmaya cesaret edemediğinden veya utandığından gözlerini başka tarafa çevirmek.
397	Küzēn tērep katқан	Konuşmaksızın, bir yere veya birine dikkatle bakmak.
398	Küzēn tıcraytıv	Bir duraksamadan çekinmeden devamlı bakmak.
399	Küzēn tırnap torıv	Bk. Küznē tırnap açıv.
400	Küzēn tondırıv	Paydan mahrum kalmamak için ben de buradayım dercesine gözlerini açarak kendini belli etmek.
401	Küzēn tozlandırıv	Bir kadına cinsel duygu ve istekle bakmak.
402	Küzēn tötēn alğan (qaplağan)	Kaygılanmayı, hüzünlenmeyi ifade eden bir söz.
403	Küzēn tüben salıp	Gözlerini yere eğerek.
404	Küzēn yırtıp torıv	Uykuyu açmak için gözleri ovuşturmak.
405	Küzēn yomdı	Öldü.
406	Küzēn yuldan almıyça	Gözünü yoldan ayırmadan.

407	Küzən-başın eylendëriüv	Kendine aşık etmek, bağlamak; peşinden koşturmak.
408	Küzənde at toyağı özlerë kürëne	Gözleri fıldır fıldır dönme.
409	Küzənde tayağ özlerë kürëne	Zeki, kurnaz kişi hakkında.
410	Küzənde ut uynıy	Gözleri parlıyor, gözleri ışık saçıyor.
411	Küzëne aq (yon) çıqқан (üsken)	Gözünün önündeki şeyi göremeyen kişi.
412	Küzëne basuv	Halk oyununda esas noktaya, merkeze basmak.
413	Küzëne berëp eytöv	Bk. Küzëne terep eytöv.
414	Küzëne bürene üsken	Bk. Küzëne aq yon (yon) çıqқан (üsken).
415	Küzëne çayqap eç	Kişinin birinden istediği şeyi vermemesi durumunda veya birinin malını, eşyasını zorla çekip alan kişiye söylenen bir söz.
416	Küzëne de ėlmiy	Dikkate almamak, hesaba katmamak.
417	Küzëne dönyalar kürënmiy	Kendi derdi dolayısıyla hiçbir şeyi önemsememek, gözü görmemek.
418	Küzëne gëne qarap tora	Birinin buyruğunu yerine getirmeye hazır bulunmak.
419	Küzëne qarayıp totuv	Birini kendine tamamiyle kul etmek, gözünün içine baktırmak.
420	Küzëne kërërdey bulıp	Hayranlıkla, gözünü ayırmadan bakarak.
421	Küzëne kırıp sal	Kendinden bir şey istenildiğinde vermeyen, sakınan, esirgeyen, kişi için kullanılır.
422	Küzëne kırıp salırğa suqır bër tiyën biröv yuq	<i>alay</i> . Kıymetsiz, değersiz, yardıma değmez anlamında kullanılan bir deyim.
423	Küzëne Mekke taşın kırıp salğan	Kendini mübarek biriymiş gibi gösteren kişiler için söylenen alay ifade eden bir söz.
424	Küzëne mük üsken	Önündeki şeyi görmeyen, dikkatsiz kişi hakkında.
425	Küzëne sörmë itëp tart, kolağıña alça itëp kiy	Bunu sakın unutma, aklından çıkarma.
426	Küzëne terep eytöv	Birinin kusurunu yüzüne söylemek.

427	Küzəne tøyər üsken	Bk. Küzəne mük üsken.
428	Küzəne yeşə tērelüv	Ağlayacak kadar duygulanmak.
429	Küzəne yotluv	Başkasının gözüne sürekli olarak bakmak.
430	Küzənəñ kişesə bēlen qarav	Bk. Küzənəñ tübesə bēlen qarav.
431	Küzənəñ mayı yuq, süzənəñ cayı yuq	Anlatmaya başladığı bir konuyu bitirmeden başka bir konuya geçen kişi için kullanılan bir söz.
432	Küzənəñ tübesə (tüsemə) bēlen qarav.	Birine aşağılayıcı bir gözle bakmak.
433	Küzənəñ yeşə kipkenə yuq	Çok ağlayan çocuk veya büyük üzüntüler yaşamış kişiler için söylenir.
434	Küzənəñ yeşə kül buldı	“Çok ağladı, çok gözyaşı döktü.” anlamında bir deyim.
435	Küzəne-yözəne qarastan	Karşısındaki kişinin makamına bakmaksızın.
436	Küzəñnə ala almassıñ	Güzelliğinden gözünü alamazsın anlamında bir söz.
437	Küzəñnə kügertüv	Çok uzun süre beklemek.
438	Küzəñnə yeşertme	Sakın ağlama.
439	Küzənnen ağıza da tora	Sürekli ağlayan kişiler için kullanılan bir söz.
440	Küzənnen bər de cibermiy	Çok kıymet verilen bir kişiyi veya şeyi ifade eden söz.
441	Küzənnen itēp	Kap doluncaya kadar, ağıza kadar doldurarak.
442	Küzəñnəñ qarası bēlen qara	Önündeki şeyi görmüyorsun anlamında, kişiyi utandırmak için söylenen deyim.
443	Küzənnen küz almav	Aşktan, hayranlıktan gözlerini gözlerinden alamamak.
444	Küzənnen tozlı su ağıza	Sulu göz kişiler için söylenen bir söz.
445	Küzənnen tötən çığuv	Çok öfkelenmek.
446	Küzənnen yeş berēp çığuv	Ağlamak.
447	Küzənnen yeş kipmiy	Sürekli ağlar durumda olan kişi için söylenen bir söz.

448	Küzge aq bulıp töşüv	Görmek istenilmeyen, sevilmeven bir kişinin gelip keyif bozmasını ifade eden bir deyim.
449	Küzge aq-kara küränmev	1. Bir şeye dikkat etmemek. 2. Öfkeden, sarhoşluktan veya korkudan dehşete kapılmak, paniğe kapılmak.
450	Küzge alırlıq	Dikkate alınacak ölçüde, dikkate almaya değer.
451	Küzge aluv	Dikkate almak, düşünmek.
452	Küzge berëliuv / Küzge berëlep toruv	Dikkati üzerine çekmek.
453	Küzge çalınuv	Gözüne çarpmak, görmek.
454	Küzge çebën bulıp kërüv	Bk. Küzge çüp bulıp kërüv.
455	Küzge çemëtöp salırğa da yuq	Bk. Küzge sörmə itöp tartırğa da yuq.
456	Küzge çüp bulıp kërüv (toruv)	Olur olmaz her işe karışmak, maydanoz olmak.
457	Küzge çüp bulıp yörüv	İstenmeyen kişi her daim göz önünde olmak, yakınında dolaşmak.
458	Küzge çüp saluv	Birinin işine engel olmak, ona kötülük yapmak.
459	Küzge de küränmiy	Çok küçük, önemsiz, değersiz bulunmayı ifade eden bir söz.
460	Küzge ëlep	Az da olsa dikkat ederek.
461	Küzge qadalğan qılçık këbëk	İstenmeyen bir kişinin devamlı göz önünde bulunmasını ifade eden bir söz.
462	Küzge qarap aldav (yalğanlav)	Gözünün içine baka baka yalan söylemek.
463	Küzge qarap can satuv	Söylediği sözü inkâr ederek gözünün içine baka baka yalan söylemek, aldatmak.
464	Küzge qarap eytöv	Karşıdaki kişinin makamına bakmaksızın cesaretle kusurunu yüzüne söylemek.
465	Küzge qarap sır tana	Yalanı, ihaneti ortaya çıksa bile inkâr edip aldatmaya devam eden kişi.
466	Küzge kërem dip toruv	Göze girmek için dolanıp durmak.

467	Küzge kërëp bara	Göze girmeye çalışan kişi hakkında kullanılan bir deyim.
468	Küzge kërgen çüp buluv	Beklenmedik bir sıkıntı ortaya çıkmak.
469	Küzge kırıp salırğa bër tiyën birmim	Bk. Küzëne kırıp salırğa suqır bër tiyën bëröv yuq.
470	Küzge kırıp salırğa da yuq	Hiç yok.
471	Küzge kırıp salırlıq	Çok kıymetli, nadir anlamında kullanılan bir deyim.
472	Küzge kibegë këre	“Yüzümüze gülse de arkamızdan konuştuğunu duyuyoruz.” anlamında bir söz.
473	Küzge kibek oçıruv	1. Aldatmak, kendini olduğundan farklı göstererek övünmek. 2. Birini kendine bağlamak için ona samimi olmayan övgü dolu sözler söylemek, iltifatlar etmek.
474	Küzge köl siböv	Aldatmak.
475	Küzge kürëndë, qulğa tiymedë	Ümit edilen bir şeyi sadece görmek, ele geçirememek.
476	Küzge kürënëp	Bir değişim dışarıdan belli olarak.
477	Küzge sörëm ciberöv	Bk. Küzge tötën ciberöv.
478	Küzge sörme itëp tartırğa da yuq	Az da olsa yok, hiç yok.
479	Küzge sörtërge suqır bër tiyënë yuq	Çok fakir.
480	Küzge söyel buluv	Sıkıntı verecek, engel teşkil edecek şekilde etrafta dolanmak.
481	Küzge taşlanıp tora	Bk. Küzge taşlanuv.
482	Küzge taşlanuv	Diğerlerinden farklı bir özelliği olmasından ötürü dikkat çekmek.
483	Küzge tërep aldıy (yalğanlıy)	Gözünün içine baka baka yalan söylüyor.
484	Küzge tërep eytöv	Kendi haklılığını korkmadan çekinmeden, karşısındakinin gözünün içine bakarak söylemek.
485	Küzge toman ciberöv	Bk. Küzge tötën ciberöv.
486	Küzge törtseñ kürënmes	Çok karanlık, zifiri karanlık.

487	Küzge tüşken kılcıktay	Varlığıyla çok göze batan, kişiyi rahatsız eden, can sıkan kimse, iş veya mesele.
488	Küzge tötën bulıp käre	Becerekli, elinden bir şey kurtulmayan kişi için söylenir.
489	Küzge tötën ciberüv	Yapmacık, samimiyetsiz, güzel sözlerle birini kandırmak, aldatmak.
490	Küzge tuzan ciberüv	Bk. Küzge tötën ciberüv.
491	Küzge yoğı kërmev	Uyuyamamak, uykusuz kalmak.
492	Küzge-başka kürëñüv	Zaman zaman görüşmek, tesadüf etmek, karşılaşmak.
493	Küzge-başka taşlanuv	Dikkati kendine çekmek istemek.
494	Küzge-küz karşıp aluv	Konuşmaksızın manalı bir şekilde bakışmak, bakışarak anlaşmak.
495	Küzge-küz karşıp toruv	Birbirine bakıp durmak, göz göze bakışmak.
496	Küzge-küz karşıp yeşev	Göz göze, diz dize yaşamak.
497	Küzge-küz oçraşuv	Buluşmak.
498	Küzge-küz söyleşüv	Yüz yüze konuşmak.
499	Küz-ķolaķ buluv	Gözetmek, korumak, bakmak.
500	Küz-ķolaķ işetmegen	Yeni şey, yeni durum hakkında.
501	Küz-küz beylev	Perde veya giysileri teyellemek.
502	Küz-küzge söyleşüv (söyleştëriv)	Yüz yüze konuşmak.
503	Küzlë baĝana	Akılsız, aptal.
504	Küzlë bereñĝë	Akılsız, aptal.
505	Küzlë büken	Aptal, cahil, ahmak.
506	Küzlë suķır	Olayları, durumları göremeyen, aptal, ahmak.
507	Küzlë-başlı buluv	Bk. Başlı-küzlë buluv.

508	Küzler elcē-melcē kilüv	Güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak.
509	Küzler meñgēge yomiluv	Ölmek.
510	Küzlerē atılıp çıgarğa citēşken (tora)	Korku ve telaşı gözlerinden belli kişi için söylenen bir söz.
511	Küzlerē baznap tora	ağız. Gözleri parlayan kişi için söylenen bir söz.
512	Küzlerē begērennegen	Bir şeyi yapıp yapmama karşısında kararsız kalıp tereddütlü bir şekilde bakmayı ifade eden bir deyim.
513	Küzlerē bēlen yotılğan	Birini veya bir şeyi çok arzulayıp bütün varlığıyla ona tutunan kişi.
514	Küzlerē ecē-göcē kilüv	Gözler çabuk çabuk dönerek şeytanca ve çapkınca bakmak.
515	Küzlerē köyriy	Gözlerinde gizli bir sevgi ve istek belirmeyi ifade eden bir söz.
516	Küzlerē möldēreme yeş	Gözlerinde yaşlar birikmiş, ağladı ağlayacak kişi için kullanılan bir söz.
517	Küzlerē perevēzlenüv	Can vermek, ölmek.
518	Küzlerē pıyalalanuv	1. Gözler parlak bir zar ile kaplanmak. 2. Ölmeden önce gözler cam gibi parlamaya başlamak.
519	Küzlerē şırpı bēlen tēretken kük	Uykusu gelmiş çocuğun uyumak istemediğinden gözlerini iyice açarak yatmasını ifade eden bir deyim.
520	Küzlerē ut buluv	Gözlerinde heyecan, sevinç ve istek belirlemek.
521	Küzlerē ut çeçe	Çevresine güç telkin eder bir şekilde bakmayı anlatan bir söz.
522	Küzlerē ut uynıy (ut uynap tora)	Gözlerin sevinç ve istekten parlamasını ifade eden bir söz.
523	Küzlerē utırğan	Zayıflıktan gözleri içe doğru çökmüş gibi görünen kişiler için söylenen bir söz.
524	Küzlerē velfecēr uқыy	Uykusu gelmekten dolayı gözleri mayışıp uyuklamak. (Çocuklar veya sarhoş kişiler hakkında da söylenir.)
525	Küzlerēme ışanmıym	Hiç beklenmeyen bir şey veya kişinin görülmesi karşısında

		şaşkınlık ifade eden bir söz.
526	Küzlerēn (şarlandırıv) şarlandırıp qarav	Gözlerini kocaman açarak bakmak.
527	Küzlerēn aşka yeşerüv	Bk. Küzē aşka salınuv.
528	Küzlerēn batırıp qarav	Tam ve derinlemesine incelemek.
529	Küzlerēn çağıraytuv	ağız. Tehlike hissetmiş veya hissettirecek şekilde bakmak.
530	Küzlerēn çınayaq yasav	Sürpriz yaparak şaşırtmak.
531	Küzlerēn ğarēşke tēregen	Alay ifade eden bir söz.
532	Küzlerēn maylandırıv	Birine cinsel bir arzuyla bakmak.
533	Küzlerēn möldēretēp qarav	Ayrılmak istememekten veya öfkeden gözleri dolarak ağlamaklı yahut yalvarır bir şekilde bakmak.
534	Küzlerēn pēsi bebeĝē kēbēk kiyērēp	Göz bebeĝini büyütüp bir yere veya kimseye dik dik bakmayı ifade eden bir deyim.
535	Küzlerēn tasraytıp	Gözlerini genişçe açarak dikkatle bakmak.
536	Küzlerēn tērev	Gözlerini ayırmadan bakmak.
537	Küzlerēn tozdaytuv	Bk. Küzēn tozlandırıv.
538	Küzlerēn töymelendērēp	Gözlerini açarak merakla bakmak.
539	Küzlerēn tutırıp qarav	Gözlerini açarak öfke, heyecan, sevgi gibi duygularla bakmak.
540	Küzlerēnnen yeş möldērev	Gözleri dolup ağlamaklı olmak.
541	Küzlernē begēreytēp	Bir şeyi hasretle bekleyerek.
542	Küzlernē elcē-melcē kitērüv	Güçlü ışık veya parlaklık kısa bir zaman için görüşü bulandırmak.
543	Küzme-küz söyleşüv	Yüz yüze konuşmak.
544	Küzne açıp yomğançı, “ah” dip avız cıyğançı	Çok kısa bir sürede.
545	Küzne açıp yörüv	Etrafına dikkat ederek yürümek.

546	Küzně açırnav	Bk. Küzně açırnav.
547	Küzně aşka aluv	Bk. Küzě aşka salınuv.
548	Küzně an basuv (aluv)	Çok öfkeden gözü bir şey görmemek.
549	Küzně küzge terev	Göz göze bakmak, birbirine bakmak.
550	Küzně mēlt-mēlt kitēriv (ittēriv)	Gözlerini bir açıp bir kapatır hâlde yüzünde çaresizce bir ifadeyle durmak.
551	Küzně tırnap açuv	Uykudan uyanınca gözlerini ovalayarak açmak.
552	Küzně tomalav	Göz boyamak, aldatmak.
553	Küznēñ kirtesē	Göz bebeği, iris.
554	Küznēñ yavın ala	Bir şeyin parlaklığını ifade eden bir deyim.
555	Küzsēz bura	Kapı ve pencere yerleri oyulmamış tomruktan yapılmış duvar.
556	Küzsēz ya	Arka taraf, göz görmeyen taraf.
557	Mamır küz	Aştan ötürü mahmurlaştırmış göz.
558	Matur küzlerē akına	Güzel gözleri hürmetine.
559	Maylı küz	Şehvetle bakan göz.
560	Meē küzē kük yaltırıy	Karanlıkta parıldayan küçük ışık veya şehvetle bakan göz için kullanılan bir söz.
561	Meebbet küzēn saluv	Gönülden sevmek.
562	Meñgēge küz yomuv	Vefat etmek, ölmek.
563	Nek üzē, ikē küzē	Tam da öyle, hiçbir farkı yok.
564	Ni küz kürsēn, ni küzēm bēlen küriym ni kürem	Bir de ne göreyim!
565	Olı küz	Etrafındaki olayları veya eşyaları çabucak görebilen kişi.
566	Oyatın küzēne ırıp ēken	Utanmaz, edepsiz.

567	Ökë küz	Yuvarlak, büyük gözlü kişi için kullanılan bir söz.
568	Ömët küzë bëlen qarav	Ümitlenmek, ümit bağlamak.
569	Periy küzë, periy küzlerëdey	1. Kör lamba. 2. Karanlıkta belli belirsiz görünen ışık.
570	Pıyala küzë	Pencere gözü.
571	Rehim küzë bëlen qarav	Merhamet göstermek.
572	Sıñar küz	Mitolojide hastalık yayan, insanları yiyen tek gözlü bir canavar.
573	Sıñar küzën de salmav	Az da olsa dikkate almamak, hiç itibar etmemek.
574	Süzë bëtse küzë sorıy	Ağzıyla istemese gözüyle isteyen, dilenci tabiatlı kişi için kullanılan bir söz.
575	Şağay küz	Şaşırmış bir şekilde gözlerini açarak sabitleyip bakmak.
576	Şağmağ küz	Gözünü kocaman açarak bakan kişi.
577	Şefkat küzë saluv	Şefkatle bakmak.
578	Şilmiy küz	sevgi. Zeki, sempatik. (Çoğunlukla köpekler için kullanılır.)
579	Şomırt (kara küz, şomırt kara) çeç	Parlayan kara göz veya saç.
580	Şöbhe küzë bëlen qarav	Şüpheyle bakmak.
581	Şuşı yaqtı dönyanı küzëm kürmesën	Yapmazsam gözüm kör olsun.
582	Tamçı [da] küz yommav	Hiç uyumamak.
583	Taptıñ süz, kükey küz	Yersiz konuşuyorsun, boş konuşuyorsun anlamında bir söz.
584	Tavıq küz / Tavıq küz buluv	Tavuk karası hastalığı.
585	Tëğërmen küzë	Değirmenin tahıl konulan çukur yeri.
586	Tëlä bëlen (küzëñnen) tigenek alır	Söz söylemesini bilen, ağız iyi laf yapan, tatlı dilli kişi.
587	Temlä süz bëlen (maylı küz bëlen) gëne boz ërëtëp bulmıy	Güzel sözlerle dahi kalbi yumuşamayan kişi için söylenen bir söz.

588	Tenkıyt küzënnen kiçërv	Eleştirel bir gözle bakmak, ayrıntısıyla kontrol etmek, değerlendirmek.
589	Terë küz	Bir aşağılama sözü.
590	Tetiy [kullı] küzlë büken	Kendi ayakları üzerinde duramayan, ailesine maddi manevi bağımlı kişi.
591	Tilë küz	Oraya buraya bakan edepsiz kişi.
592	Torna küzë [këbëk]	Gözleri keskin, uzağı görebilen.
593	Toz [këbëk] küz	Keskin göz.
594	Tozsızını küzsöz de bële	Edepsizliğini herkes görüyor, biliyor.
595	Törtöp tişken küz	1. Gözleri açık, uyumayan çocuk. 2. Çevresinde olup bitenlere boş gözlerle bakan, ilgisiz kişi.
596	Tuķ küzlë	Gözü malda veya yiyecekte olmayan kişi.
597	Tuñ küz	Duygusuz, hissiz, donuk bakışlı kimse.
598	Tutnağan küz	ağız. Şehvetle bakan göz.
599	Tuymas küz	Bk. Aç küz.
600	Tuzanın [küzge] sörmë itiv	Eski yaşayışı, idealleri ön planda tutmak.
601	Uñ küz bëlen sul küz buluv	Birlik olmak, hep birlikte olmak.
602	Uñ küz saluv	İlgilenmek, özen göstermek, sakınmak.
603	Uñ küzë yılıy, sulı köle	İkiyüzlü kişi.
604	Uñ küzëm tarta heyërlëge bulsın	Gözüm seyiriyor, hayırlara gelsin.
605	Uñ küzën sul küzënnen kızgana	Çok cimri, pinti.
606	Uyav küzden töz küriv	Baktığı şeyi yanlış görmek, karıştırmak.
607	Üzë büken, küzë botak urını	Cahil, hiçbir şey görmemiş, zor anlayan kişi.
608	Üzë de küzë	Yalanım varsa söylesin, işte yüzü anlamında bir söz.

609	Üzë tuyğan, küzë tuymağan	Yetinmeyi bilmeyen, doyumsuz, açgözlü.
610	Üzëm de ikë küzëm	Bir başınayım, yalnızım.
611	Üzëm yukta küzëm yuk	Görmediğim şeye şahitlik yapamam.
612	Yahşı küz bëlen qarav	Saygı ve sevgi duymak.
613	Yaqtı küzde	Güneş batmadan önce, gündüz vakti.
614	Yaman küz	1. Sert bakışlı kişi. 2. Hırsız.
615	Yañır küzë töşüv	Yağmur atıştırmak.
616	Yarıy bëzge, maylı (çëpiy) küzge	Verilen hediye, makbule geçtiğini söyleyerek nezaketle kabul etmek, almak.
617	Yılan küzlë, arıslan tırnaqlı	Çok zeki, becerikli, güçlü kişi hakkında söylenir.
618	Yıla-yıla, küzëñ kara bulır	Çabuk ağlayan çocukları kızdırmak için kullanılır.
619	Yıltın küz	Bk. Yıltır küz.
620	Yıltır küz	Kurnazlığı gözlerinden belli olan.
621	Yoqlağanda da küzë açık	Çok uyanık kişi.
622	Yuğal küz aldımnan / Yuğal küzëmnen	Gözümün önünden kaybol, yok ol.
623	Yuğartın küz saluv	Tepeden bakmak, kendini çok üstün görüp karşısındakini küçümsemek.

2.13. Mañgay (Alın) İle İlgili Deyimler

1	Bakır mañgay	Ters, aksi kişi.
2	Mañgay astımnan qarav	Tanımamış gibi bakmak.
3	Mañgay tirë bëlen tapқан	Sıkıntılı bir şekilde çalışarak, alın teriyle kazanılmış mal.
4	Mañgayğa berëp eytöv (söyleşüv)	Doğrudan sertçe söylemek, yüze vurmak.

5	Maňgayğa cedre ciberüv	1. Acımasızca karşıda durup saldırarak söylemek. 2. Kendi kendini bitirmek, öldürmek. 3. İffet, namus.
6	Maňgayğa çıqqan bët këbək	Utanmaz, arlanmaz kişi.
7	Maňgayğa yazğan (yazılğan)	Bir olayın kişinin başına gelmesini Allah'ın yazmış olması.
8	Maňglay (maňgay) tirë	Alın teri.
9	Taş maňgay	1. Aksi kişi 2. Sabit fikirli.

2.14. Miy (Beyin) İle İlgili Deyimler

1	Çevke miyë eşken nerse	Aptal, ahmak.
2	Miy kıatuv	Aklı durmak, düşünemez hâle gelmek.
3	Miyë çerğen	Beyni çalışmayan, aptallaşmış kişi.
4	Miyë tüngen nerse	Hatırsız, unutkan.
5	Tilëgen miyë aşagan	Ahmak, akılsız kişi.
6	Miy çerüv	Zihni çok yorulmak, düşünemez olmak.
7	Miy kıaynav	Gürültüden başı ağrımak.
9	Miyë müklenüv	Aklı bir yerde kalmak.
10	Miyge kıabuv	Gürültülü sesin beyne tesir etmesi, baş ağrıtmak, iç bunaltmak.
11	Yuğa baş, sıyık miy	Kafası çalışmayan, ahmak, cahil.

2.15. Tël (Dil) İle İlgili Deyimler

1	Açı tëlle	Bk. Ağuv tël.
2	Ağuv tël	Kırıcı ve acımasızca konuşan kişi.

3	Akılım kırska, tēlēm ğaciz	Çok zeki, akıllı, kabiliyetli birinin özelliklerinden bahsettiğinde kendini aşağı görerek karşıdakini yüceltmek.
4	Almanı kürēp, aşamıy torıp tēlēm	Bir şeyi arzulayıp boş vaatlere kanıp, sonucunda o şeyden mahrum kalmak.
5	Ana tēlē	Ana dil.
6	Atı korğırı, isēmēn tēlge alsañ, tēl erem	Kötü, aşağılık birini zikretmek mecburiyetinde kalındığında söylenen bir ilenme sözü.
7	Avızı bar, tēlē yuk	Ağzı var dili yok.
8	Avızına tēlē sıymağan	1.Ağzına geleni söylemekten çekinmeyen, ağzı bozuk kimse. 2.Sır tutamayan, diline sahip olamayan kişi.
9	Avızına tēlē sıymıy, tēlēne süzē sıymıy	Ağzı bozuk kimse.
10	Ay-hay tēlēñ, tēl oçında bēzēñ!	Kırıcı ve ağır konuşan kişi için söylenen bir söz.
11	Baba tēl	Bir dilin diyalektlerini ifade eden söz.
12	Balık kēbēk tēlsēz	Hiç konuşmayan, susan kişi hakkında.
13	Bazar tēlē	Pazar ağzı, kaba dil.
14	Bēr tēlēne baş bula almav	Diline hâkim olamamak.
15	Bēr tēlge biş tēl	Bir işi yapmamak için çeşitli bahaneler ileri sürme.
16	Beylengen tēl	İçip sarhoş olmaktan kekeleyip, konuşamayan kişi için söylenir.
17	Bilde ıştan, tēlde süz tormav	Yaşlılığı ifade eden bir deyim.
18	Canlı tēl	1. Tasvirlerle zengin, sanatsal, edebi dil. 2. Konuşulan dil, edebi dil.
19	Çaya tēl	Hazırcevap kişi.
20	Çenēkēlē tēl	Acımasız, kötü dilli kişi.
21	Eçēdēr tēlē, duvamaldır üzē	Boş yere, çok çabuk öfkelenen, kızan sert sözlü kişi.
22	Ėçēndegē tışnda, küñlēndegē tēlēnde	Kalbi temiz, içi dışı bir kişi.
23	Erēm tēl	Kötü, acımasız dil.

24	Eytërge yözëm tëlëm barmıy	Söylemeye dilim varmıyor.
25	Eytkennen tëlëñ qalması idë	Verdiği sözü zamanında yerine getirmemiş birini azarlayarak söylenen söz.
26	Eytsem tëlëm köye (eylenmiy), eytmesem canım	Söylesem bir dert, söylemesem bir dert.
27	Ėzop tëlë	Kinayeli konuşma.
28	Ėaybet tëlëne qaluv (ëlegüv)	Bk. Këşë tëlëne kërüv (qaluv).
29	Ėalıq tëlëne töşüv	Bk. Ėalıq avızına kërüv (töşüv).
30	Ėel tëlëre bëlen eytüv	Tabiattaki tüm canlıların kendi arasında anlaşığı dil.
31	Ėoday tël açqıçı birsën	Allah zihin açıklığı versin.
32	İkë tëlë	Yüze başka, arkadan başka konuşan, ikiyüzlü kişi.
33	Qabındık tëlë	Öfkeli bir şekilde konuşan kişi.
34	Qaya kerek tëlge osta / Qaya kirekmegen tëlge osta	Ağız laf yapan, konuşmasıyla her durumdan kolayca sıyrılabilen, söz ustası kimse.
35	Kebëste tëlë bëlen eytkende, tağış bëniçe yafragı bar	Bir şeyi çok detayına inerek defalarca tekrar tekrar anlatan kişi hakkında söylenen bir söz.
36	Këçë tëlëm de tuymadı	Biraz uyumak, kestirmek, dinlenmek veya istirahat etmek.
37	Këçë tëlge de yoqmav	Yiyecek çok az gelmek, dışının kovuğuna bile gitmemek.
38	Këren tël	Bk. Ağuv tël.
39	Këşë tëlëne kërüv (qaluv)	Hakkında konuşmak, dedikodu yapmak.
40	Qızıl tël	Ağız laf yapan, konuşma yeteneğı olan kişi.
41	Qorama tël	Edebî esaslara uygun olmayan, dışarıdan alınmış veya uydurma kelimelerle oluşturulmuş yapma dil.
42	Qorçağı tël	Laf çıkarma, dedikodu yapma peşinde koşan kişi için söylenir.
43	Qorı tël bëlen yumalav	Aldatarak kişiyi kendine bağlamak, ele geçirmek.
44	Qorığa tël çarlav	Hayata geçmeyen kuru, boş şeyler söylemek.

45	Ƙoriŋa tɛl taldiruv	Sözü boşa gitmek, boşu boşuna konuşmak.
46	Ƙoş tɛlə	1. Hecelerin arasına başka hece ekleyip kelimelerin biçimlerini değiştirerek uydurulan bir konuşma türü. 2. Yumurtalı hamurdan yapılan, çeşitli figürler verilerek pişirilen ince hamur.
47	Ƙoş tɛlədey ƙat	Sevgililerin birbirlerine yazdıkları kısa notlar, yazılar.
48	Ƙulı bɛlen buyıy, tɛlə bɛlen sörte	Yaptığı hatayı, ayıbı söz ustalığıyla örtüyor.
49	Ƙulı bɛrnə eşliy, tɛlə ikənçənə	Ağzı başka söylüyor, eli başka işliyor.
50	Ƙulınnan da kile, tɛlənnen de	Hem işi bilen, becerikli hem de istediğini yaptırabilen, söz sahibi, nüfuzlu kişiler için söylenen bir söz.
51	Küñlände ni, tɛlənde şul	Gönlünde ne varsa dilinde de o olan, açıksözlü, içi dışı bir kişi.
52	Meçə tɛlə kük	Yağı ekmeğe çok ince bir şekilde sürmek.
53	Niçək tɛlə bara	Nasıl dili varıyor?
54	Oçlı tɛl[lə]	İğneleyici ve kırıcı konuşan, ağır sözler söyleyen kişi; açığözlü kişi.
55	Olı tɛlden ütmedə, kəçə tɛlge citmedə	Yiyecek çok az geldi anlamında bir deyim.
56	Ozın tɛllə	Dedikoducu.
57	Pəsiy tɛlə kəbək	Çok ince ekmek dilimi veya ekmek diliminin üzerine incecik sürülmüş yağ.
58	Sandugaç tɛlə kirekmə siña	Bir şey yerken naz eden, yemek seçen kişi için kullanılır.
59	Söyliyer tɛl talmasın dip	Olmayan şeyi söyleme durumunda kullanılan bir söz.
60	Süzəne isərgen, tɛləne salıŋan / Süzəne isərgen, üzəne kinengen	Çok önemli sözler söylediğini düşünüp, bilgiçlik taslayan, gereksiz, boş konuşan kişi için söylenen bir söz.
61	Tamaqlarıgızğa timrev ƙalkıp, tɛləgəzge tøyər ƙıçƙırı	Kötü, kırıcı, acımasızca konuşan kişiler için kullanılan bir beddua.
62	Tasma tɛl	Ağzı çok laf yapan fakat elinden bir iş gelmeyen, beceriksiz kişi.
63	Tɛl (tɛl-tɛş) tiydəröv (tiygəzöv, tiyüröv)	Toplum içinde itibar sahibi kişilere dil uzatmak, onları rencide edici,

		incitici sözler söylemek.
64	Těl açılıv / Těl açtırıv	Bebek veya herhangi bir sebeple konuşmayan kişi konuşmaya başlamak.
65	Těl açkıçı	Başkalarının karşısında düzgün ve akıcı şekilde konuşmayı ifade eden bir söz.
66	Těl alıv / Těl totıp kitërüv	1. Savaşta düşman askerini rehin alıp konuşturmak, ağzından laf almak. 2. Birinin isteğini, ricasını kabul etmek, dinlemek.
67	Těl astına salıv	Dil altına afyon veya tömbeki koyup sarhoş olmak.
68	Těl astında nökte bar	Açıkça söylememe, sözleri altına gizli manalar yerleştirme, kinayeli olma.
69	Těl astında yözək yeşërüv	<i>alay.</i> Ayrıntısına girmeden konuşmak, her şeyi söylememek.
70	Těl barmav	Söylemeye gönlü razı olmamak; cesareti olmamak veya utanmak.
71	Těl barıv	Söyleme cesareti veya kuvveti bulmak.
72	Těl bëlen ərëtüv	Tatlı dille, ustalıkla konuşarak söylediklerine inandırmak.
73	Těl bëlen қоş totıv	<i>alay.</i> Böbürlenmek.
74	Těl bëlen maylav	Yağ çekmek.
75	Těl bëlen tęgërmen қorıv (tartıv)	Boş yere, faydasızca, gereksiz yere konuşmak.
76	Těl bër, қолақ ikë	Az konuş, çok dinle anlamında kullanılan bir söz.
77	Těl beylenüv	1. Çekinip, söyleyecek sözünü söyleyememek, utanmak, korkmak. 2. Sarhoşluktan dili dönmez hâle gelmek, dili bağlanmak. 3. Ölüm hâlindeki birinin dili dönmek.
78	Těl bireně	<i>alay.</i> Çok konuşan, çenebaz kişi.
79	Těl birnev süz birnev	Kimseyi dinlememek, inatçılık etmek, dikbaşlı olmak.
80	Těl bistesě	Bk. Těl bireně.
81	Těl bistesě, қуян қастası / Těl bistesě, қуян қаққası	Konuşmaya başladığında sürekli aynı şeyden bahseden kişi.

82	Těl bolǵav	Duyduǵu bir sözü etrafa yaymak.
83	Těl cöyesě	Sözü yerinde ve kurallarına uygun olarak söyleyebilen, söz ustası kişi.
84	Těl çarlav	Dedikodu etmek.
85	Těl çayķav	Suçlayarak konuşmak, hakkında laf yaymak, aynı şeyi defalarca söylemek.
86	Těl kaçuv	1. Laf yaymak, dedikodu yapmak. 2. Uygunsuz veya yok yere çokça konuşmak.
87	Těl қатuv	Söze başlamak, konuşmak.
88	Těl қayrav	Birine kızmak, birini kalaylamak.
89	Těl қайтарuv	Buyrulan işi yapmak yerine karşı çıkıp zıtlaşmak, itiraz etmek.
90	Těl қıçıtuv	Söylemek için sabırsızlanmak.
91	Těl қысқартuv	Konuşmaktan men etmek, konuşamayacak hâle sokmak.
92	Těl қызғанuv	Gerektiǵi zamanda konuşmamak.
93	Těl көrmeklenüv	Çok şaşkınlıktan veya sarhoşluktan bir sözü doğru düzgün söylemeyi becerememek, konuşamamak.
94	Těl көrmelev / Těl көrmeklenüv	1. Bazı kelimelerdeki seslerden dolayı kelimenin veya cümlenin söylenişinde zorlanmak, dili dolanmak. 2. Utanmaktan, korkudan veya heyecandan dili tutulmak. 3. Sarhoşluktan dili dönmemek.
95	Těl қызғатuv	Söze başlamak, konuşmak.
96	Těl күтерüv (күтерmev) / Těl күтерөп қарşı eytүv	Karşılık vermek, cevap vermek, itiraz etmek.
97	Těl miněкě, süz mirněкě	Eskiden halk meclislerinde köy ağalarının sözü kuvvetlendirmek için “dil benimse söz halkındır” diyerek konuşmaya başlaması.
98	Těl оçın yeşөre	Ne söylemek istediǵi sözünden anlaşılmıyor anlamında bir deyim.
99	Těl оçına töyөр çıkқан	Bk. Tělөne tilçe тарıǵan (çıkқан).

100	Těl oçında [tora]	Bir söz hatırlanacak olup da hatırlanamadığında söylenen bir söz.
101	Těl oçında bėžė bar	İğneleyici, tenkit edici kişiler hakkında.
102	Těl ozaytuv	Dil uzatmak.
103	Těl saqlav	Çok konuşmamak.
104	Těl satuv	Çok konuşmak.
105	Těl sörėšė / Süz sörėšė	Lafın gelişi.
106	Těl taldırıp söylev [de] kirekmiy	Söylemeye gerek yok, zaten açıkça görünüyor anlamında bir deyim.
107	Těl tėğėrmenė	Övünmeyi seven, devamlı övünen kişi hakkında.
108	Těl tėğėrmenė tartuv	Lafı uzatarak çok konuşmak, sürekli boş sözler söyleyip durmak.
109	Těl tibretüv	1. Severek, okşayarak, kıymet vererek gönlün en hassas hislerini katarak söylemek. 2. Az konuşmak.
110	Těl totlıgıv	Kekelemek, konuşamamak, dili tutulmak.
111	Těl töbě	Söylenmek istenen düşünce, esas niyet, amaç.
112	Těl töběn kıtıqlap toruv	Birini rahatsız edecek bir konuyu söylemek için sabırsızlanmak.
113	Těl töběne sarı may!	Teşekkür ederim anlamında bir deyim.
114	Těl tuzdırıp, ğomėr uzdırıp	Boşu boşuna, laf olsun diye.
115	Těl vatuv	Bir sözü doğru şekilde söylemeyi becerememek, güçlükle konuşmak.
116	Těl yalgav	Ağızdan laf almaya çalışmak.
117	Těl yazdıruv	1. Konuşurken sözü başka bir konuya geçmek. 2. Ağızdan laf almak.
118	Těl yazuv	Ağızdan kaçırmak. Söylediğini fark etmemek.
119	Těl yeşėröv	1. Konuşmamak, konuşmaktan kaçmak. 2. Bildiğini söylememek, sır saklamak.
120	Těl[ge] çarlağan	<i>alay</i> . Söz ustası.

121	Təl[ler] ğaciz	Bir şeyin durumunu anlatmak için kelimelerin kifayetsiz olması.
122	Təl-avız çışəlöv	Konuşmaya başlamak.
123	Təldə dastan buluv	Herkes tarafından konuşulur olmak.
124	Təldə yuqını pəşəröv	<i>alay</i> . Olmayacak şeyleri talep etmek, boş hayallere kapılmak.
125	Təldə tesbih urnında	Herhangi birinin ismini tesbih çekiyormuş gibi dilinden, gönlünden düşürmemek, devamlı ondan bahsetmek.
126	Təldə-bəldə söyleşöv	Peltek konuşmak.
127	Təlden ıçkıdırıp ciberöv / Təlden ıçkınp kitöv	Uygun olmayan bir söz veya bir sırrı istemediği hâlde boş bulunup söyleyivermek.
128	Təlden qaluv / Təlden yazuv	1. Hastalıktan, hâlsizlikten ötürü konuşamamak. 2. Korkmaktan veya çekinmekten kaynaklı söyleyeceğini söyleyememek.
129	Təlden təl uzıp, süzden süz çığıp	Laf lafı açarak.
130	Təlden töşöv / Təlden töşmev (töştərmev)	Birinin nam, şöret açısından dilden düşmesi; bir haberin dilden düşmesi; bir dilde kullanılan kelimenin terk edilmesi veya tam tersi durum.
131	Tələ (təlge) çatnap tora	Kelimenin her harfini diksiyonuna uygun bir şekilde söyleyen kişi.
132	Tələ [bəlen] [sudağı] şaytanı [çığarıp] utqa kərte	Ağı çok laf yapan, kurnaz, zeki kimseler için söylenir.
133	Tələ [bəlen] ərəte	Tatlı dilli kişiler için söylenir.
134	Tələ [bəlen] koş tota	<i>alay</i> . Yüksekten atıp böbürlenen kişiler için söylenen bir söz.
135	Tələ [bəlen] ötəp ala	İnsanları diliyle kandıran, zeki, kurnaz kişi hakkında söylenen bir söz.
136	Tələ [bəlen] tğərmen tarta	Yapmadığı şeyleri yapmış gibi söyleyerek böbürlenen kişi için söylenen bir söz.
137	Tələ [bəlen] tərə ağağını qorıtır	Ağı bozuk kişi.
138	Tələ [bəlen] tizek ize	Pornografik şeyler yazan, çizen kişi.

139	Tələ [bəlen] tölkə tota	Ağzı laf yapan, hilekâr, kurnaz kişi.
140	Tələ [bəlen] yuva	Yaptığı kötü şeyleri söz cambazlığıyla örtüyor.
141	Tələ [kısır] sıyr kıyırınnan kim tügəl	Çok konuşan, dedikoducu kişiler için kullanılan bir söz.
142	Tələ avızına sıymağan, olı aldında tələn tıymağan	<i>alay.</i> Konuşma usulünü bilmeyen başkalarının önünde lüzumsuz şeyler söyleyen, patavatsız.
143	Tələ ballı [tatlı], təl töbə qortlı	<i>alay.</i> Kendi kötü niyetine kavuşmak için tatlı dille karşıdakini aldatan kişi için söylenen bir söz.
144	Tələ bələk buyı	Dili uzun.
145	Tələ bəlen (küzeñnen) tigenek alır	İstedğini yaptırabilecek, söz sahibi, nüfuzlu kişi.
146	Tələ bəlen çumar işüv	<i>alay.</i> Devamlı konuşmak, başka bir işle meşgul olmamak.
147	Tələ bulmasa [küpten] qarğa [çukıp] küterəp kiter idə	<i>alay.</i> Sadece konuşmayı bilen, ağzı çok laf yapan kişiler için kullanılır.
148	Tələ çarlangan	Dil ve uslup bakımından çok iyi olan.
149	Tələ çarşavlı	Ağzı sıkı kişi.
150	Tələ ikmekçə köregə qader	<i>alay.</i> Dedikoducu.
151	Tələ qalmas idə	Birini destekleme durumunda söylenmesi gereken şeyi söyleyen kişi için kullanılan bir söz.
152	Tələ kıçıtı	Yerli yersiz konuşup işi bozan kişi için kullanılan bir söz.
153	Tələ kısqı	1. Kendini veya bir kimseyi savunmak için söz söyleme hakkı olmayan. 2. Herhangi bir yabancı dil bilmeyen.
154	Tələ kilmiy	İki lafı bir araya getiremiyor, konuşamıyor.
155	Tələ kisəlüv	Bk. Tələn kisüv.
156	Tələ qorğırı / Tələ qorıp töşsən	Başkasına iftara atan kişi için söylenen bir beddua.
157	Tələ şomargan	Kekelemeden, güzel edebi konuşabilen, yazabilen.
158	Tələ taban astın tazarta	Birinin ağzının içine bakarak söylediklerini hevesli bir şekilde dinleyen kişiyi, ona çok güvenme,

		ağı çok laf yapar, diyerek uyarma.
159	Tələ tabanına citken	Dili uzun, çok konuşan.
160	Tələ tələncə tertəsə buyı	Ayrıntısıyla dedikodu yapan kişi.
161	Tələ təlge (tələne) yoqmıy	Çok güzel, etkileyici ve seri konuşuyor.
162	Tələ tışav totmıy	Sır tutamayan, ağı gevşek kişi.
163	Tələ tik tormıy	Dilini tutamayan, tenkit etmeyi seven kişi için kullanılan bir söz.
164	Tələ tök yarırday	Konuşma yeteneği olan, dili keskin kişi.
165	Tələ töyərlə	Konuşmayı bilmeyen, uslubu bozuk, kaba dilli kişi.
166	Tələ tuñ cir[nə] tişer	Çok sivri, acımasız dilli kişiler için kullanılır.
167	Tələ yatmıy	Konuşmaya dili yatkın olmayan, zor konuşan.
168	Tələm beylə	Karşı gelmeye veya karşı söz söylemeye gücüm yok.
169	Tələm gaciz	Söyleyecek söz bulamamak.
170	Tələm qorsın (qorıp töşsən)	Dilim kurusun!
171	Tələm küterəlmıy	Bk. Tələm beylə.
172	Tələm tamagıma yabıştı	Susuzluktan ağı kurumak, çok susamak ve bundan ötürü konuşamamak.
173	Tələm tartmıy / Tələm eylenmiy	Söylemeye dilim varmıyor.
174	Tələñ [çərəp] töşsən	Bk. Tələñ qorsın.
175	Tələn bal-may bəlen avızlandırmağan	Utanmaz, edepsiz, ağı bozuk kişi.
176	Tələñ bəlen sayrıysıñ, küñələñ bəlen pıçaq qayrıysıñ	Dışarıdan yüzüne gülüp, övüp içinden ise kin besleyen ikiyüzlü kişi.
177	Tələn bəlüv	Dilinden anlamak.
178	Tələñ çıptadan bulsa, elle qayçan tuzıp bətken bulır idə	1. Çok konuşan, günler gecelerce hatiplik yapan kişiye gülmek için söylenir. 2. Dedikoducu kişiler için kullanılır.

179	Tĕlĕn çişüv	1. Sırrını öğrenmek. 2. Sırrını açıklamak.
180	Tĕlĕn kıskartuv, tĕlnĕ kıskā totuv	Karşılık vermeye veya gıybet etmeye izin vermemek, çok konuşturmamak, sözü uzattırmamak.
181	Tĕlĕn kisüv	1. Birini söz söyleyemez konuşamaz hâle getirmek. 2. Birini ana dilinde konuşmaktan mahrum etmek.
182	Tĕlĕñ qorışıp, özĕlĕp [kĕne] tōşşĕn!	Bk. Tĕlĕñ qorsın! Tĕlĕñ qorrı.
183	Tĕlĕñ qorsın! Tĕlĕñ qorrı	Diliyle insanı inciten kişiler için kullanılan bir beddua.
184	Tĕlĕñ ni söylegennĕ qolağın ĩşĕtsĕn	Ne dediğini bilerek söyle ağızdan çıkanı kulağın duysun.
185	Tĕlĕn suza	Böbürlenerek konuşuyor.
186	Tĕlĕn tĕş artında totuv	Sırrı, bir haberi başkalarına söylememek.
187	Tĕlĕn tĕşlev	Bk. Tĕlnĕ arqılı tĕşlev.
188	Tĕlĕn tĕzgĕnsĕz cibere	<i>alay</i> . Ağızına geleni söylüyor.
189	Tĕlĕn tik totuv / Tota bĕlmev (almav)	Diline sahip olmak veya olamamak.
190	Tĕlĕn yotqān	Herhangi bir sebepten ötürü konuşamayan kişi için söylenen bir deyim.
191	Tĕlĕn yotqān	Hiçbir şey konuşmayan, sorulara cevap vermeyen kişi için kullanılan söz.
192	Tĕlĕne baş buluv	Diline hakim olmak.
193	Tĕlĕne bĕtçe çıkqān	Bk. Tĕlĕne tilçe çıkqān.
194	Tĕlĕne çığa almassıñ	Çok konuşkan.
195	Tĕlĕne de almıy	Aklına getirmemek, ağızına almamak.
196	Tĕlĕne ĕlegüv	Birinin diline düşmek.
197	Tĕlĕne ĥozır tōkĕrgen	Bk. Tĕlĕne izgĕler tōkĕrgen.
198	Tĕlĕñĕ ĥuca bul	Diline sahip ol.
199	Tĕlĕne iblis (şaytan) tōkĕrgen	Kötü dilli, acımasız kişi.

200	Tělěne izgėler tőkėrgen	Hoş sözlü, tatlı dilli.
201	Tělěne aluv	Kötü bir kişinin diline düşmek.
202	Tělěňe an tőškėrė / Tělěňnė an alsın!	Çok ve yalan konuşup baş ağrıtan diliyle başkasını inciten kişi için kullanılır.
203	Tělěne oraňğı bulğan	Diline sahip olamayan, araya nifak sokan şeyler söyleyen kişi.
204	Tělěne ort tőşken	Dili rahat durmayan, söylenmemesi gereken şeyleri söyleyip sükuneti bozan.
205	Tělěne salınuv / Tělěne salınğan	Çok konuşmak, lüzumlu lüzumsuz konuşmak.
206	Tělěne aytan da ıkmas	Her söze bir cevabı olan, kötü dilli, laf ebesi kişi.
207	Tělěne tilçe tariğan (uvan ıkan) / Tělěne tilçe tőškėrė (ıkkırı)	Söylenmemesi gereken şeyleri söyleyerek insanlar arasına fitne sokan kişi.
208	Tělěňnė kėltėmeçė bar	Herkesin sırrını öğrenecek bir yol vardır.
209	Tělěňnė oına ıa almassın / Tělěňnė oına aytan da ıkmas	Çok konuşan, konuşkan kişi.
210	Tělěňnė tėzgenė yu / Tělěňnė totası yu	Diline sahip olamayan kişiler için kullanılan bir söz.
211	Tělěňnė tupsası yu, avızını tıqtası yu	Bk. Tělěňnė tėzgenė yu.
212	Tělěňnė beylep tot! / Tělěňnė kışka tot	Diline sahip ol!
213	Tělěňnė tėşėne kıstır	Konuşma, söyleme, sabret.
214	Tělěňnė yotarsın / Tělěň kiter	Çok lezzetli anlamında
215	Tělěnnen öşėrmiy	Her zaman ondan bahsediyor, onu söylüyor.
216	Tělěňnen tartıp eyttėrmegenner[dėr]	Bir işin zorla değil, kişinin kendi rızası, isteği dâhilinde yapıldığını ifade etmek için söylenen bir söz.
217	Tělė-tėşė tiyüv	Dedikodu yapmak, gıybet etmek.
218	Tělge alğısız	Adını anmaya değmez, kötü, şahsiyetsiz kişi hakkında.
219	Tělge alıp söylerlėk	Ehemmiyeti olan, söylemeye değer.
220	Tělge aluv	Belirtmek, açıklamak, ifade etmek.

221	Tělge bětçe çıǵuv	Çok söylenmek.
222	Tělge bětken [nemerse]	Aǵzı laf yapan.
223	Tělge de tiyev	Çok az olmak.
224	Tělge ǵan töşüv	Tekrar tekrar söylemekten usanmak, bıkmak.
225	Tělge kërüv	1. Hakkında dedikodu yapılmak, dile düşmek. 2. Herkesce bilenen, konuşulan olmak, nam salmak, meşhur olmak.
226	Tělge kilse oçınǵan, eşke kilse ǵıçınǵan	Lafa gelince her işi yapan, işe gelince uyuşuk davranan kişiler için kullanılan bir söz.
227	Tělge kilüv / Tělge kilüşüv	1. Herhangi bir sebeple konuşmayan kişi konuşmaya başlamak. 2. Eşya kendine has bir ses çıkarmak.
228	Tělge salınuv	Konuşmayı gereksiz bir biçimde başka sözlerle sürdürmek.
229	Tělge ütken	Hazırcevap, zeki kişi.
230	Tělge-těške kilüv	Hakkında dedikodu yapılmak, adı kötü anılmaya başlamak, dile düşmek.
231	Těllerde dastan buldı	Dillere destan olmak.
232	Těllerě çışelüv	Kendi aralarında rahatça konuşmak.
233	Těllerě totıluv	Korkmaktan veya şaşkırmaktan dili tutulmak.
234	Těllerěn beyde totuv	Çok konuşmuyorlar.
235	Těllerենnen göller tüǵele	Güzel, edebi ifadelerle konuşmak.
236	Tělně arǵılı těşlev	1. Konuşmamak, konuşmamaya çalışmak. 2. Kendine veya başka bir kişiye zarar geleceğini düşünerek söyleyeceği sözü söylemekten vazgeçmek.
237	Tělně těške ǵıstıruv	Söylememek için kendini dizginlemek, sabretmek.
238	Tělněň tupsası yuǵ	Dilinin kemiği yok.
239	Tělsěz ǵaluv	Beğeni veya beklenmeyen bir haber karşısında konuşamaz olmak.

240	Tëlsëz seħne	Ne diyeceğini bilememekten dolayı sessiz kalma sahnesi. (Gogol'un bir eserinden mührem.)
241	Tëlsëz yav	Yangın, taşkın, vd. tabiat hadiseleri.
242	Tël-tëlge yoķmav	Seri, düzgün ve etkileyici konuşmak.
243	Tël-tëş işëtüv / Tël-tëške aluv	Tartışma, dövüş, hor görülerek yaşama.
244	Tël-tëş uzgätuv (uzgätmav)	Kavga etmek veya etmemek.
245	Temlë tël	Tatlı dil.
246	Tëške-tëlge ëlegüv	Dedikodusu çıkmak, dile düşmek.
247	Tëşlë-tëllë kësë	<i>alay.</i> Acımasız, güçlü, sözünü geçirebilen kişi.
248	Tiktormas tël	Devamlı gerekli olmayanı söyleyip duran kişi.
249	Tilçe tël	Bk. orçañğı tël.
250	Törpë tël	<i>ağız.</i> Kaba dil.
251	Törtme tël / Törtmekey tël	Bk. Törpë tël.
252	Tuğan tël	Ana dil.
253	Unikë tël bëlüv	1. Çeşitli dillerde konuşmak. 2. Çok bilgililik.
254	Usal tël (tëllenüv)	Acımasız, kötü dil.
255	Ut avızlı, uraķ tëllë	Korkusuzca konuşan kişi.
256	Utın avız, balta tël	Bk. Utın avız.
257	Uyundağı tëlënde / Uyında ni, tëlënde şul	Ne düşündüğünü gizlemeden söyleyen kişi, açıksözlü.
258	Ürdek tëlën aşığan	Geveze, çok konuşan kişi
259	Üzë borçaqtay, tëlë kisaptay	Boyu kısa, dedikodusu fazla olan kişi.
260	Üzë kilëdey, tëlë kisaptay	Bk. Üzë borçaqtay, tëlë kisaptay.
261	Yaman tëllege yamanatı kërüv	Dedikodusu yayılmak, adı kötüye çıkmak.

262	Yassı t�l�n ni eytmes	Dilin kemiği yok, her Şeyi söyleyebilir.
263	Yılan t�l�n kiskan	Zeki, hazırcevap kişi.
264	Yomrı t�ller�n yasmık it�p ceye	Birinin karşısında yapmacık bir nezaketle konuşmak, gerçek yüzünü göstermemek.
265	Yomrı t�ln� yassı it�v	Lafla yenemediği, alt edemediği sivri dilli bir kişiyi alttan almak.
266	Yomşak t�ll�	Tatlı dilli.
267	Yuma t�l / YumaŐay t�l	Yağcı, dalkavuk.

2.16.T Ő (Diş) İle İlgili Deyimler

1	... dip t�Ő� t�Őe	Bir kimsenin adının dilden d�Ő�r�lmediđini anlatan bir söz.
2	Akıll t�Ő� �ıŐıŐan	D�nya görmüŐ, tecrübeli, ne yapacağını bilen akıllı kişi.
3	AnıŐ bu �Őte t�Ő� koyılđan	Bir işte uzun yıllar çalışmış, dirsek �r�t�m�Ő kişi; bilgili tecrübeli kimse.
4	Azav t�Ő� �ıŐıŐan	1. Akıl balığ olan. 2. Tecrübeli, d�nya görmüŐ kişi. 3. Yaşı geçmiŐ, evde kalmış kız. 4. İnatçı, ayak direyen, diş gösteren kişi. 5. Sürünün başını çeken, kuvvetli at.
5	Azav t�Ő�n aŐađan	çok yaŐlı.
6	Bar annan t�Őler�n�n ��ple cirden	Herhangi bir kişiyle bağlantıya girmenin tehlikeli olduğunu ifade eden bir uyarı.
7	BaŐsız barak, t�Ős�z tarak	Yöneticisi, baŐkanı bulunmayan, düzensiz, kötü idare.
8	B�ld�k �Ő�n�, �oyarbiz t�Ő�n�	Bk. Sizd�m �Ő�n�, �oyarmin t�Ő�n�.
9	Bit�n akŐa, t�Ő�n �arağa buyağan	“Bir işin tersini yapan kişiler için söylenir.
10	Bu işte anıŐ t�Ő� koyılıp b�tken	Bir işte uzun yıllar ge�irmıŐ, işin inceliklerini bilen, tecrübeli kişi.
11	�t k�Őeđe – �t t�Ő�	Acımasızlığa karşı acımasız olmayı ifade eden bir söz, kısasa kısas.
12	�t t�Ő�	Kavgacı, acımasız, kötü kişi.

13	İske tüşüv bëlen tüşke tiye	Düşünülmesi sıkıntı veren kişi veya iş için söylenen bir söz.
14	Körek tüşlerën ırcaytıp	Ön dişlerini çıkarıp gülerək.
15	Sizdëm eşëñnë, kıoyarmın tüşëñnë	Gizli işler çeviren kişiye yaptığının fark edildiğini imalı bir şekilde ifade eden söz.
16	Söt tüşë tüşkençë	Küçüklükten, çok küçük yaşlardan itibaren.
17	Söt tüşlerë de tüşëp bëtmegen	Çok tecrübesiz, toy, genç kişi.
18	Şatır-şotır şalkın aşarğa çıkkan tüş	Malından başka bir kıymeti olmayan, hünersiz, iş bilmez kişiler için kullanılan bir deyim.
19	Tëlën tüş artında totuv	Sırrı, bir haberi başkalarına söylememek.
20	Tëlëñnë tüşëñe kıstır	Bk. Tëlnë tüşke kıstıruv.
21	Tëlë-tüşë tiyüv	Dedikodu yapmak, gıybet etmek.
22	Tëlge-tüşke kilüv	Hakkında dedikodu yapılmak, adı kötü anılmaya başlamak, dile düşmek.
23	Tëlnë tüşke kıstıruv	Söylememek için kendini dizginlemek, sabretmek.
24	Tël-tüş işëtüv / Tël-tüşke kıaluv	Tartışma, dövüş, hor görülerek yaşama.
25	Tël-tüş kıuzgıatuv (kıuzgıatmav)	Kavga etmek veya etmemek.
26	Tüş (tüşë) batuv (batmav) / Tüş bata torğan tügël	1. Çok ilmî, felsefî veya tarihî eserleri anlayarak okuyacak derecede bilgisi olmak veya olmamak. 2. Konuşmaya değer / değmez kişi veya iş.
27	Tüş arasına kıstıruv	Isırmak.
28	Tüş arasınnan ğına	Saygısızca, konuşmak istemeyip, homurdanarak.
29	Tüş kıağıp söyleşüv	Tehdit edercesine konuşmak.
30	Tüş kıayrap	Kin gütmek, kötülük yapmak için fırsat beklemek.
31	Tüş kıaznasın uynatuv	Tek hüneri yemek olmak, başka bir şey bilmemek.
32	Tüş kııruv	Dövüşmek, kavga etmek, ağzına vurmak.
33	Tüş kıortı	Can sıkın, rahatsızlık veren, meşgul eden kişi.

34	Tëş sındıruv	Tüm aksiliklerin üstesinden gelmek.
35	Tëş sızlavı buluv	Can sıkmak, rahatsız etmek, musallat olmak.
36	Tëş töbënde ıort buluv	Bk. Tëş ıortı.
37	Tëş töbëne birüv	Birinin ağızına vurmak.
38	Tëş töbëne kilëşüv	İyi bir kazanç elde etmek, rahatlatmak.
39	Tëş töbëne töşüv	Rahatsız etmek.
40	Tëş töbëne utırır	Yediğın şeyin parası gelirinden fazla olursa fakirleşirsın.
41	Tëş töbëne utırtuv	Bk. Tëş töbëne töşüv.
42	Tëş töbëñnen suvır!	<i>alay.</i> Birisi yedirdiğı yemekten hesap sorduğında söylenen söz.
43	Tëş ütüv (ütmev)	<i>alay.</i> 1. Anlayabilmek (anlayamamak). 2. Sözünü geçirebilmek, dış geçirebilmek.
44	Tëş[ën] ağırtuv (ağıraytuv)	1. Sırıtarak gülmek. 2. Güler yüz göstermek. 3. İçten içe zıtlaşmak.
45	Tëş[ën] ırcaytuv	Karşıdakine acımasızca, pis pis gülmek.
46	Tëşë aralı	Sır saklayamayan kişi.
47	Tëşë bëlen tęgërmen tartıp, avızında botka pëşëruv	Ağzının içinden konuşmak, söylediğı anlaşılmamak.
48	Tëşë çıkkın	Bk. Tëşë töşüv.
49	Tëşë kıcrıy	Kötülük yapmak için fırsat beklemek, öfkesini gösterir bir durum almak.
50	Tëşë sirek	Bk. Tëşë aralı.
51	Tëşë tüşke tiymiy	1. Çok üşümeyi ifade eden bir söz. 2. Çıgnemeden aceleyle yeme.
52	Tëşë tırnağı bëlen	Var gücüyle.
53	Tëşë töşüv	1. Bir işte çok uzun yıllar çalışan, tecrübeli kişi. 2. Sürekli aynı konudan bahsetmek, aynı şeyleri söyleyip durmak.
54	Tëşën kısuvs / Tëşën kısip toruv	Konuşmamak, sabretmek, katlanmak.

55	Těšěne kilěšken	Haram mal, devlet malı yiyen kişi.
56	Těške sılařuv	Can sıkmak, rahatsız etmek, musallat olmak.
57	Těške tiyüv	Üzölmek, içine oturmak.
58	Těške-tělge ělegüv	Dedikodusu çıkmak, dile düşmek.
59	Těşlegen cirde těšě řaluv	Şiddetli ısırarak.
60	Těşlerěn çöyge ělüv	Bk. Těşlerěn řılağa birüv.
61	Těşlerěn řılağa birüv	Yarı aç yarı tok.
62	Těşlerěnně [cirden] cıyıp (çülep, sanap) alırsıñ!	Ağzına bir vurursam dişlerini yerden toplarsın!
63	Těş-tırnaķ tiyděrmev	Bk. Těl-těş tiyděrmev.

2.17.Yañaq (Yanak) İle İlgili Deyimler

1	Aç yañaqılı	Yanakları içe çökmüş, çok zayıf kişi.
2	Běr yañagınnan suğıp, ikěnçě yağınnan ut çığaruv	Birinin yanağına şiddetli bir şekilde vurmak.
3	Yañagı yañagına yabışkan	Çok zayıf.
4	Yañagına běrně sılav (yabıřtıruv)	Bk. Yañagına şundıruv.
5	Yañagına şundıruv / Yañagına mēnēp tōřüv	Birinin yanağına sertçe vurmak.
6	Yañagınnan çakma şabızuv	Bk. Běr yañagınnan suğıp, ikěnçě yağınnan ut çığaruv.
7	Yañaq belěřě ařatuv	Birinin yanağına vurmak.
8	Yañaq biyētüv / Yañaq biyētēp aluv	Hızlı hızlı yemek.
9	Yañaq tōbēn çilek tōbē yasav	Elin ucuyla yanağa vurmak.
10	Yañaq urtın çeynē	Öfkesinden kendini yiyor.

11	Yañaqqa kümeç yabıstıruv	Bk. Yañaq belüşä aşatuv.
12	Yañaqlarğa ut qabuv	Utancından kızarmak.
13	Yañaqları yabışkan	Bk. Yañağı yañağına yabışkan.

2.18.Yöz (Yüz) İle İlgili Deyimler

1	Avılğa yöz bēlen	Memlekete yardım etme.
2	Ay yöz	Ay yüzlü.
3	Aq yözēmnē sarı aldı	Hayatın sıkıntılarında, çeşitli üzüntülerden dolayı yüzün sararmasını ifade eden bir deyim.
4	Alla tırnağan yöz	Çiçek hastalığına bağlı olarak yüzde iz kalması.
5	Açuvı yözēne [berēp] çıǵuv	Öfkesi yüzüne yansımak.
6	Açık yöz / Açık yözle	Güleç yüzlü.
7	Açık yöz, temlē süz	Misafiri güler yüzle, tatlı dille karşılayan ev sahibi için kullanılan bir söz.
8	Bal biriyēm üzēne, balkıp çıqsın yözēne	Damadın babası kızın babasına mehir olarak bal verdiğinde söylenen bir söz.
9	Bēr kıyblağa yöz totuv	Bir gayeye, bir ideale yönelmek, onun için mücadele etmek.
10	Bētüvge yöz totuv	Bk. İnkıyrazğa yöz totuv.
11	Bitē- yözē utra	aǵız. Kendisi de şu an burada.
12	Busaǵasına yöz söröv	1. Tapınmak, çok saygı göstermek. 2. Bir kişiye bir istekle gitmek.
13	Beǵēt yözē küröv	Bahtı açık olmak.

14	Vocdanı paq, yözə aq	İnsanlara, vatanına, milletine ihanet etmeyen namuslu kişi.
15	Ġayəpnə yözge oruv	Birinin ayıbını yüzüne vurmak.
16	Ġarə balsa küzənde, qaherə balsa yözənde	İçi dışı bir, saf kişi.
17	Devlet yöz kürsetken	Zenginliğe kavuşmuş, malı çok kişi.
18	Dönyada (dünya yözənde) yörtmev	Yaşatmamak, öldürmek.
19	Dönya yözə	Yeryüzü.
20	Dönya yözən kürmev (kürsetmev)	Dünya yüzü görmemek, istediği gibi yaşayamamak.
21	Dönya yözə haram bulsın	Verdiği sözü yerine getirmese dünya haram olsun, ölsün!
22	Zehərə yözəne çıĠuv	Öfkesi yüzüne çıkmak.
23	İğələk yözən kürmev	Hayır duası almamak, işi yolunda gitmemek.
24	İkə yözle	İkiyüzlü.
25	İkə yözle pıcaq (kılıç)	Bk. İkə yözle.
26	İkmek (ipiy) yözən (cırayın) kürmiym	Karşdakini inandırmak için edilen yemin.
27	İnkırayzğa yöz totuv	Neslin, milletin kurumaya, bitmeye yüz tutması.
28	İpiy yözən kürmeske riza	Yalanım varsa ekmezsiz kalayım. Ekmek yüzü görmeyim.
29	İpiy-toz, yaqtı yöz	Kıymetli misafirleri, büyük zatları en iyi şekilde ağırlamayı ifade eden bir söz.
30	İhtiyram yözənnen	Saygıyla, hürmetle.
31	Yöz aq buluv	Kendine utanç getirmemek, iyi adını korumak, suçsuz ve günahsız olmak.
32	Yöz aqlığı	Derece, iyi isim.
33	Yöz bəlen eylenüv	İtibar etmek.
34	Yöz bəlen cir yırtuv	1. Gayret etmek. 2. Zor durumda kalmaktan dolayı belediye kapısına varıp, eğilip bükülerek kapıda beklemeyi ifade eden bir deyim.

35	Yöz biröv	Kabul etmek, desteklemek, kucak açmak.
36	Yözge bër tulmağan	Aklı yarım.
37	Yözge berëp çıǵuv	İçindeki duygular yüzüne yansımak.
38	Yözge beröv (oruv)	Kusurunu yüzüne söylemek.
39	Yözge yöz oçraştıruv (söyleştiröv)	Karşı karşıya getirmek.
40	Yözge qara kitërërlëk tügël	Kötü bir şey değil, iyi.
41	Yözge qara yaǵuv	Birine iftira atmak, birinin adını kötüye çıkarmak.
42	Yözge kıızılık kitëröv	Utandırmak.
43	Yözge oruv	Birinin kusurunu onu ayıplayarak yüzüne söylemek.
44	Yözge sarı qoyiluv	Üzüntüden, hasretten yüzünün rengi solmak.
45	Yözge çıǵarmav	Bir şeyi başkalarına sezdirmemek, içinde tutmak.
46	Yözge yala yabuv (yaǵuv)	İftira atmak.
47	Yözden qan qaçuv	Korkmaktan veya başka bir sebepten dolayı yüzü ağarmak, rengi kaçmak.
48	Yöz dündëröv	1. Bir şeyi görmemek için yüzünü başka tarafa çevirmek. 2.Yönünü çevirmek, bir görüşten bir görüşe geçmek.
49	Yözë aq, alını aqıq (qulı aqıq)	Yüzü ak alını aqıq.
50	Yözë aq bulǵırı	Konuşulan yerde bulunmayan, sevilen biri anıldığında söylenen bir söz.
51	Yözë alınuv	Birdenbire benzi sararmak, solmak, benzi atmak.
52	Yözë asqa kilgërë / Yözë astına kilsën	Bk. Yözë yöztüben kilsën.
53	Yözë aqıq	Güler yüzlü.
54	Yözë aqıluv (aqılıp kitöv)	Keyfi yerine gelmek, yüzü gülmek.
55	Yözë yöztüben kilsën / Yözë yöztüben kitsën	Yüzüstü gelsin, ölsün!

56	Yözë qaytuv	1. Bıçak, çakı, balta gibi aletlerin körelmesi. 2. Herhangi bir kişiden soğumak.
57	Yözë qap-çara kisëlüv	Öfkesi yüzünden belli olmak.
58	Yözë qara[lar]	1. Uygunsuz bir işte yakalanmış kabahatli, lanet okunan, adı kötüye çıkmış kişi. 2. Kurnaz, hilekar, üçkâğıtçı kişi.
59	Yözë qara bulğırı	Birinin kötü duruma düşmesini temenni eden bir söz.
60	Yözë qara qoyıluv	Şiddetli öfke veya derin üzüntüden dolayı somurtmak.
61	Yözë qaçqan	Rengi kaçmış, yüzü solmuş kül gibi olmuş.
62	Yözë kilüv	Hamurun dışı kızarmak.
63	Yözë qoyaş buluv	Mutluluktan yüzü parlamak.
64	Yözë köl këbëk [buluv]	Rengi kaçmış, yüzü solmuş kül gibi olmuş.
65	Yözë kön këbëk	Bk. Yözë qoyaş buluv.
66	Yözëm aq, süzëm haq	Hatam, utanılacak bir durumum yok, vicdanım rahat!
67	Yözëm bëlen pıçraqqa yıqmassıñ	“Sonunda beni kötü durumda bırakmazsın.” anlamında bir iş olmadan önce söylenen bir uyarı sözü.
68	Yözën açuv	Birinin eksikliğini, suçunu, kusurunu göstermek, ifşa etmek.
69	Yözënde iman (nurı) eserë yuq (qalmağan)	Yüzünde nur yok, meymenet yok.
70	Yözënde qan eserë yuq (qalmağan)	1. Çok zayıf. 2. Hasta kişiler için kullanılan bir söz.
71	Yözën de küresëm kilmiy	Bk. Yözën bër kürmeske riza.
72	Yözën de küterëp qaramıy	Birine çok öfkelenmeyi ifade eden bir söz.
73	Yözën bër kürmeske riza	Birinden bıkmak, sıkılmak, birini görme isteği duymamak.
74	Yözën bozuv	Keyfi kaçmak, yüzü düşmek.
75	Yözënde qesret qaraları uynav	İçindeki hasret, özlem duyguları yüzünde belirlemek.

76	Yözən de çıtmıy	Utanmaz, arsız, yüzü kızarmaz.
77	Yözən yırtuv	Kaba bir şekilde davranmak, aşağılamak, şahsiyetini ayaklar altına almak.
78	Yözənəñ östənde qaralar uynap tora	İçindeki kötülük yüzüne yansıyor.
79	Yözən kıya kıyargı bəlmıy	“Çok utanmak.” anlamında bir söz.
80	Yözən küröv (kürmev)	Bir şeye sahip olmak, dünya malından kendi payını almak veya alamamak.
81	Yözənnen söremə oçuv	İçindeki kötülük veya öfke yüzüne yansımak.
82	Yözən faş itüv	İkiyüzlü kişinin gerçek yüzünü göstermesi.
83	Yöz[ən] çıtuv (cıyıruv)	Çok acı bir şey yendiğinde veya yenilen şeyden hoşnut olunmadığında yüzünü ekşitmek.
84	Yözən yeşeröv	Gerçek inancını gizleyen kişiler için kullanılır.
85	Yözəne kıyartıp eytöv	Birinin yaptığı dedikodunun, gıybeti edilen kişi tarafından yüzüne vurulması, hesabı sorulmak.
86	Yözə kızıl kımaç yapқан kəbək	Çok utanıp yüzün kızarması hakkında.
87	Yözəne tökөрöv	İyiliğe kötülük ile karşılık vermek, nankörlük etmek.
88	Yözəne ıştır kıplağan	Utanması, arlanması olmayan kişi için kullanılan bir söz.
89	Yözəne eylenöp te kıramav	Konuşmamak, arayı tamamen açmak.
90	Yözən cimөрöv	1. Öfkesi yüzüne yansımak. 2. Yüzünü gözünü patlatmak.
91	Yöz yırtıp	Utanmadan, utanmayı bir kenara bırakıp.
92	Yözə tamam ayazğan	Çok sevinmek, yüzünde güller açmak.
93	Yözə tössöz, üzə sömsöz, süzə tozsız	Her yönüyle kötü vasıflara sahip kişi.
94	Yözə yaqtı, bitə açıq	Herkesi güler yüzle karşılayan kişi için kullanılan bir söz.
95	Yözə yaqtıruv (yaqtıruv kitöv)	Sevinçten, mutluluktan yüzü parlamak.
96	Yözə yaña yavğan kıar kəbək	Bk. Yözə kıaçқан.

97	Yözëñ aq bulğırı	Kişiye başarı, şans dilemek için kullanılan bir söz.
98	Yözëñ bëlen yözütüben (qaplan, qadal)	Birisini inciten, birisine kötülük eden kişiye karşı kötü bir ölüm dilemek için kullanılan bir beddua.
99	Yöz qaralığı	Adı kötüye çıkma, insan içinde aşağılanma.
100	Yöz qarası	1. Utanç verici durum. 2. Utanç, aşağılama.
101	Yöz qaçıruv	1. Eskiden dini kurallara göre kadınların erkeklerden yüzlerini gizlemeleri. 2. Herhangi bir kişiye görünmemeye çalışmak.
102	Yöz kızaruv	Utanmak.
103	Yöz kürsetüv	Kişiye güler yüzle karşılamak.
104	Yözne kara itüv	Utandırmak, gülünç durumda bırakmak.
105	Yöz oruv	Yalvarmak, ayaklarına kapanmak.
106	Yöz suvı	1. Kişiye nesilden gelen kendine has çehresi. 2. Namus, itibar.
107	Yöz suvın töbüv	Kendisinin veya başkasının itibarını düşürmek, onurunu sarsmak.
108	Yöz sıtuv	Çehresini bozmak, kötü bakmak.
109	Yöz söriv	Yalvararak bir şey istemek, ayaklarına kapanmak.
110	Yöz totuv (totıp toruv)	1. Bir iş, hareket, öne veya arkaya doğru gitmek, ilerlemek veya gerilemek. 2. Yönelmek. 3. Birinin yardımını beklemek, onun merhametine sığınmak.
111	Qayraq yözë kürmegen	Hiç bileylememiş bıçak, çakı hakkında.
112	Qara yöz	1. Çarlık zamanında yeniliklere karşı çıkan gruplar. 2. Acımasız, kötü kişi.
113	Qarañğı yöz birüv	Güler yüz göstermemek, somurtmak.
114	Qatı yözle	Çehresini çok merhametsiz acımasız tutan, çatık kaşlı kişi.
115	Këse kömeş yözë kürmede	Eskide cepte bakır parayla geçinmek.

116	Kęşęlęk yözęn yuğaltuv	İnsanlık vasıfları, ahlaki değeri kaybetmek.
117	Kęşęnęñ yözęn yırtuv	Birinin eksikliğini, kusurunu başkalarının yanında söyleyerek onu utanacağı duruma düşürmek.
118	Kiñę yözęnnen (yulında)	İstisare amacıyla.
119	Qoyaş yözęn kürmiym	Gün yüzü görmeyeyim.
120	Qulım qara, yözęm aq	Alnım açık yüzüm ak.
121	Qırıq qorama, yöz yalgav	“Kötü bir işte çalışıyorsam da alnımın teriyle kazanıyorum.” anlamında bir söz.
122	Kön yözęn körmıym	Bk. Qoyaş yözęn kürmiym
123	Küzę de yözę	“Yalanım varsa söyleyin, işte yüzü.” anlamında bir söz.
124	Küzęne-yözęne qaramastan	Karşısındaki kişinin makamına bakmaksızın.
125	Ni yöz[ęm] bęlen	Ne yüzle.
126	Pıçraqqa yöz bęlen yıguv	Birini utanacağı bir duruma düşürmek.
127	Saqlık yözęnnen	İhtiyat sebebiyle, ihtiyat için.
128	Salkın yöz birüv	Soğuk karşılamak, itibar etmemek.
129	Tavarnı (tovarnı) yöz yağı bęlen kürsetüv	Kızı veya erkeği birbirleriyle tanıştıırken kusurları gizleyerek güzellikleri göstermek.
130	Tufraqqa yöz oruv	Diz çöküp affedilmeyi istemek veya yardım dilemek.
131	Utqa kęrse yözę kızarımas	Utanmaz, arlanmaz kişi.
132	Çın yözęn açıp saluv	Gerçek yüzünü göstermek.
133	Şatlık yözę kürmiym eger	Yalanım varsa mutluluk yüzü görmeyim.
134	Yaqtı yöz, temlę süz bęlen	Güler yüzle, tatlı dille.
135	Edep yözęnnen	Edepli bir şekilde.
136	Eyterge yözęm (tęlęm) barmıy	Söylemeye dilim varmıyor.

137	Üzē de yözē	Yüzüne karşı.
138	Cidē cehennemge kēirse de yözē kızarımas	Utanmaz, arlanmaz.
139	Cir yözēnnen sēbērēp tūgūv	Öldürmek, kökünü kurutmak.

III. BÖLÜM

3. TATAR TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “BAŞ” VE “BAŞ”TA BULUNAN ORGAN ADLARI İLE KURULMUŞ DEYİMLERDE VARYANTLILIK

Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde “baş” ve “baş”ta bulunan organ adları ile kurulmuş deyimlerin bir kısmı aralarında leksik, gramatik ve semantik farklılıklar oluşmadan muhafaza edilmiş, bir kısmı ise varyantlaşmıştır. Dilin canlılığı, durmadan gelişiminin yanı sıra coğrafi konum, tarihî süreç ve her iki lehçenin de farklı sosyo-kültürel etkileşimleri göz önüne alındığında deyimlerdeki bu varyantlaşmalar oldukça doğaldır.

Kuanyshebek Kenzhalin’in *Kazak ve Türkiye Türkçesinde Deyimlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi* adlı doktora çalışmasında, dilbilimde varyantlılığın ortaya çıkışının dilin coğrafi alanına, sosyal ortamına, yapısına bağlı olarak incelenmesinin yanı sıra Gorbaçeviç’in, varyantlılığa etki eden unsurları dış ve iç unsurlar olmak üzere ikiye ayırdığından da bahsedilmiştir (Kenzhalin, 2012; 60). Buna göre Gorbaçeviç şöyle bir tasnif yapmıştır.

1. Dış Unsurlar

- a. Dilin bölgesel ağızları ve lehçeleri
- b. Dilin diğer dillerle olan ilişkisi

2. İç Unsurlar

- a. Benzerlik faktörünün etkisi
- b. Mazmun ve türün aynı anda gelişmemesinin sonucunda ortaya çıkan tür ve mazmun uyumsuzluğu
- c. Dilin gelişme işlemindeki kullanım çokluğu
- d. Sesin söylenişini hafifletebilmek için hecedeki seslerin değişimi (Gorbaçeviç’ten aktaran Kenzhalin, 2012; 60)

Türk lehçelerindeki deyim varyantları hususunda Kaydarov, Rahmatullaev ve Uraksin'in çalışmalarını esas alan Kazak dilbilimci G. Smagulova, varyantlıktan bahsedebilmek için deyimlerin aynı anlama gelmeleri görüşünü bildirmiş ve deyim varyantlılığını,

1. *Leksik varyantlar* (Kelime Çeşitlenmeleri)
2. *Fonetik varyantlar* (Ses Çeşitlenmeleri)
3. *Morfolojik varyantlar* (Ek Çeşitlenmeleri)
4. *Leksik-gramer varyantlar* (Kelime ve Gramer Çeşitlenmeleri)

(Smagulova'dan aktaran Kenzhalin, 2012; 62) olmak üzere 4 grupta incelemiştir. Smagulova'nın tasnifinden yararlandığımız çalışmamızda, sentakstik varyantlaşmaların (söz dizimsel çeşitlenme) da olduğunu görerek, bu varyantlılığı incelememize 5. grup olarak ekledik.

5. Sentakstik Varyantlılık (Söz dizimsel çeşitlenmeler)

3.1.Leksik Varyantlılık (Kelime Çeşitlenmeleri)

Deyimlerde leksik varyantlar incelenirken her iki lehçede birbirinin eş anlamı olan kelimeler veya *denk çiftler* (Bu terimle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Gürer Gülsevin (2007), *Kutadgu Bilig'in Dilinde Lehçelerin Özellikleri: 'denk çiftler'*, Turkish Studies, Volume 2/2 s.276-299.) değil, aralarında anlam farkı bulunan kelimeler değerlendirilecektir.

Karşılaştırma yapılacak deyimlerin bileşenlerinden en az birinin kelime anlamını koruması şarttır. Aksi takdirde bir diyalektolojik eş değerlikten, varyantlıktan söz etmek mümkün olmayacaktır.

Aldında baş oruv	Baş eğmek
Alma pëş, avızıma töş	Armut piş, ağzıma düş
Artık bürene başı bar	Yerin kulağı var
Avız bөрëştөрү	Yüzünü buruşturmak

Avız ���nnen k�l�v	Bıyık altından gülmek
Avızdan avızğa [söz] kit�v	Ağızdan ağıza dolaşmak (geçmek)
Avızdan sağızın aluv	Ağızından laf almak
Avızğa k�r�v (k�r�p b�t�v)	Ağızdan ağıza dolaşmak (geçmek)
Avızğa k�r�v (k�r�p b�t�v)	Ağızının içine girmek
Avızın �z�v	Dilini koparmak
Avızın tomalav	(Birinin)Ağızını kapamak
Avızına [b�rn�] yamav	Ağızına yapıştırmak
Avızına bir�v	Ağızına geçirmek
Avızına �unduruv	Ağızına geçirmek
Avızında söz tormıy	Ağızında ayran durmaz
Avızınnan �nc�-brilliantlar �e��v	Ağızından inci saçmak
Avızını �ola� artına �l�v	Ağzı kulaklarına varmak
Ayık baş b�len	Ayık kafa ile
Baş butav	Kafa (kafasını) karıştırmak
Baş ciber�v	Baş �ıkarmak
Baş �adala y�r�v	Baş aşağı yürümek
Baş �ayıruv	Y�z �evirmek
Baş oruv	Baş eğmek
Baş saluv (3)	Baş koymak
Baş vatuv	Kafa yormak
Başı �şley�v (�şlemey�v)	Kafası işlemek

Başı tüşemge tiyüv	Başı göğe ermek
Başka bela tağuv	Başa bela olmak
Başka töşüv	Başa gelmek
Bër avız buluv	Hep bir ağız olmak
Bër qolaqtan kërëp ikënçësënnen çığuv	Bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak
Bër tëlëne baş bula almav	Diline sahip olamamak
Bëz küz	Keskin göz
Bit qaytuv	Yüz çevirmek
Borın cıyıruv	Burun kıvırmak
Borın küterüv (çöyüv)	Burun şişirmek
Borını kükke (bolıtqa) çöyüv	Burnu havada olmak
Bortak avız	Ayran avız
Burasına tıçqan töşe başı yarılır	Sıçan düşse başı yarılır
Dürt qolaq bëlen tınlav	Can kulağıyla dinlemek
Erëkmën qolaq	Kepçe kulak
Ëstiyenëñ qolağı bar	Yerin kulağı var
Ëoday tël açqıçı birsën	Allah zihin açıklığı versin
İkë küzë këbëk saqlav	Gözü gibi saklamak (sakınmak, esirgemek)
İkë küzë yulda buluv	Gözü yolda olmak
Qabağı açılıv	Gözü gönlü açılmak
Qaş sikërtüv	Kaş göz etmek
Këşë küzëne qarap toruv	Gözüne bakmak

Kirě baştan	Sil baştan
Çolağ çığaruv	Başını çıkarmak
Çolağ saluv (salmav)	Kulak asmak (asmamak)
Çolaqların şeñkeytëp	Kulaklarını dikmek
Küz (kabağı) tartuv	<i>ağız.</i> Göz seyirmek
Küz atuv (1)	Göz süzmek
Küz buvuv	Göz boyamak
Küz çağıldırğıç	Göz alıcı
Küz kıryıyı bëlen qarav	Göz atmak
Küz kıryıyın ğına saluv (töşërëp ütöv)	Göz atmak
Küz kısuuv (kısuşuv)	Göz kırpmak
Küz üçlemë	Göz kararı
Küzden cibermev	Gözden kaçırmamak
Küzë açık kësë	Gözü açık
Küzë bëlen yota	Gözüyle yemek
Küzëm çeçrep çıksın	Gözüm çıksın (kör olsun)
Küzëñ çeçrep çıksın	Gözün çıksın
Küz oçı bëlen qarap aluv	Göz ucuyla bakmak
Küz tęgëp bağuv	Göz dikmek
Küzge taşlanuv	Göze çarpmak
Küz-küzge söylesüv	Yüz yüze konuşmak
Küzlerë ecë-göcë kilüv	Gözleri fıldır fıldır etmek.

Küzlerě ut buluv	Gözleri parlamak (parıldamak)
Küzlerně elcě-melcě kitěriv	Gözleri kamaşmak
Těl - avız çışělüv	Dili çözülme
Těl aluv	Dil tutmak
Tělě ikmekçě köregě qader	<i>ağız</i> . Dili fırın küreğı kadar
Tělěne ëlegüv	Diline düşme
Tělge algısız	Ağıza alınmaz
Tělge aluv	Dile getirmek
Tělge kërüv	Dile düşme
Tělge-těşke kilüv	Dile düşme
Tıçqan yığılıp töşse, başı yarılır	Sıçan düşse başı yarılır
Vocdanı paq, yözě aq	Alnı açık yüzü ak
Yözě açıluv	Yüzü gülmek
Yözëm aq, süzëm haq	Alnım açık, yüzüm ak
Yözën açuv	Gerçek yüzünü göstermek

3.2.Fonetik Varyantlılık (Ses Çeşitlenmeleri)

Ayrışma hadisesi olarak adlandırdığı fonetik değişimleri bir sesin birkaç varyanta parçalanması olarak açıklayan Başkurt dilbilimci Yoldaşev, bu durumun özellikle akraba diller arasında çok sık görüldüğünü vurgulamıştır (Kenzhalin; 2012, 64).

Tatar ve Türkiye Türkçeleri arasında bulunan fonetik farklılıklar, elbette her iki lehçenin deyimlerinde de fonetik varyantlığın oluşmasına sebep olmuştur.

İki lehçe arasında bulunan fonetik farklılıkların çokluğu, incelediğimiz tüm deyimleri bu başlık altında değerlendirmeyi gerektireceğinden, aralarında kelime ve ek varyantlılığı oluşturmayan, yalnızca fonetik farklılıklar bulunan deyimler bu gruba dâhil edilmiştir.

Avız açuv	Ağız açmak
Avızın tığuv	(Birin) Ağızını kapamak
Avızına qarativ	Ağızına baktırmak
Baş iyev	Baş eğmemek
Baş қағuv	Baş sallamak
Baş kilüv	Baş gelmek
Baş қuyuv	Baş koymak
Baş rolñe uynav	Başrolü oynamak
Başın ciyüv	Başını yemek
Başқа bela buluv	Başa bela olmak
Bër avızdan	Bir ağızdan
Borın çöyөрүv	Burun kıvrırmak (bükme)
Can қolağı bēlen tıñlav	Can kulağıyla dinlemek
İne күzē қader	<i>ağız</i> . İğne gözü kadar
Қаş bēlen күz arasında	Kaşla göz arasında
Kēşē başına	Kişi başına
Қolağın boruv	Kulağını bükme
Қolağına kērmev	Kulağına girmemek

ola asuv	Kulak asmak
ola birv	Kulak vermek
olalarına ianmav	Kulaklarına inanmamak
Kz aldı	Gz n
Kz aldına kitrv	Gz önüne getirmek
Kz buyav	Gz boyamak
Kz iyelev	Gözü alımak
Kz talav	Göz atmak
Kz tkev	Gz dikmek
Kz tiyv	Gz demek
Kz uına aluv	Gz önüne almak
Kz yomuv (1)	Gz yummak
Kzden ayip buldı (1)	Gözden kaybolmak
Kzden ıkındırmav	Gözden kaçırmamak
Kzden ıkındıruv	Gözden kaçırmak
Kzden kirv (tkerv)	Gözden geçirmek
Kzden tv	Gözden düşmek
Kzden yualuv	Gözden kaybolmak
Kz blen aav	Gözüyle yemek
Kzn auv	Gözünü açmak
Kzge berlv	Gze arpmak
Kzge alınuv	Gze alınmak

Küz-çolağ buluv	Göz kulak olmak
Küzlerən tērev	Gözlerini dikmek
Oçlı tēl[lē]	Sivri dilli
Süz başı	Söz başı
Tēl oçında [tora]	Dilinin ucunda
Tēl ozaytuv	Dil uzatmak
Tēlge kilüv	Dile gelmek
Temlē tēl	Tatlı dil
Tēşən kısuuv	Dişini sıkamak
Tuğ küzlē	Tok gözlü
Tuğmağ borın	<i>ağız.</i> Tokmak burun
Yıltır küz	<i>ağız.</i> Yıldır göz
Yöz birüv	Yüz vermek
Yöz qarası	Yüz karası
Yöz totuv (2)	Yüz tutmak
Yözən çıtuv	Yüzünü buruşturmak

3.3.Morfolojik Varyantlılık (Ek çeşitlenmeleri)

Bu grupta bütün bileşenleri aynı anlama gelen kelimelerden oluşmuş deyimlerin morfolojik varyantlıkları değerlendirilecektir. Karşılaştırma yapılırken her iki lehçenin deyimlerinde var olan eklerdeki denk çiftler değil, işlevi bakımından birbirinden farklı olanlar değerlendirmeye alınacaktır.

Avız da açtırmıy	Ağız açtırmamak
------------------	-----------------

Avız pēšüv	Ağzı yanmak
Avız yomuv	(Kendi) Ağzını kapamak
Avızdan töşөрmev	Ağzından düşürmemek
Avızğa algısız	Ağza alınmaz (alınmayacak)
Avızğa huca buluv	Ağzına sahip olmak
Avızı pēşken	Ağzı yanmak
Avızım barmıy	Ağzı varmamak
Avızın qaplav	(Birinın) Ağzını kapamak
Avızını cıya töşöv	Ağzını toplamak
Baş alıp kaçuv (kitöv)	Başını alıp kaçmak (gitmek)
Baş aşav	Başını yemek
Baş çıgaruv	Başını çıkarmak
Baş çıkmav	Başını çıkaramamak
Baş eylenöv (eylenöp kitöv) (2)	Başı dönmek
Baş quyuv (1)	<i>ağız.</i> Başını koymak
Baş kükke tiyöv (tiyerdey buluv)	Başı göğе değmek
Baş kütermiy[çe]	Başını kaldırmamak
Baş östě	Baş üstüne
Baş taşlav	Başını çıkarmak
Başında toman	Başı dumanlı
Başınnan [alıp] ayağınaça	Baştan ayağa
Başqa [mēnöp] atlanuv	Başına çıkmak

Başka beħet ҡoşı ҡunuv	Başına talih kuşu konmak
Başka devlet ҡoşı ҡunuv	Başına devlet kuşu konmak
Başlı – küzlë buluv	Baş göz olmak
Başni butav	Kafasını karıştırmak
Başni saluv (2)	Baş eğmek
Bër başı	Bir başına
Borın tıgıv	(Bir işe) Burnunu sokmak
Borın töbënde	(Birinin) Burnunun dibinde
Ҙalem ҡaş	Kalem kaşlı
Ҙaş җıtuv	Kaşlarını җatmak
Ҙaş yasıym dip küz җıgaruv	Kaş yapayım derken göz җıkarmak
Kërfëgën kërfëkke ҡaқmıyҗa	Kirpiği kirpiğine değmemek
Kërfëknë kërfëkke ҡaқmav	Kirpiği kirpiğine değmemek
Këşë başınnan	Kişi başına
Ҙolaқnı boruv	Kulağını bükme
Kön yözën körmıym	Gün yüzü görmeyim
Küz açıluv	Gözü açılmak
Küz açıp yomғанҗı	Göz açıp kapayıncaya kadar
Küz açısız	<i>ağız.</i> Göz açtırmamak
Küz ala almav	Gözünü alamamak
Küz aldımnan kitmiy	Göz önünden gitmemek
Küz aldında	(Birinin) Gözü önünde

Küz alğa kitêrûv	Göz önüne getirmek
Küz algısız	Gözünü alamamak
Küz almav	Gözünü alamamak
Küz de açtırmav	Göz açtırmamak
Küz de yommav	Göz yummamak
Küz kamaştırğıç	Göz kamaştırmak
Küz kızuv	Gözü kızmak
Küz nurım	Göz nuru
Küz tēgēp bağuv	Gözünü dikmek
Küz tēkev	Gözünü dikmek
Küz tiydêrûv	Göz değmek
Küz tiyêrmegeyēm	Göz değmek
Küz tōşēp yôrûv	Gözü düşmek
Küz tōşûv	Gözü düşmek
Küz yomıp tabuv	<i>ağız.</i> (Bir şeyi) Gözü kapalı bulmak
Küzden ƙaluv (yazuv)	Gözü akmak
Küzden perde küterêlûv	Gözünün perdesi kalkmak
Küzē bēlen aşav	Gözle yemek
Küzē çēleygen	Gözlerini belirtmek
Küzēme kürēnme	(Birini) Gözüm görmesin
Küzēmnēñ nurı	Göz nuru
Küzēn de açtırmav	Göz açtırmamak

Küzən tötən ҡaplağan	Gözünü duman bürümek
Küzən yomdı	Gözünü yummak
Küzəne dönyalar kürənmiy	Gözü dünyayı görmemek
Küzəñnə ala almassıñ	Gözünü alamamak
Küzge de kürənmiy	Göze görünmemek
Küzge kürənəp	Göze görünmek
Küzge yoǵı kərmev	Gözüne uyku girmemek
Küzlerəme ısanmıym	Gözlerine inanmamak
Küzñə ҡan basuv	Gözünü kan bürümek
Təl açıluv	Dili açılmak
Təl açtıruv	Dili açılmak
Təl barmav	Dili varmamak
Təl beylenüv	Dili dolaşmak
Təl totıp kitərüv	Dil tutmak
Təl totlıǵuv	Dili tutulmak
Təlde dastan buluv	Dillere destan olmak
Təldeñ töşmev (töştərmev)	Dilinden düşürmemek
Tələm ҡorsın (ҡorıp töşsən)	Dili kurusun!
Tələm tamagıma yabıştı	Dili damaǵına yapışmak
Tələñ ҡısqartuv	<i>aǵız.</i> Dili kısalmaq
Tələñ yotқан	Dilini yutmak
Tələñnen öşərmiy	Dilinden düşürmemek

Tëllerë totiluv	Dili tutulmak
Tëş kayrap	Diş bilemek
Tëşë kıcrıy	Diş gıcırdatmak
Tëşë tırnağı bëlen	Dişiyle tırnağıyla
Ûz başınnan	Kendi başına
Yalgız baş[ı]	Yalnız başına
Yöz kızaruv	Yüzü kızarmak
Yözën kürmev	(Bir şey) Yüzü görmemek
Yözge oruv	Yüzüne vurmak

3.4.Leksik-Gramer Varyantlılık (Kelime-Ek-Ses Çeşitlenmeleri)

Karşılaştırılan lehçelerdeki deyimlerin aynı anda hem kelime hem de ek ve ses değişikliğine uğramaları en çok rastlanan çeşitlenmedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi burada da söz konusu deyimlerin bileşenlerinden en az birinin kelime anlamını koruması şarttır.

Açuv küzë bëlen qarav	Gözlerini devirmek
Alla, sataşa küzëm, elle adaşam üzëm	Gözü ısırarak
Alma bit	Elma yanaklı
Altı qolaq, dürt küz bëlen	Dört gözle beklemek
Avız açarğa [da] irëk birmiy	Ağız açtırmamak
Avız açarğa urın qaldırmav	Ağız açtırmamak
Avız açıp qaluv	Ağızını açıp bakmak
Avız açıp yöröv	Ağızı açık durmak

Avız bër buluv	Ağzı bir – ağız birliğı etmek
Avız çatnav (çatnap baruv)	Ağzı kurumak
Avız pıçratuv	Ağzını bozmak
Avız suvları kilüv	Ağzının suyu akmak
Avız temë bëtüv (kitüv)	Ağzının tadı olmamak
Avız tursaytuv	Ağzı köpürmek
Avızdan [tartıp] alıp eytüv	Lafı (sözü) ağzından almak
Avızdan ëncë-gevher çeçüv	Ağzından inci saçmak
Avızdan kük temë kilüv	Ağzının tadı kaçmak
Avızdan suvlar kilüv	Ağzının suyu akmak
Avızdan tartıp aluv (2)	Ağzından lafı almak (çekmek)
Avızğa avız [söyleşüv]	Ağız ağıza vermek
Avızğa qarap toruv	Ağzının içine bakmak
Avızğa may (qaz mayë, sarı may) qabuv	Ağzına taş almak
Avızğa suv qabuv	Ağzına taş almak
Avızı başı salınuv	Ağız burun birbirine karışmak
Avızı qolağına citken	Ağzı kulaklarına varmak
Avızı qolaq artına kitken (citken)	Ağzı kulaklarına varmak
Avızı qolaqta	Ağzı kulaklarına varmak
Avızı ni eytkennë qolağı işetmiy	Ağzından çıkanı kulağı duymamak
Avızı tem size (toya)	Ağzının tadını bilmek
Avızımni açıp qattım da qaldım	Ağzı açık kalmak

Avızın aranday açıp	Ağzını açmak
Avızın kisegën tartıp aluv	Ağzından lokmasını almak
Avızın tırpaytıp (tırpiçalandırıp)	Dudak bükmek
Avızına barmağın qaptı	Parmağı ağzında kalmak
Avızına qaratıp qatıra	Ağzına baktırmak
Avızına qurğaşın qoyuv	Ağzının payını vermek
Avızın-borının qan itüv	Ağzını burnunu qarşamba pazarına (kan çanağına) çevirmek
Avızındağın qayırip alır	Ağzından lokmasını almak
Avızınnan ana sötë [de] kërmegeñ	Ağzı süt kokmak
Avızınnan bër özmiy (1)	Ağzından düşürmemek
Avızınnan ëncë [gevher]ler tügële	Ağzından inci saçmak
Avızındağın kërëp ëçëñnen üte çığar	Ağzından girip burnundan çıkmak
Avızınnan özëlep töşken	Hık demiş burnundan düşmüş
Avızların tıgıldıruv (tomalav)	(Birin) Ağzını kapamak
Avızın açqan kilëş (açıp) qatıp qaluv	Ağzı açık kalmak
Barmağın avızğa qabuv	Parmağı ağzında kalmak
Baş almastan	Başını kaldırmamak
Baş arqılı yıgıuv	Baş aşığı etmek (tersine çevirmek)
Baş avuv	Başı çatlamak
Baş çuvaluv	Kafası karışmak
Baş qañgıruv	Başı dönmek
Baş qasıp alırğa da vaqıt yuq	Başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak

Baş kıatuv	Kafası durmak
Baş kükke tiyüv (tiyerdey buluv)	Başı göge ermek
Baş şeşüv	Kafası şişmek
Baş tıgarlık tügël	<i>ağız.</i> Baş çıkarılacağına değil
Baş törtöp çıguv	Başını çıkarmak
Baş-ayağı bēlen	Başım gözümle
Baş-ayaq belēšē	Ayaklar baş, başlar ayak olmak
Başı kıatı	Nato kafa nato mermer
Başım ayağım bēlen	Başımla beraber
Başın bētērv	Başını yemek
Başın kıultıgına alğan	Başını koltuğunun altına almak
Başına kırav tiygen	Saçına kar yağmak
Başın-küzēn eylendērv (1)	Baş çevirtmek
Başıñnan çıgarıp taşla	Kafasından atmak
Başka berüv	Başına vurmak
Başka eş töşüv	Başına iş çıkmak
Başka kıabuv	Başına vurmak
Başka kērmiy	Kafası almamak
Başka mēnöv (2)	Başına vurmak
Başka yögerüv	Başına vurmak
Baş-küz almiyça (ēşlev)	Başını kaldırmamak
Başını alıp çıgıp kıtöv	Başını alıp gitmek

Başnı avıruvğa saluv	Başnı derde sokmak
Başnı qaşuv	Kafası karışmak
Başnı qatıruv	(Birinin) Başnı ağırtmak
Başnı saluv (3)	Baş koymak
Baştan aşuv	(Birinin) İşi başından aşmak
Baştan çıǵarıp taşlav	Kafasından çıkarmak (atmak)
Baştan salqın su qoyǵan kēbēk (buluv)	Başından aşıǵı kaynar sular dökülmek
Baştan sıypap toruv	(Birinin) Sırtını sıvazlamak
Bēr avızına alsa töşermiy	Dilinden düşürmemek
Bēr avızına alsa töşermiy	Dilinden düşürmemek
Bitē alǵa buyaluv	Yüzü kızarmak
Bitēne tökērsēñ yañır tama dip torır	Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır
Borın aşı qarav (2)	Burun şişirmek
Borın çöyüv	Burnu havada olmak / Burnu büyümek
Borın küterüv	Burnu havada olmak / Burnu büyümek
Borın töbēnnen arı kürmiy	Burnunun ucundan ötesini (ilerisini) görmemek
Borın törtēp çıǵuv (2)	Başnı çıkarmak
Borını kirē qaraǵan	Burun kıvrırmak (bükme)
Borının çöyge ēlgen	Burnu havada
Borının töşerüv (2)	Burnu sürtülmek
Borını yarıp kire	Burnunun direǵi kırılmak
Buş baş	Boş kafalı

Çeç bēlen cir cēbērūv	Saçını süpürge etmek
Çeçēn başın yolkıp yılav	Saçını başını yolmak
Çeçēn-başın tuzdıruv	Saçı başı birbirine karışmak
Çeçēn-başın tuzdıruv	Saçı başı birbirine karışmak
Çēlt-çēlt [küzēn] yomuv	Göz kırpmak
Çın yözēn açıp saluv	Gerçek yüzünü göstermek
Dōnya küzge kürēnmev	Gözü dünyayı görmemek
Elle sataşa küzēm, elle adaşam üzēm	Gözü ısırarak
Ėt kēşēge – Ėt tēşē	Dişe diş
Eytēрге avızı barmadı	Dili varmamak
Eyterge tēlēm barmıy	Dili varmamak
Eyterge yözēm barmıy	Dili varmamak
Ėalıķ avızına kērūv (tōşūv)	Ağza düşmek
Ėēzmetēgēz başım östēne	Baş üstüne
Ėğtibar qolağın saluv	Kulak vermek
Ėkē küzē ut buluv (1)	Gözünde tutmak
Ėkē küzē yulda buluv	Gözü yollarda kalmak
Ėkē küzēm çeçrep (şartlap) çıqsın	Gözüm çıksın (kör olsun)
Ėkē küzēm qoyaşnı kürmesēn	Gözüm çıksın (kör olsun)
Ėkē küzēn dūrt itēp [kötūv]	Dört gözle beklemek
Ėkē yaltır baş bēt qaraşqanday	ağız. Kel başta bit aramak
Qaş tōzetem dip küz çıgaruv	Kaş yapayım derken göz çıkarmak

Çaşı-küzë cimërëlgên	Çaşını gözünü eğmek
Çayraq yözë kürmegen	(...) yüzü görmemek
Kërfëgên de sëlketmiy	Gözünü kırpmadan
Kërfëk çağıp, küz açıp yomğançı	Göz açıp kapayıncaya kadar
Kërfëk çağıp, küz açıp yomğançı	Göz açıp kapayıncaya kadar
Kërfëk çaqmav	Kirpiğı kirpiğine değmemek
Këşë eşëne borın tıguv	Burnunu sokmak
Këşë küz aldı	(Birinin) Gözü önünde
Këşë küzëne çarap toruv	Gözünün içine bakmak
Këşë tëlëne këröv (çaluv)	Dile (dillere) düşmek
Çolağı toruv	Kulak kabartmak
Çolağın (çolaqların) sağaytuv	Kulak kabartmak
Çolağın çöyge ëlgen	Kulak kesilmek
Çolağın çarpaytıp toruv	Kulak asmamak
Çolağın çayçılav	Kulaklarını dikmek
Çolağıña alça itëp kiyërtëp çuy (taç)	Kulağına küpe etmek
Çolağıña ayu bastımı elle	<i>ağız</i> . Kulağına köpek mi işedi?
Çolağına çöy tıçқан	(Bir şeye) Kulak (kulaklarını) tıkamak
Çolağına da ëlmiy	Kulağına girmemek
Çolağına töşërëp çuyuv	Kulağına koymak
Çolaç artlarına (oçlarına) çader çizaruv	Kulaklarına kadar kızarmak
Çolaç arttan ciberöv	Kulak arkası (ardı) etmek

Ꞑolaꞑ biręp tınlav	Kulak vermek
Ꞑolaꞑ itęn aŗa (kimęręv, eynev) (2)	Baŗının etini yemek
Ꞑolaꞑ yağınnan ğına uzdıruv	Kulak arkası (ardı) etmek
Ꞑolaꞑķa aluv (almav)	Kulak salmak (salmamak)
Ꞑolaꞑķa yatuv	Kulağı okŗamak
Ꞑolaꞑnı ayıręa nıķ bastırıp ķuyuv	Kulağı dikilmek
Ꞑolaꞑnı sağaytuv (saķ totuv)	Kulak kesilmek
Ꞑolaꞑtan olaꞑķa sęylev	Kulağına sęylemek
Ꞑoriđa tęl taldıruv	çene yormak
Ꞑoyaŗ kęzęnde	Gündüz gęz¼yle
Ꞑoyaŗ yęzęn k¼rmiym	G¼n y¼z¼ gęrmeyim
Kęte-kęte kęzęm taldı	Gęzleri yollarda kalmak
Kęte-kęte kęzęn ağarır	Gęz¼ne karasu inmek
K¼z açarđa da birmiy	Gęz açtırmamak
K¼z ağı (ķarası) kębęk saķlav	Gęz¼ gibi saklamak
K¼z ağı bęlen ķarav	Eğri gęzle bakmak
K¼z aķaytuv	Gęz¼n¼ ağartmak
K¼z aķayuv (alaruv)	Gęz¼n¼ ağartmak
K¼z aldap	Gęz boyamak
K¼z aldında toruv	Gęz¼n¼n ęn¼nden gitmemek
K¼z aldında yoldızlar uynav	Gęz¼nde Őimŗek (ŗimŗekler) akmak
K¼z alıŗuv	Kaŗ gęz etmek

Küz alları çöp çuvar buluv	Gözü kamaşmak
Küz almasıday saqlav	Gözü gibi saklamak (sakınmak, esirgemek)
Küz atıp aluv	Göz atmak
Küz de almıyça qarav	Gözünü alamamak
Küz de yommiyça	Gözünü kırpmamak
Küz qarasıday (qarası kēbēk) saqlav	Gözü gibi saklamak (sakınmak, esirgemek)
Küz qarasin tūgēp	Gözünü dikmek
Küz kērfēklerē sōrēlūv	Gözleri bayılmak
Küz kürgen kēşē	(Birini) Gözü ısırmaq
Küz oçın saluv	Göz ucuyla bakmaq
Küz oçın tōşērēp aluv	Göz ucuyla bakmaq
Küz saluv (1)	Gözünü dikmek
Küz tēgēp bağuv	Gözünü ayırmamak
Küz tēkev	Gözünü ayırmamak
Küz tıšta qaluv	Gözü (gözleri) kamaşmaq
Küz töbev	Gözünü dikmek
Küz uñında totuv	Göz önüne almak
Küz uñinnan ciberūv	Gözden kaçırmak
Küz uynatuv	Gözleri velfecri okumak
Küz yazdıruv	Gözden kaybolmaq
Küz yazuv	Gözden kaybetmek
Küz yeşē derya bulıp aqtı	Gözünden (gözlerinden) yaş (yaşlar) boşanmaq

Küz yeşë kül buldı	Gözünden (gözlerinden) yaş (yaşlar) boşanmak
Küz yomğançı	Göz yumup açıncaya kadar
Küz yomuv (2)	Gözünü karartmak
Küz yöğertëp çıguv	Göz gezdirmek
Küzden perde alınuv (kitüv)	<i>ağız.</i> Gözünün perdesi kalkmak
Küzë bëlen yota	Gözle yemek
Küzë kirteden çıqqan	Gözleri yuvalarından fırlamak
Küzëm citmiy	Gözü kesmemek
Küzëm qaldı	Gözü kamaşmak
Küzëm qarası	Göz bebeği
Küzëm yomsam küz aldında	Gözünün önüne getirmek
Küzëmnen yuğal	(Birini) Gözüm görmesin
Küzën almastan (almıyça)	Gözünü ayırmamak
Küzën botaqtan saqlamıy	Gözünü daldan budaktan sakınmamak (esirgememek)
Küzën çëlt-çëlt yomuv	Göz kırpmak
Küzën çëtke aluv	Gözlerini kaçırmak
Küzën küzden almıy	Gözünü alamamak
Küzën tegetetüv	Gözlerini kaçırmak
Küzën tërep qatqan	Gözünü dikmek
Küzën tıcraytuv	Gözünü kırpmadan
Küzën tozlandırıv	Kötü gözle bakmak
Küzën tötën alğan	Gözünü duman bürüme

Küzən-başın eylendëriv	Baş çevirtmek
Küzëne berëp eytöv	Yüzüne vurmak
Küzëne de ėlmiy	Göz önünde bulundurmamak
Küzëne gëne qarap tora	(Birin) Gözünün içine bakmak
Küzëne kërërdey bulıp	Gözünü alamamak
Küzëne sörmë itëp tart, kolağıña alğa itëp kiy	Kulağına küpe olmak (etmek)
Küzëne terep eytöv	Yüzüne vurmak
Küzëne yeşë terelev	Gözleri dolmak (dolu dolu olmak)
Küzëne yotiluv	Gözünü gözüne dikmek
Küzënnen yeş berëp çığuv	Gözünden yaş gelmek
Küzge aluv	Göz önüne almak
Küzge tötën ciberöv	Göz boyamak
Küz-küzge söyleştëriv	Yüz yüze konuşmak
Küzler elcë-melcë kilöv	Göz (gözleri) kamaşmak
Küzler meñgëge yomiluv	Hayata gözlerini yummak
Küzlerë atılıp çıgarğa citëşken (tora)	Gözleri yuvalarından fırlamak
Küzlerë baznap tora	Gözlerinde şimşek çakmak
Küzlerë köyriy	Gözleri parlamak
Küzlerë ut uynıy	Gözleri parlamak (parıldamak)
Küzlerë utırğan	Gözleri çukura gitmek (kaçmak)
Küzlerë velfecër uqıy	Gözleri bayılmak
Küzlerën maylandırıv	Kötü gözle bakmak

Küzlerēñ pēsi bebegē kēbēk kiyērēp	Gözünü dikmek
Küznē açıp yomğançı, “Ah” dip avız cıyğançı	Göz açıp kapayıncaaya kadar
Küznē açıp yomğançı, “ah” dip avız cıyğançı	Göz açıp kapayıncaaya kadar
Küznē tomalav	Göz boyamak
Küznēñ yavın ala	Gözünü almak
Mañgayğa yazğan (yazılğan)	Alnında yazılmış olmak
Meñgēge küz yomuv	Hayata gözlerini yummak
Miy çēröv	Beyni karıncalanmak (sulanmak)
Miy kıatuv	Beyni karıncalanmak (sulanmak)
Niçēk tēlē bara	Dili varmak
Sinēñ kara kaşın haķına dip tügēl	Kara kaşına kara gözüne değil
Tēl astında nōkte bar	Dil altında bakla tutmak
Tēl vatuv	Dili dönmemek
Tēl-avız çışēlüv	Dili çözölmek (açılmak)
Tēlden ıçķındırıp ciberöv	Ağzından kaķırmak (kaķmak)
Tēlden ıçķınıp kitöv	Ağzından kaķırmak (kaķmak)
Tēlē tik tormıy	Dili durmamak
Tēlēn bēlüv	Dilinden anlamak
Tēlēñ ni söylegennē ķolaęıñ işıtsēñ	Ağzından çıkanı kulağı duymak
Tēlēne ķort töşken	Dilini eşek arısı soksun
Tēş arasına kıstıruv	Dişine vurmak
Uñıştan baş eylenöv	Başı dönmek

Yaqtı küzde	Gündüz gözüyle
Yapa baş	Bir başına
Yöz aq buluv	Yüzü ak
Yözë açılıp kitöv	Yüzü gülmek
Yözë aq, qulı açık	Alnım açık, yüzüm ak
Yözë kara koyıluv	Yüzünü karartmak
Yözëne eylenëp te qaramav	Yüzüne bakmamak
Yözge berëp çıgıv	Yüzüne yansımak
Yözge beröv	Yüzüne vurmak
Yözge kıızılıq kitërev	Yüz kızartmak
Yözge sarı koyıluv	Yüzü sararmak
Yözne kara itöv	Yüzünü kara çıkarmak
Yuğal küz aldımnan	Gözüm görmesin
Yuğal küzënnen	Gözüm görmesin

3.5.Sentakstik Varyantlılık (Söz Dizimsel Çeşitlenme)

Karşılaştırılan lehçelerdeki deyimleri oluşturan öğelerin, söz diziminde oluşan farklılıkları bu grupta incelenmiştir.

Açık avız (1)	Ağız açık
Açık küzlë	Gözü açık
Aqay küz (1)	Gözünü ağartmak
Başına dönya tar buluv	Dünya başına dar olmak

Küz bēlen qaş arasında	Kaşla göz arasında
Küzē qatı	Kem göz
Oçlı qolaq	Kulağı delik
Şeş qolaq	Kulağı delik
Yözē aq, alını aqıq	Alını aqıq yüzü ak

Tatar ve Türkiye Türkçesine ait “baş” ve “baş”ta bulunan organ adları ile kurulmuş aynı anlama gelen, 86 leksik, 97 morfolojik, 56 fonetik, 264 leksik-gramatik ve 9 sentakstik çeşitlenmeye uğramış, toplamda birbirinin varyantı 512 deyim tespit edilmiştir.

IV. BÖLÜM

4.DEYİMLERDE YALANCI EŞ DEĞERLİK

Dünyanın en eski dillerinden biri olan Türk dili, tarihî süreç, coğrafi konum, sosyo-kültürel etkileşimler, siyasi nedenlerden dolayı çeşitli lehçelere ayrılmıştır. Bu durum yabancı dillerden giren sözcüklerin yanı sıra, ses ve yapı bakımından aynı olan kelimelerin anlam değişikliğine uğrayarak lehçeler arasında yanlış anlaşılmalara, yanlış aktarılmalarına sebep olmuştur.

Aynı dilin lehçeleri arasında anlam kaymasına uğramış, yapıca ortak kelimelere yalancı eş değerli kelimeler denir. Bu kavram literatürde sahte karşılıklar, sözde denkteşler gibi terimlerle de karşılanmıştır (Resulov, 1995: 916).

Lehçeler arası sağlıklı aktarımlar yapılabilmesi için *Akraba Diller ve “Yalancı Eş Değerler” Sorunu* başlıklı yazısında yalancı eş değerlik hususunun önemine dikkat çeken Resulov, bu kelimelerin köken, yazılış ve söyleniş bakımından aynı, anlamlarının farklı olduğunu belirtmiştir (Resulov, 1995; 924).

Konuyu, *Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar* adlı çalışmasında ele alan Mehmet Kara, terimi “İki Türk lehçesinde köken ve yazılış bakımından aynı oldukları hâlde, anlamları farklı olan kelimelerin aralarında fark yok zannedilerek eşleştirilmesi.” (Kara, 2009; 1062) şeklinde tanımlamıştır.

Mustafa Uğurlu ise, *Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu* adlı yazısında yalancı eş değerlik için “kaynak anlaşma birliğindeki bir kelimenin, ses ve yapı veya sadece ses bakımından aynı olan veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği kolayca bilinen, yani benzer şeklinin, hedef lehçede bulunması; ancak bu iki kelimenin kavram alanlarının birbirine eş değer olmaması durumudur.” (Uğurlu, 2012; 218) diyerek *tam yalancı eş değer* ve *kısmî yalancı eş değer* terimlerinden bahsetmiştir.

Kirişcioğlu, araştırmacıların sadece kelimelerdeki yalancı eş değerliğe değil, eklerdeki yalancı eş değerliğe de dikkat çektiklerini belirtmiştir (Kirişcioğlu 2006: 23-24).

Kelime ve eklerde olduğu gibi kelime grupları ve deyimlerde de yalancı eş değerlikten (bu eş değerlikler tam veya kısmî şekilde olabilir.) bahsetmek mümkündür. Bu durumda deyimlerde yalancı eş değerlik meselesine iki türlü yaklaşmak gerekir.

1. Deyimi oluşturan bileşenlerin yazılış ve okunuşlarının her iki lehçede de aynı olması, yani aynı kelimelerden oluşmaları.

Bu duruma örnek deyimler aşağıda her iki lehçedeki anlamıyla birlikte verilmiştir.

1	Açık avız, yomık küz Sadece yemeyi bilen dünyadan haberi olmayan.	Ağzını açıp gözünü yummak Öfke ile, sonunu düşünmeden ağzına gelen bütün ağır sözleri söylemek.
2	Anadan imgen sötēm bornıma kildē Onda gördüğüm bütün güzellikler kötüye dönüştü, ondan soğudum.	Anasından emdiği süt burnundan gelmek Çok sıkıntı çekmek.
3	Anadan imgen sötlerēn avızına kitēriv Çok kötü bir biçimde dövmek.	Anasından emdiği sütü burnundan getirmek Birine bir işi yaptırırken çok sıkıntı çektirmek.
4	Avızı bēlen koş kına totmıy Söz ustası kimse.	Ağzıyla kuş tutsa Ne yapsa, ne kadar çaba ve ustalık gösterse.
5	Avızı bēlen koş tota Güzel konuşan, dili keskin kişi.	Ağzıyla kuş tutsa Ne yapsa, ne kadar çaba ve ustalık gösterse.
6	Baş kitüv Ölüme veya ağır cezaya çarptırılmak.	Baş gitmek <i>ağız</i> . Eşit durumda olmak.
7	Başınnan çıkarıp taşla O düşünmeden vazgeç, kafandan at.	Başından atmak 1. Yapılması güç bir işi yapmaktan kendini kurtarmak. 2. Sürdürülmesi gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek.
8	Başınnan kavıķ cilē isken 1. Yaşlanmaya başlamak. 2. Saçın kepeklenmesi.	Başında kavak yeli esmek 1. Genç sorumluluk duygusundan uzak, zevk, eğlence peşinde koşmak. 2. Gerçekleşmeyecek şeyler düşünerek

		vakit geçirmek.
9	Başka çığuv Aileden, yuvadan ayrılmak.	Başa çıkmak Bir iş veya olaya gücü yetmek, üstesinden gelmek.
10	Başka eş töşüv Sıkıntıya düşmek, başına bir felaket gelmek.	İş başa düşmek Kendi işini kendi görmek zorunda kalmak.
11	Baştan çığuv (çığıp kitüv) Unutmak.	Baştan çıkmak Ahlaki bozulmak, doğru yoldan ayrılıp uygunsuz işlere yönelmek.
12	Çolağça salıp kıuyuv Unutmamak, akılda tutmak.	Kulağına koymak (veya sokmak) Bir duruma veya söze hazırlamak için önceden kısaca anlatmak, düşünce aşılama, telkin etmek.
13	Küz atuv 1. Anlamli bakışlarla karşıdakini ele geçirmeyi istemek, tavlama çalışmak. 2. Ümit etmek, ümitlenmek.	Göz atmak Kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek.
15	Küz kızuv İstemek, arzu etmek.	Gözü kızmak Çok öfkelenmek.
16	Küz yeşene buviluv Elinde olmaksızın, ister istemez gözleri dolmak.	Gözyaşına boğulmak Çok ağlamak.
17	Küzde açtırmav Saldırmak, üzerine yürümek, kötü sözler söylemek.	Göz açtırmamak Başka bir iş yapmasına vakit veya imkan vermemek.
18	Küzem kaldı Gözüm kamaştı.	Gözü kalmak 1. Elde edemediği bir şeye karşı isteği sürmek. 2. Elde edemediği bir şeyi kıskanmak.
19	Küzem kürmesen Başıma kötü bir şey gelmesin.	(Birini) Gözüm görmesin! Bana görünmesin, yüzünü görmek istemem.
20	Küzene de ėlmiy Dikkate almamak, hesaba katmamak.	Gözüne ilişmemek Görmemek.
21	Küzge aluv Dikkate almak.	Göze almak Gelecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.
22	Küzlerē velfecēr uqıy Uykusu gelmekten dolayı gözleri mayışıp uyuklamak. (Çocuklar veya sarhoş kişiler için de söylenir.)	Gözleri velfecri okumak Kurnazlığı gözlerinden belli olmak.
23	Küzne açtırmav Saldırmak, üzerine yürümek, kötü	Göz açtırmamak Başka bir iş yapmasına vakit veya imkân

	sözler söylemek.	vermemek.
24	Miy kaynav Gürültüden başı ağrımak	Beyni kaynamak Aşırı sıcaktan sersemlemek, bunalmak.
25	Ozin tällë Dedikoducu.	Dili uzun Çevresindekileri incetecek şeyler söyleyen.
26	Tällë ikmekçë köregë qader Dedikoducu.	Dili fırıncı küreği kadar <i>ağız</i> . Dili uzun.
27	Tëşë kıcıy Kötülük yapmak için fırsat beklemek, öfkesini gösterir bir durum almak.	Dişi gıçırdamak 1. İçinde pek beğendiği bir şeyi elde etme isteği bulunmak. 2. Bir şeyi elde etmek istemek, aşırı arzu göstermek.
28	Yöz kürsetüv Kişiyi güler yüzle karşılamak.	Yüz göstermek Belirmek, ortaya çıkmak, baş göstermek.
29	Yöz söürv Yalvararak bir şey istemek, ayaklarına kapanmak.	Yüz sürmek Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

Deyimi oluşturan bileşenlerin yazılış ve okunuşları aynı olmasa da tek tek çevrildiğinde aynı anlamı veren kelimelerden (eş anlamlı, denk çift) oluşmaları.

Deyimlerin birden fazla kelimenin birleşiminden oluşmuş **kalıp ifadeler** olduğu, birçok kelimeden oluşsa da tek bir anlamı ifade ettiği düşünülürse, bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

Örneğin, Tatar Türkçesinde “bir işi yerine getirmek istememek” anlamına gelen *baş tartmak* deyimini Türkiye Türkçesine aktaracak biri, önce *baş çekmek* ifadesiyle karşılaşacak ve Türkiye Türkçesinde “bir işte öncülük etmek” anlamına gelen *baş (başı) çekmek* deyimini algılayacaktır. Aynı şekilde, *baştan ütöv* ≠ *başından geçmek* deyimleri de bu duruma örnek gösterilebilir. Bu duruma örnek teşkil eden diğer deyimler aşağıda her iki lehçedeki anlamlarıyla birlikte tabloda yer almaktadır.

1	Açuvı borın oçında ğına Çabuk sınırlenen kişiler için söylenir.	Öfkesi burnunda Çok öfkeli kişi.
2	Avız temë bëtüv (kitüv) Yiyip içtiğinden tat alamamak.	Ağzının tadı kaçmak Bir kimsenin kurulu düzeni, dirliği bozulmak.

3	Baş eylendëriv (eylendërep yöriv) 1. Birinin işini bölmek, onu meşgul etmek. 2. Birini derde, düşünceye sokmak.	Baş döndürmek Başarıdan, gururdan, sevinçten çok mutlu duruma getirmek, aşırı heyecanlandırmak.
4	Baş kitiv Ölüme veya ağır cezaya çarptırılmak.	Baş gitmek <i>ağız.</i> Eşit durumda olmak.
5	Baş tartuv Bir işi, vazifeyi veya verilen bir sözü yerine getirmek istememek, geri çevirmek.	Baş (baş) çekmek 1. Öncülük etmek, ilk adımı atmak, öneyak olmak. 2. Halk oyunlarında oyunu yönetmek.
6	Baştan ütiv (ütkeriv) Kötü durumlarla karşılaşmak, sıkıntı atlatmak.	Başından geçmek Bir olay daha önce yaşanmış olmak veya aynı duruma düşmüş olmak.
7	Bit biriv Kabul etmek, razı olmak	Yüz vermek İlgi, yakınlık göstermek.
8	Borin tartuv <i>ağız.</i> 1.Saçılan tohum filiz vermek. 2.birinden hoşlanmak, onu istemek	Burnunu çekmek 1. Sümüğünü çekmek. 2. Umduğunu bulamamak
9	Ėne küzënnen döye kiriv Olmayan şeyleri görmek, hayal etmek.	İğne deliğinden (gözünden) Hindistan'ı seyretmek Küçük bir olaydan büyük gerçeklere ulaşacak kadar keskin görüşü ve kavrayışı bulunmak.
10	Ėne küzënnen üterlëk İnce belli, zarif, güzel, narin.	İğne deliğinden (gözünden) geçmek Aşırı derecede zayıflamak.
11	İne küzënnen ütken 1. Mahkeme, adli makamlar tarafından ince elenip sık dokunmak suretiyle araştırılıp aklanmış kişi için kullanılır. 2. İsteddiği yere girip çıkabilen usta, kurnaz, becerikli kişi.	İğne deliğinden (gözünden) geçmek 1. Çok zayıf olmak. 2. Zorlu bir süreçten geçmek.
12	İrenën (irenë) tëshlev Hatasını kabul etmek veya konuşmamak.	Dudak ısırarak 1.Hayran kalmak. 2.Hayrete, şaşkınlığa düşmek.
13	Ėolakka kirtiv (kirtlev) 1. Söylediği bir şeyi veya yaptığı bir işi unutmamak, hatırdan tutmak. 2. Çok sıkı uyarmak, sıkı sıkı tembihlemek.	Kulak kesilmek Dikkatle dinlemek.
14	Ėolakları üre tordı Beklenmeyen bir durumdan veya işten dolayı çok şaşırarak.	Kulakları dikilmek Konuşulanları dinlemek için dikkat kesilmek.
15	Tëshke tiyiv Üzölmek, içine oturmak.	Dişke dokunmak İşe yarar olmak, önemli olmak, yerinde ve anlamlı olmak.
16	Tiëshk kolak Söylenen söze önem vermemek,	Kulağı delik Olup bitenleri çabuk haber alan kimse.

	dikkate almamak.	
17	Uñ küžən sul küžənnen kızgana Çok cimri, pinti.	Sağ gözünü sol gözünden sakınmak Çok kıskanç olmak.
18	Yöz dündürv 1. Bir şeyi görmemek için yüzünü başka tarafa çevirmek. 2. Yönünü çevirmek, bir görüşten bir görüşe geçmek.	Yüz çevirmek Gösterdiği ilgiyi kesmek.

Çalışmada, Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde şeklen aynı veya benzer olan fakat kısmen ya da tamamen farklı anlamları ifade eden 47 deyim tespit edilmiştir. “Yalancı eş değer” kabul edilen bu deyimlerin varlığı, her iki alanda çalışma yapacak araştırmacılar için dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur.

V. BÖLÜM

5.SONUÇ

Tatar Türkçesindeki “Baş” ve “Baş”ta Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması adlı tez çalışmamızda;

1. Türk dilinin Oğuz ve Kıpçak grubuna mensup iki lehçesi olan Türkiye ve Tatar Türkçeleri, bir milletin damgası niteliğini taşıyan deyimler üzerinden incelenmiştir.
2. Tatar (Kazan) Türkçesinden hareketle “baş” ve “baş”ta bulunan organ adlarıyla kurulmuş 2468 deyim tespit edilmiş, açıklamalarıyla birlikte verilmiştir.
3. Türkiye Türkçesinde, Tatar (Kazan) Türkçesiyle aynı anlama gelen 512 ortak deyim belirlenmiştir.
4. Ortaklıklar belirlenirken Tatar (Kazan) Türkçesinde deyim kabul edilen bazı ifadelerin Türkiye Türkçesinde birleşik isim olarak kullanıldığı görülmüştür. (mëñ başı “binbaşı”, un başı “onbaşı”, ikë yözlë “ikiyüzlü”, aç küz “açgöz”)
5. Her iki lehçede de deyim kabul edilen “baş” ve “baş”ta bulunan organ adlarıyla kurulmuş deyimlerin tarihî süreç, coğrafi uzaklık, farklı sosyo-kültürel etkileşimler, siyasi sebeplerle zaman içerisinde oluşan leksik, fonetik, morfolojik, leksik-gramatik ve sentakstik yönleriyle varyantlıkları (çeşitlenmeleri) incelenmiştir.
6. Aksi takdirde bir varyantlıktan bahsetmek mümkün olmayacağından, karşılaştırma yapılacak deyimler,
 - a. aynı anlama gelmeleri

b. bileşenlerinden en az birinin kelime anlamını koruması şartıyla incelenmiştir.

7. Farklı anlamlara gelen kelimelerle kurulmuş deyimler leksik varyantlılık,

Tüm bileşenleri, aynı anlama gelen kelimelerle kurulmuş fakat farklı eklerle birleşmiş deyimler morfolojik varyantlılık,

Bileşenleri arasında hem kelime, hem ses, hem de ek farklılıkları bulunan deyimler leksik-garamatik varyantlılık,

Öğelerinin yerlerinin, söz diziminde değişiklik gösterdiği deyimler sentakstik varyantlılık,

Birebir aynı olan deyimler ise fonetik varyantlılık başlığı altında incelenmiştir.

8. Bu incelemeye göre, 85 leksik, 98 morfolojik, 56 fonetik, 264 leksik-gramatik ve 9 sentakstik çeşitlenmeye uğramış toplam 512 deyim tespit edilmiştir.

9. Tatar Türkçesindeki deyimlerin aktarılması sırasında, Türkiye Türkçesindekilerle şeklen aynı olan veya benzer bir ifadeyi çağrıştıran deyimlerin aslında anlamca aynı olmadığı, bazen tam tersi bir anlamı bile ifade ettiği görülmüş, sayısı 47'yi bulan bu deyimler daha önce ele alınmayan bir şekilde, *Deyimlerde Yalancı Eş Değerlilik* başlığı altında değerlendirilmiştir.

10. Tatar ve Türkiye Türkçesi alanında yapılacak çalışmalarda, aktarımda oluşabilecek sorunların önlenmesi için, incelememiz kapsamında yalancı eş değer deyimlere dikkat çekilmiştir. (başka çığuv ≠ başa çıkmak, küz atuv ≠ göz atmak, küzge aluv ≠ göze almak, yöz kürsetüv ≠ yüz göstermek, vd.)

Tatar Türkçesi deyimlerinin Türkçe açıklamalarıyla birlikte yer aldığı bu çalışma, aynı zamanda 2468 madde başından oluşan küçük bir deyimler sözlüğü niteliğindedir.

Çalışmada, bugün bazı kesimlerce farklı dillermiş gibi algılanan Tatar ve Türkiye Türkçelerinin Türk dilinin birer lehçesi olduğu gerçeğini bir milletin dilini, tarihini, yaşayışını, kültürünü en iyi yansıtan söz varlığı, deyimleri üzerinden göstermeye çalıştık. Her iki lehçenin deyimlerinde görülen ortaklıkların yanı sıra Türk dilinin zenginliği olarak düşündüğümüz, coğrafi konum, tarihî süreç, siyasi meseleler ve her iki lehçedeki farklı sosyo-kültürel etkileşimler gibi sebeplerle oluşan farklılıklar da bu durumun kanıtıdır.

Türk dünyasıyla ilgili bu veya benzer çalışmalar çoğaldıkça Türk lehçeleri kavramı ve düşüncesi pekişecek, Türk dilinin çağdaş lehçeleri arasındaki meselelerine daha sağlıklı çözümler getirilecektir.

6. KAYNAKÇA

Abdullin, Ş.A, vd. (1977,1979,1981), **Tatar Tələneñ Añlatmalı Süzləğə**, 3 Tomda, SSSR Fenner Akademiyası, Kazan: Tataristan Neşriyatı.

Ahatov, G. (1954), **Frazeologičeskie Vrajeniya v Tatarskom Yazıke**, Kazan.

Aksan, Doğan (1996), **Türkçenin Sözcükleri**, Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, Doğan (2004), **Dilbilim ve Türkçe Yazıları**, İstanbul: Multilingual Yayınevi.

Aksan, Doğan (2007), **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, 3.Cilt, Ankara: TDK Yayınları.

Aksan, Doğan (2011), **Türkçenin Gücü**, Ankara: Bilgi Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1965), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1984a), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2- Deyimler Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1984b), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1- Atasözleri Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1984c), *"Tek sözcüklü deyim var mı?"*, **Çağdaş Eleştiri**, İstanbul, s. 4-6.

Aksoy, Ömer Asım (1988), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2- Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Arat, R.R., Temir, A. (1976), *"Türk Şivelerinin Tasnifi"*, **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara.

Arat, R.R. (1987), *"Türk Şivelerinin Tasnifi"*, **Makaleler**, C. I, (Haz. O. F. Sertkaya), Ankara: T.K.A.E.Y.

Atmaca, Emine (2009), “Kazak Türkçesinde “Göz” Organ İsmiyle Kurulmuş Deyimlerin Yapı ve Anlam Özellikleri”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, C. IX, S. 2, s. 19-35.

Biray, Nergis (2005), “Kırgız Türkçesinde Deyimler ve Deyimlerin Sınıflandırılması Üzerine”, **Fikret Türkmen Armağanı**, İzmir: Kanyılmaz matbaası, s. 121-134

Burhanova N. (1959), **Rusça-Tatarça Frezeologik Sözlük**, Kazan.

Çotuksöken, Yusuf (1992), **Deyimlerimiz**, İstanbul: Özgül Yayınları.

Doğan Levent (2005), “Türk Dilinde Organ Adları Üzerine Bir İnceleme-Ana ve Ara Temel Kelimeler”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, S.1 s.141-163.

Doğan, Ahmet (1992), **Açıklamalı ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ersoy, Feyzi (2007), “Çuvaş Türkçesi Ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler”, **Türkbilig**, S. 14, s. 60-68.

Ganiyev, ve diğerleri (1998), **Törökçe-Tatarça Sözlük / Türkçe-Tatarca Sözlük**, Kazan: İnsan Neşriyatı.

Gatiatullina, Zeytuna; Adıgüzel, Hüseyin; Salahova, Dina (1999), **Türkçe-Rusça Deyimler Sözlüğü, Türkçe-Rusça Hayvan İsimli Deyimler Sözlüğü, Tatarca-Rusça-Türkçe Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.

Gencan, Tahir Nejat (1979), **Dilbilgisi**, Ankara: TDK Yayınları

Gürer Gülsevin (2007), “Kutadgu Bilig’in Dilinde Lehçelerin Özellikleri: ‘denk çiftler’”, **Turkish Studies**, Volume 2/2 Spring, s.276-299.

Hacızade, N. (2003), “Azerbaycan Türkçesinde ‘Göz’ Kelimesiyle Kurulmuş Deyimlerin Anlam Özellikleri”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.13, s. 87-103.

Hacızade, N. (2007), “*Azerbaycan Türkçesi Deyimlerinde Eski Türk İnanç ve Geleneklerinin İzleri*”, **46. Uluslar arası Sürekli Altayistik Konferansı Bildirileri**, 22-27 Haziran 2003, Ankara: TDK Yayınları, s. 177-181.

Hacızade, Naile (2013), **Sözümün Canı Var, Azerbaycan Türkçesi Temelinde Deyimbilim Sorunları**, Konya: Çizgi Kitabevi.

Hakan, Gülsün Betül (2011), **Türkçe Ve Kırgızcada “El” İle İlgili Deyimlerin Karşılaştırılması**, Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek (Basılmamış YL Tezi).

Hatiboğlu, Vecihe (1964), “*Kelime grupları ve kuralları*”, **TDAY-Belleten 1963**, TDK Yay. S. 222, Ankara, s. 203-244.

Hatiboğlu, Vecihe (1982), **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara: DTCF Yayınları.

Hengirmen, Mehmet (1994), **Deyimler Sözlüğü- 1000 Temel Deyim**, Ankara: Engin Yayınevi.

Hengirmen, Mehmet (1999), **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Engin Yayınevi.

İsenbet N. (1989), **Tatar Tələneñ Frazеologik Süzləğә**, Kazan.

Kara, Mehmet (2009), “*Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar*”, **Turkish Studies**, Volume 4/4 Summer, s. 1056-1082

Kenzhalin, Kuanyshbek (2012), **Kazak ve Türkiye Türkçesinde Deyimlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir (Basılmamış Doktora Tezi).

Kırbaş, Mengüç (1993), **Deyimler Sözlüğü**, Ankara: Koza Yayınları.

Kirişçiöğlü, Fatih (2006), “*Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler*”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 20, s. 21-35.

Korkmaz, Zeynep (1992), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

- Naskali, Emine Gürsoy (1997), **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, Ankara: TDK Yayınları.
- Öner, Mustafa (2007), “*Tatar Türkçesi*”, **Türk Lehçeleri Grameri**, Ankara: Akçağ Yay., s.679-748
- Öner, Mustafa (2009), **Tatarca-Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK Yay.
- Ordulu, Mehmet Akif (1993), **Açıklamalı Örnekli Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Erdem Yayınları
- Par, Arif Hikmet (1994), **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Serhat Yayın A.Ş.
- Parlatır, İsmail (2008), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II- Deyimler**, Ankara: Yargı Yayınları.
- Püsküllüoğlu, Ali (1995), **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, Ali (1995), **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Resulov, A. (1995), “*Akraba Diller ve ‘Yalancı Eş Değerler’ Sorunu*”, **Türk Dili**, S. 524, s. 916-924.
- Sinan, Ahmet Turan (2001), **Türkçenin Deyim Varlığı**, Malatya. Kubbealtı Yay.
- Sinan, Ahmet Turan (2008), “*Deyimler Üzerine Notlar-I*”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 18, S. 2, s. 91-98.
- Sinan, Ahmet Turan (2010), “*Türkiye’de Deyim Sözlükçülüğü*”, **Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul: Özal Matbaası, s.124-135
- Şahin, Hatice (2009), “*Kaşgarlı’dan Günümüze Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler*”, **Turkish Studies**, Volume 4/3 Spring, s.2020-2036.
- Şahin, Hatice(2004), **Türkçede Organ İsimleriyle Kurulan Deyimler**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Tanyeri, M. Ali (1999), **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Taymas, Abdullah Battal (1968), **Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler**, Ankara: TDK Yay.

Tekin, Talat (1991), “*A New Classification Of The Turkic Languages*”, **Türk Dilleri Araştırmaları**, Ankara.

Tekin, Talat (2004). “*Köktürk Yazıtlarındaki Deyimler Üzerine I-II*”, **Makaleler II**, Ankara: Öncü Kitap.

Toker, Mustafa (2002) “*Tatar Türkçesi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 11, s.59-113.

Toker, Mustafa (2003), **W. Radloff’un “Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Tatar Lehcesine Ait Kelimelerin İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Basılmamış Doktora Tezi).

Topaloğlu, Ahmet (1989), **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Türkçe Sözlük (2005), Ankara: TDK Yayınları.

Uğurlu, Mustafa (2012), “*Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu*”, **Turkish Studies**, Volume 7/4, s. 215-222

Uslu, Ali (1994), **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Nurdan Yayınevi

Vardar, Berke (2007), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Yılmaz, Kaan (2011), “*Organ Adlarının Nesnelere Aktarılmasında Dil-Zihin İlişkisi*”, **Turkish Studies**, Volume 6/2 Spring, s.1083-1092.

Yurtbaşı, Metin (1996), **Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Özdemir Yay.

Zeynelov, Ferhat (1993), (T.T.Aktaran Yusuf Gedikli), **Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi**, İstanbul: Cem Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Tuğba AKTAŞ
Doğum Yeri:	Diyarbakır
Doğum Tarihi:	02.07.1986
Medeni Durumu:	Bekar

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı
İlköğretim	Or-an İlkokulu (Ankara-1997) / Cebesoy İlköğretim Okulu (Adana-2000)
Lise	Adana Anadolu Öğretmen Lisesi (2004)
Lisans	İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi (İstanbul-2008)
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlgi Alanları:	Türk Dili, Dilbilim, Tarih
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	Araştırma Görevlisi -Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (2011- Devam ediyor.)
Tel:	0507 741 53 86
Adres	Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

